

Simă Cărușan

MARTOR

EDITURA
Semne

www.cimec.ro

DINU CERNESCU

MARTOR

Coperta de CRISTIAN NEGOI
Redactor: VIORICA-ROZALIA MATEI
Tehnoredactor: ADRIAN STANCIU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
CERNESCU, DINU

Martor / Dinu Cernescu. - București : Semne, 2012
ISBN 978-606-15-0238-7

821.135.1-94

821,135.1-2

EDITURA SEMNE

Str. Barbu Delavrancea, nr. 24

Sector 1, București

Tel.: 021.318.83.44;

Fax: 021.310.74.59

E-mail: office@semneartemis.ro

Adresă web: www.semneartemis.ro

Difuzare: semne_artemis@yahoo.com

difuzare@semneartemis.ro

Tel.: 021.311.49.36

Fax: 021.310.74.59

Tiparul executat la S.C. SEMNE '94 S.R.L.

Tel.: 021.667.08.20

DINU CERNESCU
MARTOR

EDITURA
SemnE

*Martor – înseamnă a vedea,
a asista fără a interveni.
Este o formă de lașitate,
dar și o consemnare în memorie.
Mai multe întâmplări
sau imagini
din timpul trecut
m-au găsit martor.
Vreau să le rup din mine
și să nu le abandonez
pe drumul uitării;
e bine să lași ceva în urma ta...*

*Cartea de față o dedic prietenilor mei
Lulu, Coca,
Nino, Marilena
și poate încă unul sau doi –
deși mă îndoiesc.*

București, mai 2012

Pe când se apropia toamna care a trecut, am fost invitat la o aniversare, o prietenă venită din străinătate își sărbătorea ziua de naștere. Cădea bine sărbătorirea, pentru că de curând se terminase și refacerea casei care, după ani de lupte, le fusese în sfârșit retrocedată. Am ajuns puțin în întârziere și când am intrat am avut un șoc. La cei 75 de ani ai mei, cu excepția gazdei, eram cel mai tânăr. Lumini strunite de abajururi din care mai ieșea câte o molie întârziată, dădeau camerelor lumini meșteșugite. Muzici franțuzești din anii '70 se scurgeau prin colțuri. Pe un enorm bufet erau câteva sendvișuri cu urme de somon, și... multe floricele. Soțul doamnei stătea prăbușit într-un fotoliu. Avea ochelari negri și la început am crezut că e mort. De altfel, de fiecare dată când la intrare se suna mă așteptam să apară băieții cu coșciugul. Și totuși, peste tot și peste toate plutea o atmosferă magică, era buna dispoziție a acelor umbre care pendulau elegant între raclă și bairam. Mai spre bucătărie se chicotea sălbatic de credeați că se pune de un viol de către doamnele octogenare cu băiatul care aducea sifoanele. În momentele de liniște, în pauzele dintre muzici și râsete se auzeau pe parchetul proaspăt lustruit bocăniturile ritmice ale cârjelor invitaților. Petrecerea era în toi, protezele scârțâiau, se stingeau țigări în pahare, se spuneau porcării în franțuzește, o pisică vomita într-un colț.

Plec nebăgat în seamă de nimeni. Respir. Afară e noapte și liniște...

Toată această lume îmi aduce aminte de ceaiurile cu pâine neagră și cu magiun ale tinereții mele. Toată lumea dansa numai eu mă fofilam pe lângă bibliotecă și furam două-trei cărți pe care le duceam a doua zi să le vând la un centru unde primeam mai nimic pe câte un volum cu adevărat valoros.

Deși vremurile nu erau deloc fericite, perioada cât am fost la liceu, cu rare excepții, a fost una de bucurie și de fiestă continuă. Acest lucru s-a datorat în primul rând unui grup binecuvântat de profesori excepționali. Profesorul Bărbătescu la română, Gregorian la geografie, Dabija la naturale, Gheorghe Dumitrescu la matematici, Stelian Gheorghiu zis nea Tilică la sport și lista poate continua. Între ei făcea figură aparte Ștefan Georgescu poreclit Câțu, excepțional profesor de franceză. O lungă perioadă l-am avut diriginte și nu știu de ce, dintr-o frică viscerală față de noua putere comunistă, ne teroriza cu un fel de disciplină aproape militară. Era mic, îndesat, fuma tot timpul și ne ținea cu un glas dogit de băutură și țigări lecții de educație cetățenească. Era un suflet de aur pe care-l ascundea cu grijă hârâind ironic de cum intra în clasă, având de remarcat sau de reproșat ceva cuiva. L-am bănuțit întotdeauna că este un om singur, un nemulțumit de el, dar care poate fi un companion teribil de plăcut în afara școlii. Nu știu mai mult despre el, decât că își făcea pantofi de comandă la tatăl colegului nostru Brotăceanu, care era cizmar de lux. Purta niște pantofi mici ca de cucoană, cu tălpi groase și tocuri înalte, pentru că avea și complexul că este scund. De aceea, probabil, vorbea tare și agresiv.

Aveam colegi minunați: Dinu Constantinescu zis Ureche, Mociorniță, Lulu Constantinescu, König Carol, Eugen Cristea, Valentin Șerbănescu, Rizescu, Ion Filitti, Codrea Marinescu, Dinu Fotescu, Mircea Leonte zis Jokeul și, din anii mai mici, Vladimir Deveselu, Agalidi, Panțu și alții. Dintre toți, unul avea o aură specială: Val Mărdărăscu, cu al său frate mai mare, Dodi. Când a apărut în clasă la ora de dirigiență și a fost întrebat unde a fost elev înainte de a veni la Sf. Sava, el a răspuns simplu „La Washington College”. Toată clasa a început să râdă, fiind convinsă că răspunsul este o imensă bășcălie. A trebuit să repete „acolo am făcut școala, tatăl meu era atunci Ambasadorul României la Washington”. Val era drăguț, cald și prietenos, așa că a fost imediat adoptat de întreaga clasă. Pe unii dintre noi ne invita cu diferite prilejuri la el acasă. Acolo am avut „revelația Americii”: era un colac de closet din plastic adus de ei din America. Primul plastic din viața mea! Momentul era istoric. Zece puștani adolescenți stăteam în jurul closetului familiei Mărdărescu și ne uitam la capacul de closet. America! În clipa aceea, acel closet era America. Am aflat atunci că americanii au pahare din plastic, farfurii din plastic, ciorapi de damă din sticlă, care se sparg dacă-i lovești. O întreagă lume din plastic s-a ivit în mintea mea. America și-a mai arătat fața de vreo două ori în timpul liceului. Într-o zi, ni s-a dat fiecăruia un mic săculeț cu vreo șapte bile de sticlă colorată, „ajutor american pentru copii”, așa ni s-a spus. Apoi a venit praful de DTT care ni s-a vârat sub cămașă ca să omoare orice păduche teoretic sau real. Fascinația Americii a durat pentru mine până când am fost la ea acasă. Dar despre asta, altădată.

Sentit de Tuse
sef 16/9/52

Jhy

R. P. R.
 STATUL POPULAR AL RAIONULUI
 "1 MAI"
 SECRETARIAT - BIR. CERTIFICATELOR

Nr. 42.367 din 27 iun 1952

Certificat

Motivat de cererea înregistrată la Nr. 42.367.

1952 și pe baza actelor prezentate se certifică de noi că

D. - *Cernescu Simu Kerban*

de profesiune *clcu.* domiciliat în București

Mr. Von de Lorenz N: 8, etc
de Org-ficiala - mure. lurg 1952

Prezentul certificat va servi la *recoala-*

Presedinte

Șeful Serviciului

Cl. Storian

Învățătură adevărată, sport cu extraordinarul Nea Tilică și „ceaiurile” cu pâine neagră și magiun făceau ca totul să pară normal în jurul nostru, chiar dacă majoritatea aveam câte un părinte sau o rudă închisă sau eram nevoiți să ne schimbăm adresa pentru că eram dați afară din casele ce ni se confiscau. Acolo, la liceu, aerul de fiestă ne era dat poate și de faptul că Teatrul Național, bombardat în timpul războiului, se refugiase la „Sfântul Sava” unde, pe scena sălii de teatru a liceului, aveau loc spectacole. Acolo am văzut *Nunta din Perugia* de Alexandru Kirilescu, *Înșir-te mărgărite* de Victor Eftimiu cu Agepsina Macri la șaiszeci de ani în Ileana Cosânzeana, și altele. Zilnic treceau prin curtea liceului decoruri – dinspre magazia unde erau ținute către scenă și înapoi. Treceau case de mucava, pomi din placaj, câmpuri pictate, nori negri și albi, câte o fântână, trecea o lume întreagă de basm și irealitate, împletind în magia teatrului atmosfera câteodată rigidă a liceului nostru. Toată gălăgia recreațiilor înceta când începeau să treacă spre scenă părți din decoruri și o lume magică invadea curtea liceului. Chiar după ce dispărea din ochii noștri acea lume, noi rămâneam tăcuți, învăluți, parcă, de alte lumini, de alte granițe ale imaginației. Trecuse irealitatea magică printre noi. Ce bine era! Mai trecea și calul care juca în piesa lui Eftimiu și care era urcat pe scara mare a liceului după cei i se puneau pe copite un fel de galoși de cauciuc ca să nu alunece și să nu distrugă scara pe care doar profesorii și calul aveau voie să umble.

Tot în perioada liceului mă duceam la concerte – rar și fără nicio logică. Părinții mei s-au gândit să-mi ordoneze educația muzicală, așa că mi-au cumpărat

un ghid al melomanului. Erau trecute acolo, alfabetic, toate marile opere clasice și în dreptul fiecăreia era o descriere amănunțită a fiecărui moment muzical. Colegul meu Val avea și el un ghid asemănător, așa că am hotărât să mergem împreună la un concert, pregătindu-ne cu seriozitate despre ce urma să auzim. Țin minte cu precizie că textul prezentării se termina așa: „acum alămurile anunță victoria eroului și intrarea lui în cetate”; urma finalul. În timpul concertului, care era lung și plicticos, am tot așteptat să apară alămurile și când suna ceva ni se părea că sunt alămurile tresăream și ne spuneam destul de tare „ai auzit? alămurile!” Dar, din păcate, nu erau alămurile așteptate. După un timp, vecinii noștri erau ușor iritați de micile noastre strigăte „Auzi, alămurile!”. Pentru că ne plictiseam, am început să ne uităm pe pereți. Val a descoperit pe plafon un grup de femei dezbrăcate până la brâu care păreau că sunt însărcinate, când mi-a spus și mie am început să râdem amândoi și după pauză au venit doi oameni răi care ne-au dat afară. De atunci am mers și mai rar la concerte. Totuși, am recidivat la un recital de lieduri. Cred că se cânta Brahms sau ceva asemănător. Era duminică, era cald și lume puțină în sală. Liedurile mi-au produs întotdeauna o impresie puternică, așa că am adormit și am alunecat între scaune. Căzut, am încercat să caut un punct de sprijin și tot căutînd în stînga și în dreapta privirea mi-a ajuns din nou pe plafon, acolo unde erau fetele acelea pe jumătate dezbrăcate sau însărcinate...

Tot cu Val aveam motive de nedumerire în fața a două planșe foarte mari puse pe culoarul claselor noastre. Planșele reprezentau diferite popoare din

zonele calde ale globului, evident, personajele erau în pielea goală, dar nu se vedea niciun sex, nici la bărbați nici la femei. Ba niște flori, ba un cap de copil sau un vârf de barcă apăreau pe planșă exact acolo unde ar fi trebuit să vedem în plină glorie care e bărbat și care e femeie. Plin de înțelepciune, Val spunea: „Ăștia vor să ne facă să credem că popoarele sălbatice nu au sex”, dar noi, înțelegători, râdeam pentru că știam că în mărirele sudului alta era situația.

La zece ani de la absolvirea liceului s-a organizat un banchet în Parcul Herăstrău, la restaurantul „Debarcader”. Era vară, așa că banchetul a ținut până dimineața. Am avut vreo trei profesori invitați, care au stat cât au stat, dar au plecat destul de repede. A rămas, în schimb, profesorul Ștefan Georgescu – Cățu – care ducea paharul la gură cu mult sârg și cu mare plăcere, fapt ce se întâmpla și cu majoritatea colegilor mei. Cățu stătea între Dan Ionescu, zis Chiorul, pentru că avea ochelari cu lentile groase, și Dinu Constantinescu, zis Ureche, pentru că așa i se spunea. La un moment dat, Ureche, bine băut, se ridică în picioare și spune: „Cățule, recunoaște că la clasă de multe ori ai mâncat căcat.” Când am auzit asta, cu toții am înghețat. În liniștea ce a urmat, Cățu s-a ridicat încet, aproape teatral, și a spus clar și răspicat: „Da, am mâncat căcat de multe ori.” După care vocea i s-a spart în plâns: „ca să vă apăr pe voi nerecunoscătorilor, să vă apăr de tot ce se întâmpla în jurul vostru! da, am mâncat căcat” a început să repete mecanic, strigând din ce în ce mai tare. Banchetul s-a spart și am plecat cu toții spre troleibuzul care întorcea chiar în capul parcului, acolo la Șoseaua Nordului. Noaptea începea

să se ducă – venea lumina și... în acel început de zi am rămas în urmă. Vedeam un grup de tineri, mai multe umbre, dintre care două susțineau un fost profesor al lor, care plângea și spunea din când în când: „da, v-am mințit, v-am minți ca să vă fie bine v-am spus numai minciuni”. Vorbele se auzeau din ce în ce mai încet în timp ce grupul se depărta. M-am așezat pe o bancă și mi-am spus că nu este cazul să iau primul troleibuz.

Aici unde locuiesc acum, datorită noului primar, Avem un closet ecologic vizavi de bloc, și negustorii care au locuri fixe pe trotuar nu mai urinează la noi sub scară și nici nu-și mai satisfac nevoile în lift, – ceea ce trebuie să recunoaștem că este un câștig nesperat. Oricum, viața palpită în jurul casei mele, unde nici de ceas nu am nevoie. În fiecare dimineată știu când este șapte și jumătate, atunci apare doamna Nadia cu bichonul ei, care este fiul bichonului doamnei care a murit la noi în bloc, la etajul 8 (între timp a murit și bichonul). De asemenea, aflu foarte ușor când este zece seara, pentru că atunci doamna de la 7 începe să bată în pereți și să strige lozinci. Oricum, nu este o voce singulară strigătul ei. Zilnic, se aud până la mine discuțiile între un domn și o doamnă de la un etaj inferior care nemulțumiți de câștigul pe care-l aduce doamna care „lucrează” în Piața Romană, printre mașini, îi amintește domnului de morții mamei dumnealui. Și totuși, se spune că este o casă liniștită. Nu avem nunți și, deci, nici botezuri. Niciun copil nu și-a căsăpît mama pentru că nu a fost lăsat să se ducă la joacă. Niciun soț gelos nu a dat foc apartamentului pentru că își bănuiește

nevasta, și niciun tânăr drogat nu s-a aruncat de la etaj. Cât despre viol, este un cuvânt ce pare uitat de vecinii mei în negura timpului. La urma urmei, cine pe cine să violeze într-un bloc de pensionari?

Pentru toate aceste avantaje trebuie să-i mulțumesc amicului meu Lulu. El îmi este cel mai bun și cel mai vechi prieten al meu. Ne cunoaștem de peste 50 de ani. Stă pe strada Budai-Deleanu. Eram colegi de liceu și în perioada când două sau trei familii locuiau înghesuite într-un apartament, Lulu avea camera lui. Locuia într-o casă micuță, cu o curte mare și noi, toți colegii lui, priveam camera lui Lulu ca o minune. Ne adunam acolo, dar cel mai mult stăteam în curte sub un cais bătrân, care aducea umbră și răcoare. Sub el era o masă rotundă de grădină la care încăpeau multe scaune. Peste întreaga gospodărie domnea tanti Reta, mama lui Lulu. Tanti Reta ne știa pe toți și avea câte o vorbă bună pentru fiecare. Mai mult, făcea un extraordinar lichior de ouă, de fiecare dată când plecam la munte, la cabana Babele, să petrecem Crăciunul sau Revelionul.

Veneau mulți în curte la Lulu: venea Dinu, zis Ureche, și fratele lui, Bebe, pe care noi îl consideram dobitoc, venea Vladimir – tenorul, venea Paul – inginerul și Emilios, viitorul ginere al lui Ștefan Milcu pe care nu-l avea la inimă. Mai venea Sandu, marele șmecheraș româno-israelian. Din Galați apărea Athos Valsamos, băiat drăguț, care mi-a luat un prosop și o bluză la Ștrandul Tineretului, așa că a trebuit să mă întorc acasă ud și dezbrăcat. Când ne adunam prea mulți, ieșea ca din pământ tatăl lui Lulu, poreclit „Tigrul”, și, ca un terorist ce era, ne dădea pe toți afară.

Vizavi locuia familia Cicotti, neam mare de negustori macedoneni bogați. Băiatul, Mihai, era coleg cu noi. Nelu, fratele mai mare, făcea afaceri și umbla cu femei, de aceea noi îl priveam cu respect. Radu, fratele mai mic, era poreclit Rahis pentru că era slab și plăpând. Mama lui îl născuse în timpul bombardamentului și îl făcuse speriată de bombe, așa că și copilul ieșise la fel – tot de bombe speriat.

Două case mai jos stătea un alt coleg, Vali Rosetti, a cărui soră se măritase cu unul Rusu, care avea atelier de cizmărie pe Șerban Vodă.

La Tanti Reta, mama lui Lulu, venea în vizită de multe ori o cucoană foarte respectată în cartier – Jeni Petreanu. Tatăl ei era un jurnalist cu convingeri și prieteni socialiști. Se știa cu Sahia, cu Teodorescu-Braniște și mulți alții. Tatăl lui Jeni Petreanu, după ce stătuse ani buni la Paris, cu o parte din banii strânși acolo a ajutat la construirea Crematoriului „Cenușa”. Veneau mulți în curte la Lulu. Din centru se ajungea cu tramvaiul nr. 12 sau 21 ce aveau linii și la dus și la întors pe Calea Șerban Vodă, care pe atunci era o arteră foarte importantă; era un fel de bulevard cu mare ștaif al cartierului. Când se aducea un film nou la Cinema „Nero”, sala era plină de dimineată până seara și trebuia să fii foarte atent cu plasatoarea – femeia cu lanterna – că dacă nimereai la un film polițist și nu-i plăcea de tine îți spunea de la început cine-i criminalul. Cucoanele își aranjau părul la Coaforul „La Bernard” după ultimele reviste franțuzești; în timp ce domniile singuri sau cu familia ieșeau la Restaurantul „Zisu”, mult înainte ca locanta să se mute pe strada Batiștei. Cafeaua se cumpăra de la magazinul „Iuliu Mainl”, iar

elevii își luau caietele de la Librăria „Micul elev”. Astăzi n-a mai rămas nimic din viața tumultuoasă din Șerban Vodă, e doar o stradă tristă, proaspăt asfaltată.

La Lulu apăreau zilnic Tutu O.N.T. cu ironicul Puiu și tânărul Piță, iar seara, după ce și-a cumpărat mașină, venea și Jenică – inginerul îmbrăcat mereu în pijama.

După ce se discuta în mod aprins despre rugby și despre Turul Franței, când fiecare număr din ziarul *Miroir sprint* era citit din scoartă-n scoartă până se toceau literele, erau seri când se mergea la „Spânzuratu” – cârciumă cu trei mese lângă Rond, „La Vaporu” sau la „Prieteniei”. Când băieții se întorceau cu chef dintr-unul dintre locurile mai sus pomenite, vara, în special, se juca jocul „Ora geamurilor”. Regulile erau foarte simple, se mergea pe stradă, se alegeau niște geamuri deschise, se striga „ora geamurilor”, după care geamurile respective erau sparte și se fugea către alte geamuri de pe alte străzi. Se mai juca și jocul „La burlane”, care și așa avea reguli foarte simple. Se trecea pe lângă un burlan și se dădea cu capul în el până îl turteau. Jocul a încetat când a fost întâlnit un burlan de fontă.

Erau și dimineți calme, când cei mai apropiați lui Lulu o așteptau pe o țigăncușă frumoasă care trecea cu porumb fiert, o puneau să se „chivetească”, adică să se spele la chiuveță, după care unii mâncau porumb, așteptând ca cel de dinainte să termine. Sandu, marele scamator, se lăuda cu cele mai multe prezențe de acest gen.

Anii au trecut, caisul a fost tăiat, toți am zburat care încotro, casa și curtea care ne-a adunat ani de zile a rămas în paragină. Când s-a făcut Magistrala Nord-Sud, (căci așa i se spunea pe atunci Bulevardului Dimitrie Cantemir) și s-au ridicat primele blocuri, am

reușit să am casă pe Bulevardul Mărășești. Așa am ajuns unde stau și azi. La puțin timp după ce m-am mutat, Lulu a plecat la alte adrese, cu nevestele și copiii aferenți. Acum, după treizeci de ani, Lulu își repară casa bătrânească și se reîntoarce. Eu stau și îl aștept; și... minune mare, zilele trecute s-a întors cu doi copii mari, care l-au făcut bunic, dar și cu o nevastă nouă, Marilena, care este vechiul lui amor pe care l-a ținut ascuns 25 de ani.

Am fost un om norocos, în drumurile carierei. A mele am întâlnit mulți oameni extraordinari care mi-au influențat și chiar modelat firea și gesturile. Mult timp am fost ca o bilă năucă atrasă, respinsă, lovită de cei din jur până când am devenit sigur pe drumul meu.

Primul spectacol, pe care l-am văzut, când aveam doisprezece ani, a fost *Îmi amintesc de mama* de John van Drutten în 1947, în sala Studio a Teatrului Odeon (astăzi Teatrul Nottara). Spectacolul era pus în scenă de Marietta Sadova. Scenografia era semnată de Liviu Ciulei, care și juca rolul unui antreprenor de pompe funebre amorezat. Am fost fascinat de spectacol, și în special de Ciulei. Probabil că atunci a apărut în subconștientul meu ideea de a face teatru, deși mă pregăteam să devin chirurg. Am fost un fan secret al lui Ciulei și, când un an mai târziu, a venit în turneu la Mangalia, la hanul Delureanu, care avea și o scenă, cu *Hellen, Tomy și Joe* de James Thurbe, am fost la fiecare reprezentație. Diminețile îl urmăream de departe pe el și pe Clody Bertola, cum făceau plajă; la prânz veneau

să mănânce la o mică cârciumioară pe care o deschisese unchiul meu acolo. Eu mă ascundeam după niște lăzi în magazie și, prin ușa întredeschisă, mă uitam la ei cum mănâncă. Mă uitam și mi se părea că nu am văzut pe nimeni mâncând atât de elegant ca ei. În 1972, când am montat la Teatrul Giulești *Escu* de Tudor Mușatescu, directoarea teatrului, doamna Elena Deleanu, a obținut ca Ciulei să facă decorurile. După 36 de ani de când îl văzusem prima oară jucând, m-am găsit din nou în fața lui Ciulei. Imaginea cu el așezat la planșetă și cu asistenții roind în jurul lui m-a urmărit ani de zile și a reprezentat pentru mine imaginea maestrului cu elevii săi. Tot ce era la el în casă „vorbea teatru”, schițe, cărți, machete, fotografii, proiecte. Întors la Giulești, am transformat o cameră în „biorul regizorului” cu o mare planșetă în mijloc, cu fotografii și schițe. Însă camera a rămas stearpă. Nu avea magia celei în care îl văzusem lucrând pe Ciulei. Din această cameră lipsea doar Maestrul. Lipsea Ciulei. Când am realizat, am desființat-o. Tot la el în casă i-am cunoscut pe Dan Jitianu și pe Dumitru Sbierea, amândoi scenografi de mare clasă cu care, ulterior, am colaborat.

Prima mea indicație de regie spusă cu voce tare într-un teatru a fost la o repetiție a doamnei Sorana Coroamă. Eram student în anul doi, dar eram și asistentul ei la *Vrăjitoarele din Salem* de Arthur Miller, care se repeta la Studioul Actorului de Film. Se apropia premiera și doamna Sorana a trebuit să plece urgent la Ministerul Culturii și m-a lăsat pe mine să conduc repetiția. La un moment dat, era o scenă cu

Ionescu-Gion și Natalia Arsene și... a intervenit o schimbare în mișcarea indicată de doamna Sorana. „Stop!” – am spus. Am auzit o voce care nu era a mea, ci parcă a altui personaj ce-și permitea să oprească un maestru și am auzit cum vocea explica ce s-a greșit. Mi se băteau tâmplele de emoție când l-am auzit pe Ionescu Gion spunând „Da, ai dreptate, să reluăm”. Și repetiția a mers mai departe. Cred că în momentul acela am început să mă nasc regizor. După ani de zile, când am devenit chiar regizor și prieten cu doamna Sorana, i-am povestit întâmplarea, a râs, spunându-mi că a pățit la fel.

Doamna Marietta Sadova a fost și ea foarte importantă în cariera mea. În anul trei, colegul meu Florin Piersic, care era student la clasa de actorie a doamnei, nu avea „bucata pentru examen”. Am umblat prin mai multe texte și i-am dat să citească *Peer Gynt* de Ibsen. Bineînțeles că Florin nici nu s-a gândit să deschidă textul, dar l-a dat doamnei Sadova spunând că-i place rolul. Doamna a fost încântată de alegere și am pus în scenă pentru examenul lui Florin două tablouri din piesă. Așa a început „aventura *Peer Gynt*” care s-a transformat după un an în spectacolul de la Studioul Casandra, spectacol de diplomă al lui Florin și al meu. Am fost la multe dintre orele de actorie ale doamnei Sadova și am cunoscut prin ea marea valoare a cuvântului, a muzicalității lui, a puterii de a crea imagini. Înțelegerea pentru întreaga artă a cuvântului i-o datorez ei. În anul patru am avut bucuria să fiu asistent la montarea piesei lui Alejandro Casona *Copacii mor în picioare*, pe care a făcut-o cu clasa domniei sale.

Tot atunci, am fost luat ca asistent de regie al lui Vlad Mugur la *Bărbierul din Sevilla* de Baumarchais. Când l-am cunoscut pe Vlad, era socotit noua stea a regiei românești. Era cu 10 ani mai mare decât mine și mă uitam la el ca la un magician al scenei. Vlad aducea în relațiile cu cei din jur o căldură și o siguranță rar întâlnită. Avea talentul dumnezeiesc în a lucra cu actorii. De obicei, întârzia la repetiții – câteodată și două ore – dar când venea realiza într-o singură oră ce alți regizori nu reușeau în două sau trei zile de repetiții chinuite. Era o dăruire reciprocă în repetiții, între el și actori. Repetițiile cu Vlad erau un act de iubire și erau perfecte chiar și atunci când el era nemulumit și își „biciuia” întreaga echipă.

Vlad era obsedat că este urmărit. Nu o dată mi-am spus că în București, vizavi de el, se face un alt bloc numai ca aceia care-l urmăresc să se uite la el în apartament direct de pe geam. Era superstițios, încât ocolea 4–5 străzi dacă în drumul lui apărea o pisică neagră sau un popă. De multe ori era foarte distrat și povestea cu umor cum, invitat acasă la un mare ștab de la Cluj, a mângâiat câinele spunându-i numele copilului și s-a adresat copilului spunându-i numele câinelui. El m-a învățat cum se obține tensiunea unui spectacol și care este valoarea unei fraze și poezia unei imagini teatrale. De la el am învățat să iubesc lumina în teatru.

În meseria mea, prieteni de conjunctură, cunoștințe, relații am avut destule. Am avut și prieteni adevărați pe care m-am sprijinit. Din păcate, am asistat de multe ori neputincios cum mă păraseau. Așa am fost

martor la stingerea unui om deosebit – Doru Popescu – în acte Valeriu Popescu, actor. El a atras privirile asupra lui jucând în ultimul an de institut în *Discipolul diavolului* de Bernard Shaw. Înalt, frumos, cu o voce splendidă, avea toate datele să facă o carieră strălucită. Cultivat, rafinat, sobru știa să aibă și să întrețină relațiile cele mai sofisticate și neobișnuite. Casa lui era un salon monden al ultimului strigăt, unde întâlneai în vremurile acelea de dinainte de 1989 campioni de canotaj, neveste de miniștri, doctori celebri, actrițe în urcare, copii de președinți, dansatori etc. – mă rog, un amalgam uman, o viermuială de orgolii și dorințe. În mijlocul lor, Doru trona împărțind zâmbete, vorbe de duh, ajutând și servind pe fiecare din ei cu ce putea el mai bine. Era un mare iubitor de oameni. Prin patul lui au trecut într-o cavalcadă nebună femei și bărbați, într-un fel de disperare de a trăi din plin la mii de grade incandescență. El recompunea nopțile Șeherezadei la dimensiuni dâmbovițene. Forțat de mai marii zilei să plece din țară, a început o carieră apreciată în Franța, la început, dar pe care, din păcate, nu a dus-o mai departe din cauza bolilor care-i măcinau sănătatea, îmbătrânindu-l și sărăcindu-l. Când nu a mai fost „frumosul român venit din Est”, a continuat an de an să se ducă la Festivalul de la Cannes în amintirea unor vremuri mai bune. Am admirat puterea lui extraordinară de a trece peste refuzuri și umilințe pentru a face rost de o invitație la celebrul „târg de carne actoricească” de la malul Mediteranei. Nu pot uita mândria cu care ne anunța în primii ani ai succesului: „În mai sunt ocupat, sunt la Cannes”. Când nu a mai avut bani nici de tren, când nu a mai

putut să plătească nici măcar o cameră ieftină la un hotel de categoria a III-a, a încetat să mai fie ocupat în luna mai. Rămânea la Paris devorând la televiziune momente de la un festival care nu-i mai era accesibil. Doru a trecut cu demnitate și bravură peste eșecul vieții și, când a simțit că nu mai poate și se apropie falimentul total, s-a întors acasă cu câteva geamantane și trei pisici care „vorbeau” franțuzește. Acasă nu a jucat decât două roluri: în *Omul care aduce ploaia*, la Teatrul „Nottara” și în *Regina mamă* la Teatrul Național, cu Olga Tudorache parteneră. Toți cei care se înfruptaseră din generozitatea lui, cu cât treceau zilele se făceau tot mai rari și mai puțini și Doru era din ce în ce mai singur. Numai Carmen Galin îl ajuta cu discreție și generozitate. Totul se împuținase în jurul lui Doru, banii, sănătatea și până la urmă el a murit ucis de o supradoză de singurătate...

Am avut și întâlniri ciudate. În august 1977, am început prima mea colaborare cu Academia de Teatru a Olandei. Sosisem la Maastricht cu două zile înainte, găsisem o gazdă care îmi convenea pentru că nu era scumpă și era aproape de școală. Chiar de la prima întâlnire cu ceilalți profesori și cu Nico de Vrede – directorul Academiei – mi s-a spus că un alt român care mă cunoaște îmi trimite salutări și că va veni cât de curând să ne vedem. A doua zi a apărut o persoană „blondinetă” și rubicondă care m-a luat în brațe, m-a sărutat și mi-a spus că-i pare bine că ne revedem. M-am bucurat și eu, dar persoana care era sufocată de emoția reîntâlnirii cu mine îmi era total necunoscută. Mai târziu, la o bere, n-am lămurit cum stau lucrurile: „Aici toată lumea mă știe de Tedy Toma, dar la institut

eram Tedy Mandelbaum, ăsta era numele meu „de fată”, cred că de atunci ne știm”. După încă o bere, am aflat că fusese dat afară din institut pentru absențe și că se mutase la Institutul din Târgu Mureș chiar înainte ca eu să devin student, așa că era clar că nu aveam cum să ne știm mai demult. „Nu contează” a spus Tedy, „când mă uit la tine parcă te știu de o viață”. După încă o bere, am căzut de acord că ne știm de o viață și că suntem fericiți că ne-am reîntâlnit. A urmat o frumoasă prietenie între noi și, într-o zi, după câțiva ani, a sunat un telefon ultimativ: „Măine vin la București”. Nu mai fusese în țară de zeci de ani și... a apărut în hăinuțe ușoare de vară, care fluturau în vânt, deși afară era frig. Multicolorat cum era părea un fluture exotic doborât de o furtună. Pe stradă lumea se uita la noi și eu făceam eforturi să par că nu ne cunoaștem. Era excitat că este din nou în România și voia o reîntâlnire „cât mai profundă cu toți românii”. Cu excepția șocului vizual care era greu de digerat, Tedy era un om de o gentilețe și o generozitate ieșită din comun. Când a început să vină mai des, aducea pentru fiecare cunoscut câte un mic cadou. O zi cu Tedy – era o zi de bună dispoziție în care nu puteai să nu te simți bine în fața optimismului invadator pe care îl avea. De multe ori mă duceam la aeroport să-l iau pentru că o parte dintre vameși mă știau și acest lucru ajuta la trecerea mai ușoară a lui Tedy către noi. A fost un moment când nu mai aveai voie să aduci cadouri fără să fie vămuite și taxate. Ei bine, tocmai într-un moment ca acesta, Tedy s-a găsit să vină cu un geamantan plin de rochii, pălării, sutiene, peruci pentru mai multe prietene de-ale lui. Când vameșul

a deschis geamantanul, a rămas mirat de câte haine și lucruri femeiești erau acolo. „Sunt cadouri?” a întrebat. „Nu” i-a răspuns Tedy, care fusese anunțat de taxarea cadourilor; „sunt lucrurile mele”, „Rochiile, sutienele, perucile?” a întrebat și mai mirat vameșul; „Da” a răspuns Tedy. „Eu plec la Poiana Brașov și seara mă îmbrac în femeie și așa îmi câștig existența.” Între zâmbetele generale, eu îl așteptam jenat de situația creată. În schimb, el era fericit pentru că apăruse un „moment de adevăr”. Și, la urma urmei, a continuat: „Ar trebui ca și vameșii voștri să gândească modern”. Prefer să trec sub tăcere anumite episoade de la restaurantele cu chelneri tineri, restaurante unde eu eram cunoscut și respectat până când am apărut cu Tedy; dar lui i se ierta orice. Tedy lucra șase luni pe an ca profesor de actorie în Olanda și șase luni pe an făcea același lucru în Israel, unde își avea de fapt reședința.

Când am lucrat în Israel, Tedy m-a ajutat să mă instalez, să cunosc oameni de cultură importanți și a fost alături de mine tot timpul. Când, în decembrie 1983, am avut la Teatrul Național Habima din Tel Aviv premiera cu *Hamlet*, Tedy era în sală și îmi ținea pumnii. Ne-am despărțit, urmând să ne vedem cât de repede în România. În februarie, ca un trăsnet a căzut vestea că Tedy era în spital, chinuit de o formă galopantă de cancer la plămâni cu metastaze la creier. În mai, l-am văzut la clinica unde era internat. Nu mi-a vorbit și nu m-a recunoscut. După câteva zile s-a stins. Tedy a fost o explozie de haz și nebunie și, ca orice lucru bun, s-a terminat prea repede.

La chemarea lui Vlad Mugur, am plecat la Craiova. Acolo, la Teatrul Național, am trăit, marea mea experiență. Craiova a fost locul marilor, ciudatelor, extraordinarelor, fericitelor și nefericitelor momente din viața mea. Din București am plecat la gară cu Gheorghe Cozorici, care mergea și el la teatru. Pe peron m-am despărțit de ai mei, reușind cu greu să nu plâng. Era prima oară când plecam de acasă. Pe drum, Cozorici mi-a povestit cum arată teatrul, unde o să stau, ce se repetă și, din vorbă în vorbă, am ajuns. Era noapte și n-am văzut nimic. Camera mea era la etajul întâi într-o veche clădire pe un colț de stradă deasupra unei farmacii, ocupată numai de cei din teatru. Voiam să mă culc, dar Cozorici nu găsea cheia. Așa că a împins ușa cu umărul, a deschis și a plecat. M-am trezit singur într-o cameră complet goală, cu o saltea într-un colț și cu o ușă cu încuietoarea spartă. „Mâine o să ne ocupăm de tine și de tot ce-ți trebuie” mi-a spus Cozorici. Aveam o cameră goală, un bec și o saltea! Eram disperat. M-am învelit cu hainele mele și, obosit de drum, am adormit. A doua zi, după ce m-am întâlnit cu Vlad Mugur, mi s-au adus de la teatru, din magazia de recuzită și mobilier, tot ce aveam nevoie. Camera arăta ca un decor de film, părea biroul unui detectiv falit din filmele americane de categorie B; dar devenise locuibilă.

Vlad plecase la Craiova cu celebra „generație de aur”, adică: Amza, Cozorici, Rebengiuc, Rauțchi, Rucăreanu, Sanda Toma, Silvia Popovici, Ioana Bulcă, Eliza Plopeanu. Scenografi erau Popescu-Udriște, Todî Constantinescu și Constantin Piliuță, iar ca regizori: Vlad prim-regizor, Radu

Penciulescu și eu. Vlad văzuse spectacolul meu *Peer Gynt* și, după ce făcusem asistență la *Bărbierul din Sevilla*, m-a cerut ca regizor al Craiovei. S-a adăugat „echipei”, pentru o scurtă perioadă, Ion Marinescu, zis Janot, care a adus după el o doamnă cu nume franțuzesc și pe care o întrebuința pentru nevoi sexuale. Mai fusese cooptat în echipă și un straniu actor local, Aristide Teică, persoană adorabilă care locuia în camera alăturată mie și care când se îmbăta se dezbrăca complet, cu excepția unei cravate verzi și a unei pălării. Așa costumat, circula prin imobil. El explicând că dacă întâlnește pe cineva trebuie să îl salute cu pălăria. „Dar cravata”, am întrebat eu, „Cravata – este un semn că sunt un gentleman” mi-a răspuns.

Premierele la Craiova, din perioada Vlad Mugur, erau evenimentele stagiunilor și toată floarea criticii și a mondenității culturale a Bucureștilor era prezentă. Dintre ei se evidențiasse doamna Ileana P., care-și manifesta admirația pentru jocul actoricesc al băieților, oferindu-se caldă și durdulie zile și nopți de-a rândul. După ce a consumat toată „artileria grea” de la Amza la Cozorici și retur, m-a convocat și pe mine, ca prospătură posibilă. Acțiunea urma să se desfășoare în camera lui Nițulescu, plecat la București. Acolo, proptite de un perete, erau două splendide tablouri de Piliuță. Cum am intrat în cameră, am rămas cu ochii pe ele; după un timp, doamna, enervată de atenția prea mare dată de mine picturilor mi-a spus „știi ce, alege; ori ne fudem, ori tablourile”. Am luat tablourile.

În acea vreme, la Craiova mâncarea era o problemă pentru un om singur ca mine. La început am încercat la o cantină a Sfatului Popular, dar după două prânzuri petrecute între mirosoși de varză stricăță și ciment

dat cu motorină, am renunțat. Celebrul restaurant „Minerva”, unde seara mergeam cu Vlad, s-a dovedit a fi de neatins din punct de vedere al finanțelor mele de debutant, iar cei de acasă erau în imposibilitatea de a-mi trimite pachete cu mâncare. Prin Silvia Popovici am aflat de o doamnă Popescu, care locuia la subsolul generos al fostului ei apartament și care „ținea” o pensiune. Am mâncat o perioadă acolo, învingând tristețea acestui loc. Scaune desperecheate se adunau în jurul unei mese, cu o față de masă arsă pe alocuri și care mai păstra ecoul unor zile mai bune. Farfuriile unor servicii desperecheate, câteodată ciobite sau prost spălate, completau decorul. Era o lume care murise fără ca ea să știe și care se mai agăța de viața ce mărșăluia incultă și nesimțitoare în jurul ei. Locul acela era trist, dar coboram în subsolul acelei lumi pentru că măcar aici nu mirosea a varză stricată și cea care ne servea era o doamnă. Peste ani, am regăsit aceeași lume în filmele lui Dan Pița și Iulian Mihu. Nu plăteam mult, dar porțiile erau mici și îmi era mereu foame. Din fericire, din când în când eram invitați la un profesor universitar să-i ascultăm piesele istorice pe care le scria. Niciodată nu mi-a plăcut să mi se citească un text, am preferat întotdeauna să-l citesc în liniștea mea. Lecturile domnului profesor aveau un final fericit. De obicei, între actul III și IV se făcea o pauză și eram poftiți în sufragerie, unde o masă pantagruelică ne aștepta. Cele mai chinuitoare momente erau până la pauză pentru că, în paralel cu lectura caldă, egală, adormitoare se auzeau sunetele inconfundabile ale unei mese care se pregătește. Încercam odată cu melopeea faptelor istorice ce se citeau să identific și

zomotele din sufragerie. Vroiam să ghicesc – o clipă mai devreme – ce conțineau platourile. Mult timp după aceea, când îmi vorbea cineva de istorie automat aveam imaginea unor mâncăruri care se aduc pe o masă plină cu bunătăți. Partea cea mai grea era când trebuia să-l convingem pe autor că mai bine ne povestește în jurul mesei restul piesei și, când reușeam, ne despărțeam de gazde târziu în noapte, dar cu burțile pline.

Venirea lui Vlad Mugur împreună cu acea generație de aur de actori, scenografi și regizori a fost un eveniment teatral, dar nu a fost o bucurie pentru toți craioyenii. „Soclurile“ actorilor-„vedetă” ai scenei craiovene au fost grav avariate. O parte dintre cei tineri au intrat în șuvoiul novator pe care-l reprezenta Vlad, dar marea majoritate și-au văzut pozițiile șubreze și, de mai multe ori, distruse. Deși, oficial, director era actorul Manu Nedeianu, practic, Vlad Mugur conducea teatrul. Din păcate, în această postură Vlad nu a fost diplomat. A spus de la început că actorii aduși de el erau cei mai buni – ceea ce era adevărat, dar nu trebuia spus – și că toți ceilalți actori ai teatrului sunt umplutură sau inutili, ceea ce nu era adevărat, și oricum nu trebuia spus. Sigur că exista o diferență mare între cei noi, care aduceau cu ei aerul unei excepționale școli de teatru, și cei locali, care își trăiseră elanurile. Aceste afirmații, făcute zilnic în teatru, la restaurante și chiar la oficialități au deranjat mai întâi, după aceea au supărat, apoi au revoltat și până la urmă a început cabala. Firesc pentru un oraș de provincie.

„Omul care trebuie distrus este Vlad Mugur” – aceasta era lozinca nemulțumiților. Direct era greu, pentru că – adevărat sau nu – se șoptea că Vlad are pile foarte mari, foarte sus. Atunci a urmat organizarea unei lovituri contra „oamenilor lui Vlad”. O primă tentativă s-a făcut la un sfârșit de vară când s-a reclamat la Minister, direct tovarășei ministru Constanța Crăciun, că actorii lui Vlad fac orgii bahice în Parcul Bibescu, întărâtați de actrițele venite de la București, care se aruncau goale în lac. Dacă mie o asemenea imagine mi se părea încântătoare, pentru craiovenii încuiați și pentru tovarășa Constanța de la minister aceste fapte erau o blasfemie, care trebuia distrusă din rădăcini. A fost o anchetă la care am avut plăcerea să asist și eu, deși nu eram implicat în niciun fel – cu atât mai mult cu cât nu mă aflam la Craiova în acea perioadă. Până la urmă, ancheta a dovedit că actrițele de la București nici ele nu erau în Craiova în acea perioadă și că beția băieților a fost un simplu cântec și câteva poezii recitate cu voce tare în parc.

A doua încercare de lovire în Vlad și în oamenii lui a fost mult mai bine organizată și putea să fie cu implicații foarte grave. S-a profitat de faptul că Amza și Cozorici erau doi bărbați extrem de discreți și nimeni nu știa de combinațiile lor feminine, și că Rautchi era un singuratic, și atunci s-a născut ideea: „băieții lui Vlad sunt homosexuali, iar Vlad este șeful lor”. Această invenție plină de ură și neadevăr a început să fie desoptită și răspândită prin oraș în acele cercuri unde se deplângea venirea de la București a „distrugătorilor marilor tradiții ale Teatrului craiovean”. Un regizor de culise nemernic și un director adjunct cu frate în

miliție au completat tabloul turnătorilor. În mijlocul acestor rumori, fără să știe ce se șoptește în târg, Amza face o faptă bună și dă de mâncare și haine unui țigănuș care cerșea prin centru. „Iată dovada” – strigă denunțatorii. Se fac declarații scrise și încep arestările. Amza, electricianul Levinschi, un ajutor de electrician și un asistent de pictor de decoruri, poreclit Picasso, sunt arestați. Răuțchi și Cozorici au fost feriți, pentru că repetau la București la Teatrul Național, în *Tragedia optimistă* pe care o puneă în scenă Vlad. Eu, la rândul meu, am fost un timp ferit pentru că eram la filmările de la *Avalanșa* și era complicat să se ajungă sus în Făgăraș, la cabana Podragu, tăind drum de opt ore prin nămeți. Eram ferit, dar eram și total neinformați. Nu știam nimic despre arestările de la Craiova și nici despre motivele invocate, așa că am fost surprins când, la două zile după întoarcerea mea de pe munte, în loc să continui activitatea la filmările de pe platou –, am fost arestat. M-au luat de acasă și am fost dus la miliția de pe Ștefan cel Mare, într-un birou unde a venit să vadă că există șeful secției de moravuri, Ștefan Catz, care și-a spus mai târziu – când a devenit dramaturg prost, dar jucat – Ștefan Berciu. El își trimitea maculatura tuturor teatrelor și îi amenința pe cei care spuneau că piesele sunt proaste, acuzându-i că sunt antisemiți. În schimb, avea o bună susținere chiar în minister, pentru că individul, lipsit de orice scrupule și pentru a-și atinge scopul, se combinase cu o biată fată bătrână, castrată sufletește – Margareta Bărbuță, stăpâna neîncununată a pieselor românești la Direcția Teatrelor, unde lucra. Pe culoarele Casei Scânteii se glumea. „Berciu umblă mascat, umblă cu bărbuță”. Ea le cerea mai tuturor

teatrelor să monteze ineptiile lui Berciu – împinsă pe la spate de euforia penetrant erotică a autorului. Îl știam pe Berciu de când pusesem în scenă la Teatrul Tineretului (mai târziu Teatrul Mic) piesa *De Pretore Vincenzo* de Eduardo de Filippo. În piesă juca și o excelentă actriță, Florica Demion, soția pe atunci, a lui Berciu. Când a murit, destul de ciudat, Florica Demion, s-au spus multe de către răuvoitori, acuzându-l pe el c-ar fi otrăvit-o. Dar nu s-a dovedit nimic.

După ce m-a văzut Catz, a dat ordin și m-au băgat undeva într-o celulă mare în care am stat singur până seara, când a venit un milițian, mi-a pus cătușe și m-a dus la un tren cu care spre dimineață am ajuns la Craiova. Acolo am aflat despre ce este vorba. Venisem mai târziu și asta a fost norocul meu, pentru că nu am fost interogat. Ancheta preliminară se terminase. Ceilalți nu fuseseră menajați și se folosiseră chiar metode dure. Fuseseră anchetați ca orice borfași de rând. De fiecare dată li se cerea să recunoască faptul că Vlad este homosexual și că i-a învățat și pe ei. Deși au trecut prin momente cumplite, niciunul dintre ei nu a spus nimic din ceea ce li se cerea – nu pentru că știau să rabde, ci pentru că nu aveau ce să spună, infamia era prea gogonată pentru ca să o accepte. Toate astea le-am aflat după ce am ajuns la penitenciar și ne-am văzut unii cu alții. Până atunci eu am stat vreo cinci zile în arestul miliției Craiova. În celulă, de la prima oră până la ora stingerii, trebuia să se stea în picioare. Obosit, am fost surprins de mai multe ori de milițianul de serviciu când stăteam pe pat. A țipat la mine: „Să stai în picioare și să te gândești la faptă”. Trebuie să recunosc că este o gândire perfectă de milițian „să stai

în picioare și să te gândești la faptă”. Eram într-o celulă destul de spațioasă, cu încă patru sau cinci arestați. Atunci nu știam că nu trebuie să întreb pe niciunul dintre ei de ce este arestat, pentru că ți se va răspunde cu o poveste total neadevărată, în care el, subiectul principal, este total nevinovat. Între ceilalți „colegi” era un tip de vreo cincizeci de ani și, dacă îmi amintesc bine, îl chema Medina. Era vesel, de un optimism debordant, contagios. Stătea numai pe lângă ușă, așteptând din clipă-n clipă să i se dea drumul. Lucru care nu s-a întâmplat. Sinistru în acel loc era sunetul ușilor metalice de la celelalte celule care se deschideau și se închideau cu zgomot de metal și de zăvoare trase. Culoarul de ciment amplifică zgomotul, care ajunsese să mă lovească direct în creier.

După câteva zile, am fost dus la penitenciar, unde erau și ceilalți arestați. Era o încăpere mare de drept comun, cu o amestecătură îngrozitoare de oameni, de fapte, de comportări. Într-o celulă de 60 eram 150! Mi se părea sufocant, nu știam că, în comparație cu ceea ce avea să urmeze, camera aceea era raiul. Șef de cameră era un deținut deja condamnat, un inginer găsit vinovat de o delapidare în administrarea unor bunuri la mânăstirea Tismana. O cameră atât de mare, cu atât de mulți oameni, atât de diferiți, este un microcosm unde găsești de la imbecili la profesori, de la blajini hoți de buzunare la criminali periculoși. Cu excepția șefului de sală care avea un pat singur și o masă la care mânca, toți ceilalți dormeau câte doi în pat și fiertura care se numea mâncare o mâncam stând pe jos sau ținând farfuria de tablă în poală. Când au mai fost aduși noi arestați și când căldura a devenit mai

apăsătoare, mulți dormeau pe jos, direct pe dușumea. Nici nu se mai punea problema ca deținutul să se ducă la closetul – unicul de altfel – așezat în fundul celulei. Ar fi trebuit să calce peste zeci de oameni care dormeau întinși pe toată lungimea camerei. Closetul era folosit numai dimineața, așteptând la o coadă interminabilă și având drept hârtie igienică o bucată de pânză pe care o spălam după fiecare întrebuintare. La penitenciar era voie să se stea pe paturi – de fapt era obligatoriu din cauza puținului spațiu ce exista între paturile suprapuse. Nu am văzut în viața mea atâtea picioare desculțe ca acolo. La intrarea în cameră erai obligat să lași afară încălțăminte și, în ciorapi nu stătea nimeni. Ani de zile am visat acele sute de picioare goale, cu degete urâte, drepte, strâmbe, groase, subțiri, crăpate, deformat, greșos așezate oriunde aruncaai privirea, sus, jos, ieșind chiar de sub paturile de unde câte un curajos se băga ca să doarmă. M-au obsedat ani de zile acele sute de picioare. Era în cameră un fost măcelar, care avea un picior de lemn. Seara, la ora stingerii, caraliul –, adică milițianul de serviciu – îi scotea piciorul afară din cameră, pentru că rămas în interior ar fi putut deveni o „armă”, spuneau ei. Periodic îi turnau gaz peste piciorul de lemn ca să nu se adune ploșnițe sau păduchi. Odată, la un control mai la sânge, i-au crăpat piciorul cu un satâr să vadă dacă nu ascunde în el nimic și vreo trei zile, până au legat la loc piciorul cu sârmă, bietul om se târa prin cameră ca un gândac bolnav. Până când am avut un pat cu unul dintre ai mei, am dormit cu un tip care omorâse o femeie și pe fratele ei. Nu adormeam imediat și mai stăteam de vorbă cu el, pentru că era un om foarte credincios și zicea că-i pare rău de ce-a făcut,

dar că i se întunecase mintea în clipele acelea și nu mai știa de el. Când se scula în timpul nopții sau când nu dormea, pentru că avea și nopți nedormite, trăgea de pătura lui ca să mă învelească și pe mine. După câteva zile, l-au mutat și a venit lângă mine unul din cei de la teatru. Dormeam mai dezvelit, dar mai liniștit.

Nu pot uita prima seară când, imediat după ce s-a dat masa, – adică a fost golit hârdăul cu lături, și s-a mâncat turtoiu – s-a suit pe un pat din mijlocul camerei un domn care a început să spună: „Atunci prințul s-a dus către palatul iubitei...” și așa mai departe. Uimit, am realizat că acel inginer închis pentru falsificarea unor facturi cu motorină continua o poveste începută cu o zi înainte. Așa am aflat că, la inițiativa șefului camerei, în fiecare seară, preț de o oră, o oră și jumătate, câte un arestat, în funcție de pregătirea și cultura lui ținea, câte o prelegere sau povestea o carte sau un film. Când Amza a povestit un film, seri după seri nu a mai fost lăsat liniștit și a trebuit să povestească încontinuu, pentru că tot publicul îl asculta cu gura căscată. Știam că Amza este un mare povestitor, ne fermeca și pe noi, spunând câteodată de mai multe ori aceeași poveste și îmbogățind-o de fiecare dată; dar aici, cu aproape 200 de oameni atât de diferiți, și cu sufletele grele, am văzut cum el opera o minune. Când începea Amza să povestească, se apropiau de el, deveneau relaxați, și puteai citi pe fețele lor o mare bucurie. Amza le aducea bucurie și uitare și urâtul care ne înconjura dispărea pentru câteva ore. Era aproape religios ce se întâmpla în jurul lui. Se pare că asta se numește har dumnezeiesc sau talent. Așa era Amza.

Oamenii în pușcărie devin superstițioși, orice întâmplare ieșită din comun este luată ca un semn, ca o

prevestire. Prin iulie, pe căldurile acelea mari, când toată lumea răsufla greu și se mișca cât mai puțin, obloanele de lemn din dreptul ferestrelor au fost înclinate mai mult, lăsând să intre mai mult aer, în camera toropită de căldură. Zile la rând a venit și s-a așezat pe un oblon un porumbel. Venirea lui a fost comentată de toate mințile pricepute, de la optimismul cel mai ridicol până la indiferența unei simple constatări. Și din mizeria noastră s-au găsit câteva bucățele de pâine și se puneau pe rama geamului și porumbelul venea zi de zi. Despre porumbel a aflat bineînțeles și unul dintre caralii cei mai răi și nesuferiți care erau pe etajul nostru. A stat ore în șir și a privit prin vizetă venirea porumbelului. Când a venit, a deschis încet ușa și a ordonat: „Prindeți-l!”. Nu a mișcat nimeni. „Am zis să-l prindeți”, a repetat milițianul. Atunci un puști de vreo nouăsprezece ani, un țărănuș închis pentru că se iubise cu o capră, a spus: „Îl prind eu” și încet, cu mișcări feline a luat masa șefului sălii, a pus-o sub fereastra unde stătea porumbelul și cu gesturi abia bănuite s-a ridicat brusc și a prins porumbelul. A sărit jos și l-a dat victorios milițianului care i-a sucit gâtul și l-a luat cu el. După ce a închis ușa celulei, șeful camerei a șoptit către cei care erau aproape de el „spuneți mai departe, de azi nu mai vorbește nimeni cu băiatul până când voi spune eu.” Și așa a fost. Până la întâmplarea asta, nu am știut ce pedeapsă este tăcerea. Eram acolo aproape 200 de oameni și nimeni nu-i adresa nicio vorbă. Când țărănușul voia să vorbească cu vreunul dintre noi, i se întorcea spatele. După câteva zile de pedeapsă, umbla din om în om, plângând și rugându-se să vorbim cu el. După încă o zi, șeful de cameră l-a luat lângă el și i-a explicat cu ce a greșit, după care pedeapsa i-a fost ridicată.

Când a început ancheta procuraturii, ne-am mutat în celule mai mici, adică am fost izolați unii de alții; mișcare ridicolă, după ce fuseserăm timp de o lună împreună și, în plus, nu aveam ce să ascundem. Celula în care am fost dus avea patru paturi și noi eram unsprezece. Aproape că ne sufocam, acolo. În afară de căldura insuportabilă și de mirosul continuu de transpirație, dormeam puțin – pentru că în celula lipită de a noastră – era un biet om care probabil își pierduse mințile. Era legat cu un lanț de calorifer și orice mișcare a lui o resimțeam înzecit prin frecarea lanțului de țevile metalice; și ca să fie complet „tacâmul sonor” – zilnic era bătut, așa că urletele lui treceau prin pereți ziua și noaptea, atunci când milițienii aveau poftă de mai multă mișcare sau erau băuți.

Dar într-o dimineață ni s-a dat drumul, pentru că ancheta a fost închisă din lipsă de probe și ca nefondată. Și așa... între 19 mai și 7 august 1959 am lăsat la Craiova o parte din naivitățile adolescenței mele.

La un moment dat, prin 1959, mi s-a părut că Loamenii tineri sunt așteptați cu interes în lumea cinematografilei. Eroarea mea era totală și n-a trecut mult timp până când mi-am dat seama care este realitatea. Eram îndrăgostit de munte, schiam și făceam chiar puțin alpinism. Îl cunoșteam pe minunatul om de munte Aurel Eremia și pe Emilian Cristea, regele neîncoronat al alpinismului din România. Așa că am scris un scenariu cu alpiniști și schiori. Spre marea mea mirare, proiectul a fost aprobat și avea să devină filmul *Avalanșa*; film ce luptă de ani de zile pentru

titlul de „cel mai prost film românesc”. După ce a fost aprobat proiectul, s-a intrat în faza „din rău în mai rău”. Scenariul scris de mine a fost denumit idee și un celebru dramaturg, Horia Lovinescu, a scris scenariul propriu-zis. Horia era un mare dramaturg, dar ca om de munte era nul, ba chiar detesta muntele. Apoi dramatică a fost numirea lui Gheorghe Turcu ca regizor principal. Școlit la Moscova, bun vorbitor în ședințele de partid, Turcu era o nulitate în materie de regie de film. Când îl auzai vorbind, erai fascinat de nulitatea colocvială și de ușurința cu care scotea pe gură fraze albe fără idei. Scenariul scris de mine ca să revin regizor de film, credeam eu, devenise *Avalanșa* de Horia Lovinescu după o idee de Dinu Cernescu în regia lui Gheorghe Turcu și cu mine regizor secund. Eram atât de secund încât nu avea nimeni nevoie de mine. În proiectul inițial, niște alpiniști și schiori sunt surprinși de o avalanșă într-un refugiu montan și o echipă de salvamontiști îi salvează trecînd printr-o serie întreagă de aventuri. În scenariul care a fost filmat alpiniștii și schiorii au devenit un grup de muncitori de la fabrica de la poalele muntelui porniți în zi de sărbătoare muncitorească pe munte. După ce stau izolați într-o cabană și sunt chiar și răniți printre ei, muncitorii discută înflăcărat despre echipa de fotbal care peste câteva zile are un meci important.

Pentru autentificare, regizorul Turcu a făcut timp de mai multe săptămâni castinguri prin diferite fabrici, căutând muncitori pentru rolurile principale. Evident, până la urmă nu a fost ales nimeni și s-a recurs tot la actori profesioniști. În rolul femeii din film – pentru că trebuia să fie și o femeie – alegerea a fost foarte

rapidă: Lica Gheorghiu, fiica lui Gheorghiu-Dej – un cap drăguț pus pe un trup de semibalenă și cu talent zero.

Toate pregătirile pentru filmare au fost atât de lungi, încât în Munții Bucegi... nu mai era zăpadă. În prima parte a filmărilor de la Cabana Babele, unde stătea toată echipa, și până la locul de filmare făceam zilnic o oră cu tot echipamentul cărat cu spatele. Bineînțeles că secvențele cu Lica se filmau la Buftea. Nemaiputând filma în Bucegi ne-am mutat în Munții Făgăraș la Cabana Podragu, unde era zăpadă din belșug.

Cu ocazia filmărilor i-am cunoscut pe schiorii din lotul național care trebuiau să fie dublura actorilor care nu puseseră în viața lor schiurile în picioare. Între mine și schiori a fost începutul unei mari prietenii care a continuat peste ani. Gheorghe Bălan, Kurt Gohn, Ion Zangor și Cornel Tăbăraș mi-au devenit prieteni de suflet. În lunile și anii care au urmat terminării filmului am început să le cunosc familiile, iubitele, nevestele și copiii. Această lume a muntelui care nu se limita la cei patru a fost pentru mine un loc între basm și realitate. Cu excepția părinților mei nu am cunoscut oameni mai curați sufletește decât cei de la munte. Generozitatea, ospitalitatea, curajul, lipsa de orgolii, dragostea pentru cei din jur toate astea trăiau prin ei fără niciun efort. Din când în când, fugeam de la teatru, petrecând câte două sau trei zile cu ei, zile care îmi ștergeau din suflet toată zgura lumii în care trăiam. Țin minte un moment al relațiilor noastre, aveam premieră la Teatrul de Comedie cu *Mandragora* de Machiavelli și cei patru – Tăbăraș, Zangor, Bălan și Gohn – au venit la București, să fie și ei prezenți la eveniment. A rămas să ne întâlnim în fața teatrului.

Seara, ducându-mă spre intrare, i-am găsit alături de teatru într-o cârciumioară foarte plăcută: „Nea Dinu, noi nu intrăm, important e să știi că suntem aici și că suntem cu gândul la tine” mi-au spus ei. Era o emoționantă declarație de fidelitate. Din păcate, noii mei prieteni, schiorii, au rămas pe Valea Prahovei atunci când ne-am mutat în Făgăraș. La început, eram fericit că sunt pe munte, lucrând la realizarea unui vis al meu, un film despre munte. Realitatea a fost alta. Mă simțeam mereu frustrat în relația mea cu echipa așa-zis de creație, insensibilă la peisajul muntelui și condusă de un regizor care detesta muntele. Aveam o mică mulțumire că reușisem să-l aduc în echipă pe prietenul meu încă din liceu, Lulu Constantinescu. El era asistentul regizorului pentru probleme de munte, alături de celebrul alpinist, maestru al sportului, Emilian Cristea care era consilierul filmului. La Podragu am trăit și am lucrat în condiții speciale. Întreaga cabană fusese închiriată de echipă și, dacă în interior, noi eram stăpânii locului, în jurul cabanei muntele era stăpânul nostru și ne ordona viața. La Podragu am stat aproape trei luni și am filmat doar câțiva metri de peliculă. O ceață groasă și persistentă pusese stăpânire pe „căldarea” în care ne găseam și în zilele fără ceață ori ninge gros, ori viscolea sălbatic. La început, viața la cabană a fost plăcută, chiar amuzantă pentru toți – chiar și pentru Gheorghe Măruță sau Sandu Sticlaru, care aveau roluri importante în film, dar care nu mai trecuseră niciodată prin „evenimente atât de cumplite în creierii munților”. După o lună de inactivitate, am început să ne simțim încorsetați de statul la cabană și chiar să ne suportăm greu unii pe

alții. Stăteam cu ochii pe geam să vedem când putem filma, însă muntele nu voia acest lucru. La un moment dat, aprovizionarea cabanei a început să sufere și să mâncăm aceeași mâncare, bună ce-i drept, dar de câte cinci sau șase ori pe săptămână. Berea se terminase, vinul de asemenea, pâine proaspătă nu mai era – doar cantități imense de coniac și ouă mai rămăseseră. Nu trebuie să mai spun că întreaga lume din cabană mergea clătînîndu-se de dimineață până seara, încât la un moment dat am avut cu toții senzația că și cabana se mișcă. Bani aveam în bătaie de joc, pentru că *Studioul*, potrivit unor principii birocratice, a plătit la o anumită dată, conform contractului, o parte însemnată din sumele convenite, trimițând sus pe munte, prin zăpezi, un biet contabil în palton și pantofi, care ducea un geamantan plin cu bani. După ce a fost adus la cabană aproape mort de oboseală și de spaimă, bietul om ne-a dat fiecăruia un teanc de bani cu care atunci nu aveam ce face, pentru că acolo nu puteam cumpăra nimic. Între cabană și orașelul de la picioarele muntelui era un drum de 8-9 ore pentru un om antrenat și bun cunoscător al locurilor care erau acoperite de nămeți, fără repere și fără semne care te-ar fi putut ghida. În așa fel că noi cei de la Podragu eram practic izolați. Atunci, prietenul meu Lulu, cu mintea lui de afacerist, a găsit o soluție. Fiind un fost sportiv și om de munte cu experiență, a făcut o listă cu ce-și dorea fiecare și a plecat pe jos spre piața orașului de la poalele muntelui. După o zi, s-a întors împreună cu încă un cărător, aducând pâine proaspătă pentru cabană și o mare parte din cele comandate de fiecare dintre noi, dar la prețuri piperate, deoarece fuseseră aduse acolo sus, în creierii munților, cărate în spinare. Scrisorile aduse de

la poșta din vale aveau un preț special, fără a mai vorbi cât costau două roșii sau un castravete, trufandale de excepție pentru cei ținuți acolo cu aceeași supă și aceeași omletă zile în șir. Din păcate pentru Lulu, negustoria nu a ținut mult, *studioul*, văzând că după trei luni nu s-a filmat aproape nimic, a cerut ca restul filmărilor să se facă pe platou. Și așa un film gândit ca un poem închinat oamenilor munților a devenit o caricatură filmată în decoruri de mucava, pe platou.

După terminarea filmului, regizorul Turcu a avut decența ca, la o altă filmare, să se dea înapoi în dreptul unui motor de avion care făcea vânt și elicea l-a lovit în cap scăpând cinematografia de un fost student la Moscova. Nu a murit, dar nici bine nu i-a fost. Așa că nu i-am mai văzut numele pe generic. Din păcate, nu erau suficiente motoare cu elice puse în funcțiune în acea perioadă...

O parte dintre schiori vara jucau fotbal la echipa „Carpați Sinaia”; atuncicând în centrul orașului era un teren de fotbal. Mergeam des la Sinaia, vizitând în special Cabana Rigler, cârciumă celebră, așezată în drum spre Castelul Peleş, unde Fănuș Neagu venea în „control”. Acasă la unul dintre schiori am văzut, rătăcite între câteva almanahuri pricăjite, 3–4 cărți franțuzești legate în piele. „Ce e cu astea?” am întrebat. „Sunt de la stadion, le-am luat de acolo de mila lor, că prea erau frumoase”. A doua zi m-am dus la stadion și am vorbit cu un tip care se ocupa de vestiarele sportivilor. Acolo erau mai multe teancuri de cărți frumos aranjate unele peste altele. „Ce este cu ele?” am întrebat. „Ni le-a adus

de la Palat. Când nu avem gaze la cazan, facem focul cu ele. Băieții vin transpirați de pe teren și nu pot să facă duș cu apă rece.” Mi-a dat și mie câteva cărți pe care le-am ținut ani de zile în bibliotecă până când mi le-a luat un fost coleg. În perioada aceea circula, printre noi elevii de la Sf. Sava, un tânăr afacerist care trăia în Franța și care făcea comerț cu România. Când ne întâlneam, se lăuda cu prietenii lui din securitate și era foarte mândru că „băieții” îi ceruseră să aducă și câteva penițe pentru stiloul tovarășului. Ca un adevărat prieten ce ne era, strângea de la noi tablouri, cărți rare, monede vechi și ne aducea, la schimb, săpunuri Rexona, sprayuri, pastă Gilette și altele. Eu i-am acceptat tranzacția pentru că de mai multe ori mi-a adus doctorii pentru mama. Avea un scris frumos, judecând după un teanc de note către M.A.I., găsite ascunse la un prieten comun. Relațiile de afaceri au continuat și după 1989, cu aceleași societăți dar cu nume schimbate. Nu i-a mers rău, pentru că nu de mult și-a făcut o vilă la Snagov...

Distrugerea cărților de la Peleş nu era un fapt singular. Când am pus în scenă la Teatrul Tineretului (devenit ulterior Teatrul Mic) *De Pretore Vincenzo*, la o repetiție s-au spart câteva piese dintr-un serviciu de ceai. Când se strângeau cioburile, am văzut că era porțelan franțuzesc din secolul XVIII. Așa am aflat că toată vesela de la recuzita teatrului dar și a celorlalte teatre este adusă de la Palatul Regal din București și ce nu se furase până atunci se mai găsea încă pe la teatre.

Ani de zile m-a urmărit imaginea cărților de la Peleş arzând amestecate cu cioburile de porțelan fin ale serviciilor regale distruse. Cred că imaginea asta este emblema acelor vremuri.

„Am stat și m-am gândit dacă arderea cărților de la Peleş și distrugerea porțelanurilor de la Palatul Regal ar fi putut fi evitată. Mi-am dat seama că nu, pentru că incultura este o extraordinară stare de bine. Incultul se bucură zilnic descoperind acele cărți, picturi, muzici, gusturi care încarcă memoria și sufletul celui inițiat. Incultul este un om fără complexe, el este deschis tuturor întâmplărilor vieții. El se bucură continuu. Pentru că nu știe nimic... Ce fericire! El este omul viitorului. A fost soldatul perfect disciplinat al oricărui partid. E cinstit pentru că nu știe subtilitățile unor escrocherii sau chichițele unui abuz, nici bucuria fraudei.

Ironie putem spune: cei educați deservesc lumea. Ei știu prea multe. Fac comparații. Au idealuri. Vor mai mult și mai bine. Sunt rafinați. Omul educat este ascuns, orgolios, invidios pe cel de lângă el. Este crescut să conducă orice, de la o bicicletă până la o țară chiar de mitocani. Omul incult e sincer pentru că nu a învățat să-și ascundă gândirea și sentimentele. Câtă puritate este în incultură și cât de perversă este știința de carte!

Mă simt tot mai înconjurat de cei care nu știu nimic. Să-mi fie frică? Să mă bucur?

Anii pe care i-am trăit au fost dominați de Aspaime. O mașină neagră care stătea două sau trei zile la rând după colț dădea fiori fiecăruia dintre noi. Soneria de la intrare era și ea motiv de spaimă după o anumită oră de seară. Un prieten, fost sportiv la Dinamo, mi-a spus: „Nea Dinu ai grijă ce vorbești și ce scrii în scrisori, ai telefonul și corespondența sub observație”; așa că atunci când veneau prietenii la

mine, profitând că telefonul avea un fir lung îl duceam în bucătărie unde se spune că nu sunt microfoane și îl înveleam între două perne. Mai târziu am aflat că atunci când voiau să asculte un apartament o făceau cu aparatură sofisticată de pe blocul de vizavi.

Și totuși, în această atmosferă exista o speranță: audiența! Multe probleme ale zilei, de la mâncare la cărți de specialitate, erau rezolvate sau se spera să fie rezolvate printr-o audiență. „Mă duc în audiență și nu se poate să nu rezolv” – își spunea orice constructor al socialismului multilateral-dezvoltat. Audiența! Intrarea la un ștab și statul de vorbă cu el între patru ochi era întotdeauna un vis. La orice necaz se spunea: „Du-te dragă în audiență, o să rezolvi”.

Am fost de multe ori în audiență și chiar mi-am lămurit anumite aspecte ale „problemei ridicate”. Am ținut minte câteva, pentru că ele „dau parfum” unei epoci care văd că azi renaște...

Când am plecat, fără să am transferul, de la Teatrul Național din Craiova, ca să fiu acceptat de un teatru din București trebuia să am acordul Ministerului Culturii. În acea perioadă sus-zisul minister avea sediul pe strada Spiru Haret, o străduță în pantă nu departe de Catedrala Sf. Iosif. Cel căruia trebuia să mă adresez era Maxim Crișan. După ani de zile, numit ca adjunct al lui Lovinescu la Teatrul „Nottara”, Crișan a devenit unul dintre prietenii și sfătuitoarii mei. Însă când l-am cunoscut ca director la Ministerul Culturii, Crișan era în cumplita lui perioadă stângistă. Intrat în cabinetul lui am rămas uimit văzând un birou mare complet gol, fără nicio hârtie, fără nimic pe el, nici măcar un creion. Stătea cu capul plecat și privea în jos. Atmosfera era

înfricoșătoare. Ulterior am aflat că domnul Crișan nu vedea aproape deloc, așa se explica goliciunea biroului și faptul că nu se uita la tine când vorbeai cu el. Nici nu am intrat bine în birou, că mi-a spus: „Știu ce vrei, nici să nu te gândești că te vom primi la un teatru în București – și la Teatrul Național n-ai să pui niciodată piciorul”. Am plecat disperat și m-am dus direct la domnul Sică Alexandrescu care a ascultat și a spus doar atât: „Bine”. După două zile, eram angajat la Teatrul Național. Așa era domnul Sică.

Tot în perioada aceea mă luptam să am o casă. Am mai scris că apartamentul în care locuiesc și acum îl datorez lui Gogu Rădulescu. Când a aflat că locuiesc cu tata și cu mama în aceeași cameră de zece ani, după ce mi-a reproșat că nu i-am spus mai din timp, m-a chemat a doua zi la Comitetul Central „ca să dea telefon cui trebuie”. Cum am intrat, i-a spus secretarei „Fă-mi legătura”. A vorbit puțin, a spus cum locuiesc și m-a trimis imediat la șeful „Spațiului”, la celebrul tovarăș Simionescu, undeva prin spatele Teatrului Național. Mai fusesem de trei ori, dar niciodată nu fusesem primit de tovarășul Simionescu, așa că nu știam cum arată. Când am intrat, mi s-au înmuiat picioarele de bucurie. Tovarășul Simionescu, spaima apartamentelor, era „Simi”, bărbatul Adei Simionescu, colega mea de la Teatrul Mic. Ne văzuserăm împreună de nenumărate ori, dar nu știam cu ce se ocupă Simi și nici Ada nu mi-a spus unde lucrează bărbatul ei. Totul va fi simplu mi-am zis și deja îmi făceam visuri. Am fost trezit brusc din gândurile mele de vocea lui Simionescu care mă întreba: „Tovarășu? Cine sunteți și ce doriți?” În primul moment, am rămas blocat,

după care am început să-i explic emoționat și cu vorbe tremurate că am fost la tovarășul Gogu Rădulescu. „Nu mă interesează relațiile dumneavoastră. Ce doriți?” – m-a plesnit cu o nouă replică justă și tovarășească. Am mai continuat acest dialog absurd și – disperat fiind și dându-mi seama că „acum ori niciodată” – am început să urlu la el, m-am repezit și l-am luat de gât, strigând isteric: „Ai să-mi dai casă, ți s-a dat telefon”. În timp ce ne luptam, a apucat să sune și au venit doi tipi și secretara. Aranjându-și hainele, a spus: „E de la tovarășul Gogu, să i se facă formele, vedeți în ce zonă vrea”. Așa am ajuns în casa în care stau și astăzi. După un timp, să fi fost doi sau trei ani, l-am întâlnit la mare pe plajă, mi-a zâmbit când m-a văzut și m-a strigat; bestia era în „civil”, voia să se poarte uman. M-a chemat la el „să mâncăm o fructă împreună”. Am trecut mai departe fără să spun nimic și astăzi regret că nu l-am umplut cu nisip, așa cum fac câinii când astupă căcatul.

Când am constatat că mai toți colegii mei de generație au fost în America, m-am dus în audiență la Ministrul Culturii. Pe atunci, Suzana Gâdea. Am fost primit foarte amabil – „Spune drăguță ce vrei?” a fost intrarea în subiect. „Am venit să vă rog...” am început... „Stai!” – m-a întrerupt tovarășa. „Nu vrei un cornuleț, sunt făcute de mine” – am luat cornulețul, am mușcat din el și am început o discuție despre cornulețe și ce trebuie mâncat la desert. După un timp, am reluat timid: „Știți, tovarășa Ministru, am venit pentru că aș dori...”, „Nu mai vrei un cornuleț, hai mai ia unul” – m-a oprit din nou, iar eu, cu cornulețul în gură, deși știam că nu se vorbește cu gura plină, am vrut să-i

spun de bursa în America. Nu s-a putut. Imediat mi-a zis: „Drăguță, nu mai am timp, ne mai vedem cât de curând, la revedere.” Am plecat mestecând și cu încă două cornulețe într-un șervețel. La următoare întâlnire, după vreo zece zile, tovarășa ministru a încercat din nou să mă fenteze cu niște plăcintele cu brânză de vaci. Eram prevenit, așa că am ținut plăcintica în mână și am spus repede: „Am venit pentru o bursă în America.” Și după aceea am mușcat din plăcintică. „Nu te lași, nu te lași” – m-a dojenit admirativ tovarășa Suzana, după care a sunat, a chemat, a telefonat și peste două luni plecam în America.

Și după '89 am fost în audiență. Era în 1994, Fănuș Neagu se străduia de ceva timp să obțină o audiență la Președinte, de la care doream să avem un solid sprijin pentru mărirea subvenției Teatrului Național.

Brusc, într-o zi, nu-mi amintesc ce zi era, suntem anunțați că peste câteva ore suntem primiți la Cotroceni. Fănuș ca director general, Radu Beligan din partea actorilor și eu ca director artistic. Repede, totul repede. Ajungem la Cotroceni aproape la limita de timp. La intrare, un ofițer tinerel și frumușel spune: „Maestre Beligan, vă rog o legitimație”. „Dragă”, răspunde Beligan, „Am plecat repede și nu am la mine nimic. Da de ce ai nevoie?”. „Ca să trec aici cine sunteți” i se răspunde. „Păi văd că știi cine sunt, ce mai ai nevoie de hârtii, treci acolo Beligan și gata.” La Fănuș, la fel, „Maestre, vă rugăm o legitimație”. „Nu am la mine decât o carte de vizită” – spune el. În ce mă privește, lucrurile au fost cele mai complicate: nu numai că nu aveam nimic la mine, dar ei nici nu știau cine sunt. Până la urmă, s-a telefonat sus, a venit un

ofițer în grad mai mare, și mai tinerel și mai frumusețel, a garantat pentru noi și am intrat. Scări – zâmbete – uși – zâmbete – din nou scări – zâmbete – am ajuns. Aici zâmbete mai mari. Și cel mai înalt zâmbet al țării. Discuții. Plecăm. Scări – uși – scări – uși – niciun zâmbet. În mașină, Fănuș era supărat „Că nu ne-a promis nimic mă așteptam, dar măcar o *Galbenă de Odobești* putea să dea și el, că oameni suntem”. Până la urmă ceva bani tot au venit la teatru. Râsete...

Este foarte greu să explic astăzi ce însemna o vizionare înainte de 1989. Era o repetiție în care „comisia” trimisă de forurile autorizate avea dreptul să schimbe sau să taie momentele din spectacol care ar fi putut supăra pe vreun tovarăș cu o funcție mai înaltă decât componenții ei. Teoretic, comisia de vizionare căuta „puritatea ideologică” a spectacolului și putea înlătura tot ce compromitea acea puritate. De fapt vizionările erau făcute pentru liniștea scaunelor acelor ce făceau vizionarea. Frica de răspundere în fața șefilor era ca o boală care-i făcea să tremure, cuprinși brusc de o severă principialitate. Foarte puțini din generațiile tinere pot să creadă că Lucian Blaga, Eugen Ionescu, Eliade, Picasso – pentru a da doar câteva nume – nu erau pomeniți și chiar interziși. Povestirile noastre despre o perioadă nemernică, în care cultura era ținută în menghina proletcultismului și a intereselor unor troglodiți, pot părea exagerate și câteodată minciuni răuvoitoare. Ani de zile culoarea verde a fost prohibită pentru că era considerată culoarea legionarilor. Și, cum mulți dintre ei deveniseră comuniști, căutau să-ți ascundă, odată

cu trecutul, și culoarea pe care o serviseră. Exigența comisiilor de vizionare creștea invers proporțional cu locul activistului în ierarhie, cu cât era mai mic postul activistului, cu atât duritatea lui ideologică era mai mare.

După ani și ani de reparații, Teatrul Giulești și-a redeschis porțile sălii renovate, în decembrie 1968. Doamna Elena Deleanu, directoarea teatrului, a reușit ca piesa de redeschidere a sălii să fie *Meșterul Manole* de Lucian Blaga. Nu e de mirare, deci, că la vizionarea făcută înaintea premierei s-a venit cu mic, cu mare – de la cei mai neimportanți activiști și până la Paul Niculescu-Mizil, care răspundea atunci, în C.C. al P.C.R., de problemele culturale. Decorul Sandei Mușatescu era o enormă schelă, gândită pe trei niveluri, pe care se putea umbla de jos și până la ultimul nivel. În ultimul act, când lucrarea *Meșterul Manole* era gata, decorul bine ancorat de câteva ștângi electrice, se ridica în podul scenei. Rămâneau, pe scena goală, doar frânghiile ce serviseră pentru mersul în siguranță al actorilor pe schelă și, la rampă, un șir de lumânări, – aduse de zidarii lui Manole. Mișcarea de ridicare a întregului eșafodaj era impresionantă și dădea dimensiunea măreției construcției. Se crea un splendid paradox: prin ridicarea decorului scena rămânea goală, dar în mintea spectatorilor apărea măreața construcție a lui Manole. Spectatorii umpleau, cu imaginația lor, cel mai minunat spațiu al teatrului – spațiul gol. El devenea, pentru fiecare dintre ei, Biserica lui Manole, iar lumânările din prim-plan aduceau o aură autentică de nobilă poezie blagiană.

La sfârșitul vizionării s-au primit felicitări de la Paul Niculescu-Mizil – cel mai mare în grad – care,

în timp ce se îmbrăca, s-a întors către mine și m-a întrebat „Nu sunt cam multe lumânări?” Până să apuc să răspund, a dat să plece, coborând spre mașină. În clipa aceea, cel care era atunci Directorul general al Teatrelor, un biet nevolnic care peste câțiva ani a fost dat afară de stupid ce era, îmi spune grăbit : „Tovarășu’, scoateți cel puțin o treime din lumânări” și pleacă și el. Stupidul din minister era renumit că nu are păreri personale și că amână orice hotărâre pe care urma să o ia până când altcineva își lua răspunderea. Mi l-am închipuit întotdeauna ca pe un băiat de la țară, venit să spargă lemne prin curțile oamenilor și căruia, odată treaba făcută îi arunci un pol de la balcon. Am fost împreună într-o delegație culturală la Moscova și bineînțeles, în program am avut vizitarea Muzeului Stanislavski. Împreună cu Dan Nemțeanu stăteam și ne amuzam, privind într-o vitrină, la doi pământuri de păr. Erau mustățile lui Stanislavski, pe care și le răsese și le trimisese unei cucoane, cu care se iubea cehovian, însoțite de o scrisoare – evident, ridicolă – în care o anunța: „chiar fără mustăți, sentimentele mele rămân neschimbate”. Venit tiptil pe la spate, stupidul ne-a auzit cum râdeam de penibilul situației și ne-a dat afară din muzeu. Peste ani, am aflat, că la întoarcere ne-a făcut câte o notă informativă la minister și la securitate. Acesta era stupidul N.M. de la Minister!

După ce directorul Teatrelor mi-a cerut să scot o treime din lumânări, un inspector din minister, rătăcit pe acolo, îmi spune „Tovarășu’ Dinu, să fie clar, afară cu jumătate din lumânări”, până să apuc să-i răspund, a plecat și el. După aceea, a venit stupidul de la sfat (fiecare instituție avea în schemă cel puțin un

stupid), care îmi spune și el „Tovarășu’, ca să nu avem probleme, scoți toate lumânările”. Șocat de avalanșa de indicații, am fugit după Niculescu-Mizil, care spre norocul meu și al spectacolului nu apucase să se urce în mașină și i-am spus că mi s-a dat dispoziție să scot toate lumânările. S-a întors către respectivii și a replicat furios: „L-am întrebat pe regizor, dacă nu sunt prea multe, atât. Lăsați-l în pace.” Și așa lumânările au rămas la locul lor.

Eram prieten cu mai mulți pictori, care mi-au povestit cum reușeau să treacă prin comisia ochilor vigilenți diferite tablouri de mare calitate. Ei inventaseră „tehnica așa-zisului cățel alb” – expresia venea de la un coleg care pictase în josul unui tablou mai curajos din punct de vedere al expresiei plastice, un cățel alb „Ce este cu acest cățel? ” a întrebat oripilat, cerberul comisiei. „Dacă scot cățelul este bine?” a răspuns pictorul. „Sigur că da!” Și ... pictorul și-a păstrat tabloul neatins înlăturând un detaliu, pus special de el pentru a fi înlăturat, iar foamea ideologică de victime, satisfăcută.

Un celebru director de teatru găsisese o altă metodă: se așeza în timpul vizionării cu un rând în spatele persoanei celei mai importante din comisie și exact în clipa frazei, a cuvântului sau al momentului ce putea fi incriminat, întreba ceva, distrăgând atenția de la acel „ceva” care nu trebuia auzit sau văzut.

Metode erau multe și am supraviețuit. Tot acest circ, care astăzi pare ridicol și derizoriu, a lăsat urme, îmbătrânind și ciuntind mulți creatori.

În 1966 – sper să nu greșesc anul – am fost inclus într-o prestigioasă delegație culturală care mergea în U.R.S.S. După cum orice guvern socialist avea în componență un activist bătrân, care prin prestanța vârstei și a părului alb dădea credibilitatea tuturor ineptiilor, tot așa în orice delegație era nevoie de un tânăr. Acel tânăr eram atunci eu, și chiar eram tânăr. Aveam treizeci și unu de ani. Delegația era condusă de ministrul adjunct al culturii, Ion Brad. Participanți erau: maestrul Sică Alexandrescu, dramaturgul Aurel Baranga, dramaturgul Horia Lovinescu, criticul Radu Popescu – renumit pentru gura spurcată și cronicile desființătoare, Natalia Stancu, cronicar la *Scânteia*, și un umil funcționar de la Consiliul Culturii, care era probabil turnătorul delegației. Noi trebuia să vedem și să salutăm o parte dintre montările cu piese românești, care fuseseră introduse în repertoriul teatrelor din U.R.S.S. după lungi tratative. Plecați unii cu trenul, alții cu avionul, ne-am reunit la Moscova, la un hotel ultramodern unde, din păcate, cucerirea modernelor simetrii arhitectonice erau contrazise de monstruoasele „dejurnâie” – femei-milițian, care stăteau la fiecare colț al culoarului și controlau fiecare pas al oaspeților. Femeile acelea aveau fețe și priviri de brute înfometate și, fără să vrei, ți le închipuiai ori gardiene de lagăr, ori anchetatoare kaghebiste la Lubianka. Zilnic ne adunam în camera domnului Sică, – dânsul ne servea cu minunatele prăjiturile pregătite de coana Aurica, doamna maestrului. Au fost câteva zile moscovite minunate, în care am văzut muzee și spectacole, iar momentul de vârf a fost când

am fost primiți de tovarășa Ekaterina Furțeva, celebra ministreasă a culturii (amantă a lui Hrușciiov, se zice), personaj care contrasta puternic cu realitatea sovietică înconjurătoare – ea fiind o femeie frumoasă, îmbrăcată de la Paris și parfumată tot de pe acolo. La fiecare întâlnire cu oficialitățile – care aveau loc câte două sau trei pe zi – Baranga ținea un discurs mobilizator cu tonul și în maniera unui șef de stat. Ion Brad, șeful delegației, ardelean serios și modest, îl mai tempera când pierdea total simțul realității.

Eu îl mai văzusem în situații oficiale pe Baranga. Ultima oară când și-a sărbătorit Ceaușescu nu știu câți ani de activitate revoluționară, Comitetul Central a organizat mai multe recepții, cu diferite categorii de supuși. A fost să fie o recepție cu oamenii de artă, și... iată-mă și pe mine invitat la acea recepție care se ținea la Palatul Victoria. Mi-am închipuit un fel de petrecere cu sărbătoritul care trece jovial printre slujitorii săi, împărțind câte o vorbă de duh și chiar indicații prețioase. Nu a fost să fie așa. O masă lungă era pusă în cea mai mare sală. Din loc în loc, era plasată lateral câte o altă masă, așa că imaginea de sus a aranjamentului era ca unui pieptene uriaș. La centrul mesei lungi, erau două scaune cu dimensiuni speciale. În stânga și în dreapta celor două scaune, stăteau cei mai importanți membri ai guvernului. La mesele laterale, erau creatorii. Această împărțire a făcut ca, la masa la care fusesem repartizat, cap de masă să fie Ștefan Andrei. În fața mea erau Amza și Besoiu, iar lângă mine, Piliuță. După o așteptare de aproape jumătate de oră, în care ne-au ghiorțait mațele de foame și sete, privind la farfuriile și paharele goale din fața noastră, chiar lângă noi a apărut o fanfară militară.

După o scurtă acordare a instrumentelor, a urmat un răget metalic care era, probabil, o melodie de bun venit. Atunci, undeva, departe, s-a deschis o ușă. Toată lumea s-a ridicat în picioare, a început să aplaude și să strige lozinci, în timp ce fanfara urla. Eu nu am reușit să văd nimic, dar când răgetul alămurilor a tăcut și lumea s-a potolit, am aflat de la vecinii mei că veniseră Nicolae și Elena Ceaușescu. Brusc, ni s-a turnat țuică în pahare și de la o masă alăturată nouă s-au desprins Baranga cu Marcela Rusu. Cu o grabnică agitație și disperare creatoare au început să le recite un poem aniversar. Nu vedeam nimic, nu auzeam nimic, dar din când în când ajungea până la mine, adus de aplauze, câte un cuvânt. Baranga, marea jigodie națională, alături de mândra-i soțioară, își făceau numărul omagial. Între timp, ni s-a adus o farfurioară cu măslina, cașcaval și puțin piper. În centru se recita în continuare. Văzut de departe, era un număr comic. Baranga părea un clown bătrân, care disperat dă o probă la un circ, luptând să nu fie schimbat. El știa că în piața lichelelor apăruseră limbi noi, mai agresive, mai meșteșugite și este cunoscut că fundul bine pupat cu limbă nouă se ține...

Închidem paranteza.

La Moscova, între întâlniri, erau lungi mese de protocol, unde băutura de cea mai bună calitate dezlega limbile oficialilor sovietici, care începeau să-și înjure șefii și să facă mărunte aluzii la cuvântul „libertate”. Echilibrul european era restabilit, evident, tot de Baranga, până când ori Sică, ori Brad îl trăgeau de mânecă și îi spuneau în cel mai pur stil Caragiale: „Mai las-o nene mai moale”. A urmat împărțirea pe grupuri. Evident, „greii” au ales Leningrad, iar cei doi „aventurieri”,

Lovinescu și cu mine, am plecat în Orient, la Frunze în Kirghizia și Dușanbe în Tadjikistan. La Frunze, unde se juca *Nicnic* de Anca Bursan și Gheorghe Panco am fost primiți și însoțiți chiar de primul secretar al regiunii – un fel de ministru local. Mare cât un urs, cu o voce tunătoare și o poftă de mâncare egală cu statura. La spectacol, în loja oficială stăteam lângă Lovinescu care era, pe drept cuvânt, total plictisit de spectacol. Din când în când, se auzeau niște sunete ciudate, care veneau dinspre partea tovarășului prim-secretar. Am întors o privire întrebătoare spre Horia, care s-a întors spre mine și, cu fața lui hieratică mi-a spus încet: „râgâie”. „Cum?” am întrebat, crezând că nu aud bine. „Râgâie” a repetat Horia, „Când îi place un moment, râgâie”. Tovarășul râgâia destul de tare și tot activul de partid din jurul nostru era luminat de zâmbete calde, de înaltă înțelegere artistică. Mai târziu am aflat că grohăiala tovarășului era semn de apreciere estetică. Vai de spectacolul unde nu se auzea niciun grohăit. „M-am simțit ca într-o cocină” mi-a spus Horia sirotând o votcă și a adăugat „Să nu ceri whisky, are gust de pastă de dinți”.

Întâlnirea cu actorii și ceilalți regizori a fost cumplită. Fuseserăm invitați într-o sală mare, lungă. În mijlocul ei, din perete în perete, ca o barieră, era așezată o masă lată de aproape doi metri, cu scaune de o parte și de alta. Pe masă – flori și fursecuri. În celălalt capăt al sălii s-a deschis o ușă prin care au intrat actorii, care s-au așezat cuminți la masă. Nu ne-am dat mâna, pentru că masa era prea lată și nu puteam ajunge unii la alții. Ne-am privit. Lovinescu a spus câteva cuvinte, după care fiecare grup a ieșit pe câte una dintre ușile

camerei lungi. Eram îngrozit. Atmosfera de lagăr era evidentă. La masa festivă de după spectacol am tăcut și eu, și Horia. Tovarășul prim-secretar înfuleca rapid și n-a grohăit decât odată, când a trecut o picoliță tânără pe lângă el, în rest, tăcere. Seara, târziu, am ieșit în parc să respir puțin aer curat. Parcul era pustiu, dar luminat ca ziua. A doua zi, dimineața, am fost întrebat pe un ton acuzator „Ce căutam noaptea în parc?” Mie mi se păruse că este pustiu, dar e adevărat că prin boscheți nu mă uitasem.

Parcul avea un farmec suprarealist care îmi amintea de o întâmplare tristă și grotescă, petrecută la București. Eram cu prietenul meu L., în Parcul Libertății, cu ani în urmă. Primisem o scrisoare, venită din Italia, prin care iubita prietenului meu îl anunța că nu se mai întoarce și mă ruga pe mine să-i spun eu vestea, ea neavând curajul să o facă. Locuiam aproape unul de celălalt, așa că l-am chemat în parc să vorbim. Era seară și se înnopta. Am început să ne plimbăm prin parcul pustiu, încercând să fac vestea mai ușor de digerat. Ne plimbam în sus și în jos pe aleea principală. După vreo jumătate de oră de pendulare de la intrare la scări și înapoi, dintr-un tufiș a ieșit un milițian care a început să țipe la noi „Băi, tovarăși, o mai frecați mult așa, ba sus, ba jos, că am înnebunit eu și colegul meu să vă tot urmărim prin boscheți fără să ne vedeți! Ce dracu', suntem și noi oameni! Hai plecați!” Avea dreptate, erau și ei oameni, așa că am ieșit din parc.

La Dușanbe am stat într-o vilă guvernamentală care avea o grădină splendidă imensă, înconjurată de un gard înalt. Am stat două zile aici. Oficialitățile erau mai subtile; puteam să ne plimbăm oriunde, însă numai

în interiorul grădinii. Când voiam să ieșim din oraș, automat apărea o mașină și însoțitorul. Când renunțam, mașina și însoțitorul dispăreau. Nimeni nu spunea „nu”, dar trebuia să mergem oriunde însoțiți. În prima seară a bătut la ușa mea Lovinescu. Era furios. Nu-l văzusem niciodată pe Horia atât de furios. „Ai văzut ce ai la closet?”, „Am niște ziare tăiate grosolan”, am răspuns. „Nu, uită-te atent, sunt foi dintr-o carte franțuzească”, „Sunt pagini dintr-un roman de Dostoievski” a început să strige Horia. „Ăștia își pun marea lor literatură la closet! Nu respectă nimic și sunt în stare de orice”. După câteva ore, l-am regăsit pe Horia cu un pahar gol în față, șoptind. „Dostoievski la closet! Dostoievski la closet! Așa ceva nu se poate”. Ne-am reîntors cu două zile mai devreme la Moscova, unde cultura hârtiei de closet ajunsese unde trebuia și opera lui Dostoievski nu mai era amenințată.

Nu am făcut ciubucuri în toată cariera mea, cu No singură excepție: în iulie 1964, împreună cu scenograful Dan Nemțeanu am fost chemați la Consiliul Culturii și am primit sarcina să organizăm cel de-al doilea Festival de muzică ușoară de la Mamaia. Era perioada – Doina Badea, Aurelian Andreescu, Constantin Drăghici, Margareta Pâslaru (*Două rândunici*), Florin Bogardo (*Primul ghiocel, Săniuța dragostei*) și altele de aceeași factură. Prezентator era Mircea Crișan și transmisia pentru televiziune era făcută de Alexandru Bocăneț. Regia mea, profund elaborată, era: „Vii din stânga, cânti, ieși în dreapta și vii din dreapta, cânti și ieși în stânga...”. Pentru cele trei zile ale Festivalului am fost plătit cât pentru

montarea a trei spectacole, plus masă și casă gratuite la un hotel de lux. Nu era rău! Ca să fie totul cât mai bine, a venit într-un fel de inspecție și tovarășul D.P. care răspundea de cultură la C.C. Era o persoană serioasă, gravă și foarte exigentă. Era un fel de Dumnezeu al culturii. După ce a asistat la o repetiție pe nepregătite, cu un aer oxfordian ne spune: „Ei, cine merge cu mine în apă?” Toată lumea se codea în fața înaltei propuneri și... am mers eu. Am nimerit o zonă unde, cam la 50m de mal, apa nu era adâncă și puteam sta de vorbă. Știam că înaltul personaj se întorsese de puțin timp din Brazilia și eram curios să știu cum arată ultima nebunie a arhitecturii moderne – orașul Brasilia. Când l-am întrebat ce a văzut, a urmat o poveste fascinantă despre o țară nebănuită, existând undeva într-o lume foarte departe de ce știam noi pe atunci. La un moment dat, după o jumătate de oră, jucați de valuri ne-am întors cu fața spre plajă. Erau acolo, înșirați unul lângă altul, făcându-se că se prăjesc la soare toate personajele responsabile cu probleme culturale, de la șeful de lângă mine până jos la cele mai mici eșaloane. Șeful a zâmbit puțin, s-a întors spre mine și mi-a spus: „Sper că nu ești prost să le spui ce-ai vorbit cu mine atâta timp”. Le spui că „am vorbit de una de alta, evaziv, nimic precis. Asta o să-i sperie și o să-i ai la picioare zile lungi de-acum înainte”. Așa a și fost. Am răspuns evaziv la întrebări și m-am plimbat vreo doi ani prin cultură liber și nederanjat de nimeni.

După mulți ani, după ce șeful fusese pus pe o linie aproape moartă, venind la o premieră a mea, i-am povestit întâmplarea. A început să râdă și mi-a spus: „Așa deștept eram?” Știam că este deștept, că este un

personaj de o mare inteligență, înarmat cu o cultură deosebită, dar am regretat întotdeauna că și-a pus calitățile în slujba unui analfabet.

Olungă perioadă nu am primit viză pentru Occident, așa că am călătorit de mai multe ori în Cehoslovacia. Praga devenise occidentul meu, și când spun asta nu sunt deloc departe de adevăr. Orașul este extraordinar: Vltava cu podurile lui majestuoase, străzile înguste, micile scări șerpuite, clădiri bătrâne și aurite, curțile ascunse, parcurile, mirosul de cărbune și mister, umbrele ciudate, felinarele cu lumini muribunde – o mare metropolă unde se îmbină istoria cu ritualul timpului modern. În tot acest loc de tradiție și stil, prin uși uneori meșteșugit ascunse, ajungi în cluburile, celebrele cluburi de muzică, poezie, de jazz sau de dans ale Pragăi. Am trăit zile și nopți de neuitat în acele cluburi – spații de cultură și artă. Înciudat că la noi nu există așa ceva, am făcut un memoriu către Ministerul Tineretului, propunând înființarea unui club asemănător celor pragheze. Memoriul a mers mai departe, chiar la Comitetul Central, datorită unui om extraordinar – Mircea Angelescu – care era pe atunci președintele studenților pe țară. Ideea a fost acceptată și la Casa de Cultură a Studenților au început lucrările de amenajare a Student-clubului.

Miriam Răducanu și Gigi Căciuleanu au dansat acolo. Iancsy Korossy a cântat cu Aura Urziceanu; tinerii poeți Adrian Păunescu și Marin Sorescu recitau, fără să-i controleze nimeni etc., etc. Acel club a fost, o perioadă, un punct de atracție culturală

al Bucureștiului. Înainte să se deschidă, a trebuit să prezint programul noului Ministru al Tineretului – Ion Iliescu. Se adunaseră aproape 50 de persoane. Într-o parte stătea Iliescu cu un adjunct și vizavi de el eram eu, iar în spatele meu, toți cei care fuseseră implicați mai mult sau mai puțin în realizarea clubului. Toată discuția a mers perfect și eram gata de plecare. Se fixase și data deschiderii, când domnul Iliescu, auzind că se va da băutură la barul clubului a spus, „Nu, cu acest lucru nu sunt de acord.” În ochii mei această hotărâre era o catastrofă și am început să discut în contradictoriu cu noul ministru. O discuție calmă, dar fermă, de ambele părți – o discuție care se prelungea neobișnuit de mult. Până la urmă, puțin enervat de rezistența mea, domnul Iliescu a spus: „Văd că nu te-am convins. Îmi pare rău, dar o să se facă așa cum hotărâsc eu.” În clipa aceea am vrut să mă ajut în argumente cu cineva dintre cei de față și m-am întors spre cei care stătuseră de la început împreună cu mine. Dar nu mai era nimeni! Eram singur! Speriați de lungimea discuției mele în contradictoriu cu noul ministru, mă abandonaseră rând pe rând, fugind din calea răspunderii. Domnul Iliescu a plecat spre mașină și eu am plecat către camera unde ne lăsaserăm cu toții paltoanele, pentru că era iarnă. Și... au început să treacă pe lângă mine toți cei cu care colaborasem aproape doi ani. Treceau fără o vorbă. Pur și simplu nu mă mai cunoșteau. Când aproape se goliseră cuierele de paltoane, șoferul domnului Iliescu a venit și mi-a spus: „Hai, tovarășe, te așteaptă tovarășul ministru să vă ducem acasă.” În clipa aceea toate umbrele care trecuseră mute pe lângă mine au început să mă salute,

unii chiar cu zâmbete calde, tovărășești. Evident că în mașină, imediat, i-am povestit domnului Iliescu întâmplarea. A început să râdă și mi-a spus: „Așa sunt oamenii. Se poate și mai rău”.

Dintre oamenii sus-puși ai timpului trecut l-am cunoscut bine pe Gogu Rădulescu. Într-o seară ploioasă, am aterizat cu prietena mea Ghighi Marian la Athénée Palace, în mica grădină cu 4–5 mese care era pe atunci chiar înaintea barului. În grădiniță mai erau doi domni la o altă masă. După un timp, cel mai sugubăț dintre cei doi ne-a cerut voie să unim mesele, am fost de acord și nu ne-a părut rău. Cei doi erau politicoși, glumeți și plini de haz. Cel mai solid dintre ei s-a recomandat – „Georgescu, comerciant”. S-a mai adus vin, s-a mai glumit și domnul Georgescu a început să facă ochi dulci doamnei cu care eram. Atmosfera a început să semene a *D’ale carnavalului* cu mine pe post de Crăcănel. Când spiritele s-au încins bine, domnul Georgescu ne-a invitat la el acasă, unde după vreun ceas de vorbărie am plecat fiecare la casele noastre, pentru că doamna cu care eram n-a consimțit amor cu domnul Georgescu. A doua sau a treia zi am fost din nou la Athénée Palace și așa am aflat că domnul Georgescu era de fapt Gogu Rădulescu, ministrul Comerțului în acea perioadă. Era singur în București, soția sa, doamna Dorina, fiind plecată la Paris. Așa că ieșise în oraș ca un cotoi în călduri, sperând să facă o lipeală. Din păcate pentru el, n-a fost să fie. După un timp, ne-am întâlnit la o premieră și ne-am lăsat prezenți unii altora ca și cum atunci ne vedeam pentru prima oară. Gogu a

apreciat discreția mea și mi-a arătat multă simpatie invitându-mă curând la vila de la Snagov. Era prima vilă de ștab în care intram. Chiar din vestibul am fost șocat de ceea ce văd. Era o vilă mare, frumoasă, dar era o casă a nimănui. Totul era impersonal, mobilierul, tablourile, totul. Dacă la Gogu acasă unde mă dusesem de câteva ori, privirea era fermecată de tablourile valoroase, de mobila simplă dar așezată cu mult gust, cu colțuri care aveau intimitate și căldură, vila de la Snagov era rece, neospitalieră, totul semănând cu o casă părăsită. Așa și era. Dorina și Gogu erau în vizită acolo. Casa aceea era a partidului, a funcției. De fapt și el era tot în „vizită” în funcțiile pe care le avea la partid. Oricând putea să vină altcineva să locuiască în acea vilă și în funcțiile lui. Cu timpul, am devenit un obișnuit al zilelor de vineri, când, seara pe la șapte se adunau pictori, scriitori, actori în jurul unei mese simple, chiar foarte simple, udată însă întotdeauna cu un vin excepțional. După '89, mulți dintre cei pe care i-am întâlnit acolo negau că l-au cunoscut pe Gogu Rădulescu. La început m-a mirat, dar după aceea mi-am amintit marea tradiție a lipsei de caracter la români. La Gogu Rădulescu nu se discuta niciodată politică, se comentau expoziții, premiere, cărți și chiar bârfe mondene pe care doamna Dorina părea că nu le ascultă, dar, de fapt, o făcea cu plăcere. După moartea ei, Gogu a devenit un singuratic, înfricoșat de ce vedea și auzea în jurul lui. De fiecare dată când voiam să-i spun ceva mai important mă lua în bucătărie, dădea drumul la apa de la chiuvetă să curgă tare și ne șopteam la ureche ce aveam de vorbit. Știa că este ascultat și digera greu acest preț al puterii. Aprovizionarea pentru casă o

facea Gospodăria de partid printr-un telefon la care i se comunica ce este necesar. Gogu mi-a spus că dacă comanda mai multă carne sau zahăr era suspectat că ajută prieteni sau cunoscuți, aceasta fiind o abatere de la normă și care era comunicată imediat mai sus. Gogu citea cărți extraordinare, dar nu împrumuta nimănui nicio carte, de frică să nu se știe ce citește și cum comentează. În schimb, îi plăcea să ajute și intervenea întotdeauna pentru case, mașini și în special pentru medicamente luate de la farmacia cu circuit închis de la Spitalul Elias.

A fost o perioadă când la cel mai înalt nivel tovarășii nu aveau dreptul să folosească mașinile de serviciu în zilele libere. Mai mulți prieteni ai lui Gogu s-au oferit să facă pe șoferii în acele zile. Și de mai multe ori l-am plimbat și eu sâmbăta sau duminica. Odată l-am dus la Snagov la Simion Ismailciuc căruia îi telefonasem că vin cu un prieten. Am fost primiți cu binecunoscuta ospitalitate a lipovenilor. După ce am plecat, pe drumul de întoarcere Gogu era fericit „Este prima oară, după foarte mult timp, când sunt omenit pentru mine, nu pentru funcțiile pe care le am. Oamenii ăștia nu știau cine sunt și m-au primit extraordinar.” Ajunși acasă, m-a rugat să-i spun imediat orice nevoi vor avea cei doi Ismailciuc. Peste două zile, Simion a aflat cine fusese oaspetele și mi-a dat un telefon furios pentru că îi ascusesem adevărul.

După 1989, într-o zi de ianuarie, Gogu m-a rugat să-l duc cu mașina mea la Procuratură „Poți să refuzi.” mi-a spus la telefon. Evident că l-am dus fără să pun nicio întrebare. Când ne-am despărțit, mi-a dat mânușile lui „Ca să nu-ți înghețe mâinile pe volan.”

FOTO-ISTORIE

**Prima mea întâlnire cu... aviația americană,
Alexandria, 1944.**

Mama mea, Natalia, 1922.

Tatăl meu, Alexandru, 1940.

CERTIFICAT nr. 828

Noi Colonel de Justiție Mircea Micu, Președintele Colegiului Militar al Tribunalului Suprem văzînd cererea înregistrată la nr. 828 din 14.03.1955,

C E R T I F I C A M

să prin decizia nr. 360 din 21.02.1951 fosta Curte Militară de Casare și Justiție a respins ca neîntemeiat recursul făcut de inculpatul GERNESCU ALEXANDRU împotriva sentinței nr. 690 din 01.07.1950 a Tribunalului Militar București Secția II-a prin care a fost condamnat la 5 (cinci) ani închisoare corecțională și confiscarea averii, pentru delictul de acte pregătitoare la trecerea frauduloasă a frontierei prev. și ped. de art. 267 al. penultim c.pen., și art. 1 din Legea nr. 212/1949.-

Drept pentru care s-a eliberat prezentul certificat la cererea susnumitului spre a-i servi la ocuparea unui serviciu.-

Astăzi, 14 martie 1955.-

P. LOCTIITORUL PRESEDINTELUI TRIBUNALULUI SUPREM AL R.P.R.
PENTRU COLEGIUL MILITAR
COLONEL DE JUSTITIE

M. Micu

REFERENT AD-TIV.

Aurelia Georgescu

Un certificat de tristă amintire.

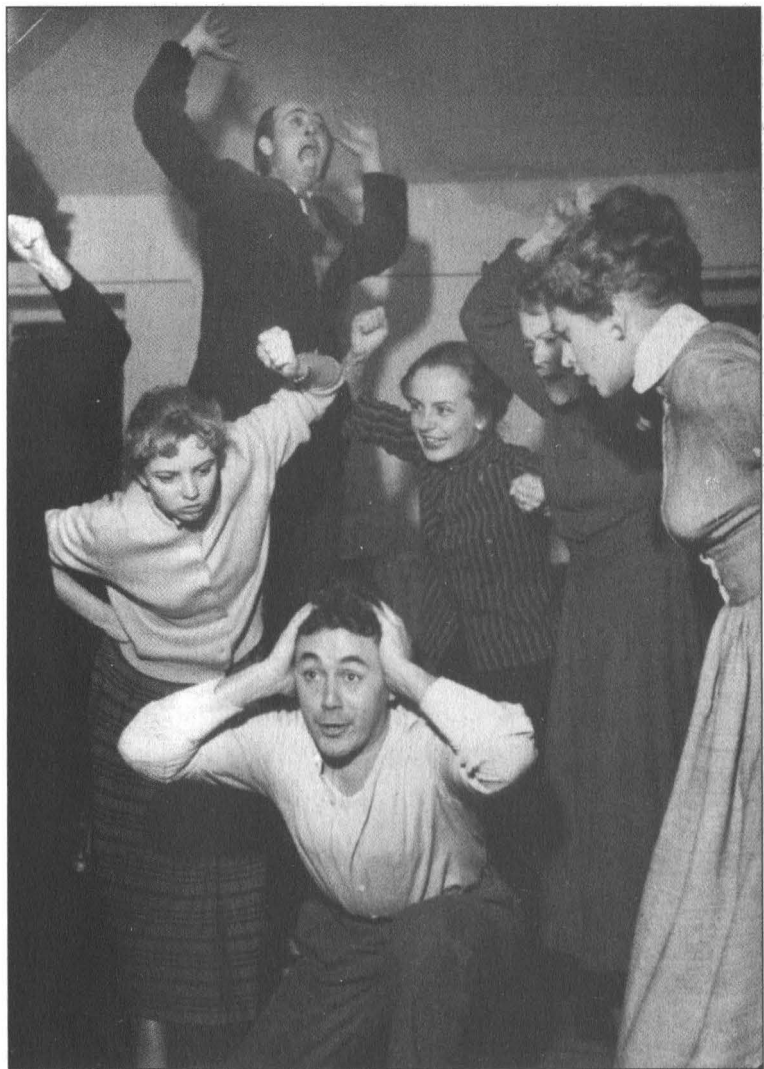
Cu mama mea, în ultimii ei ani de viață.

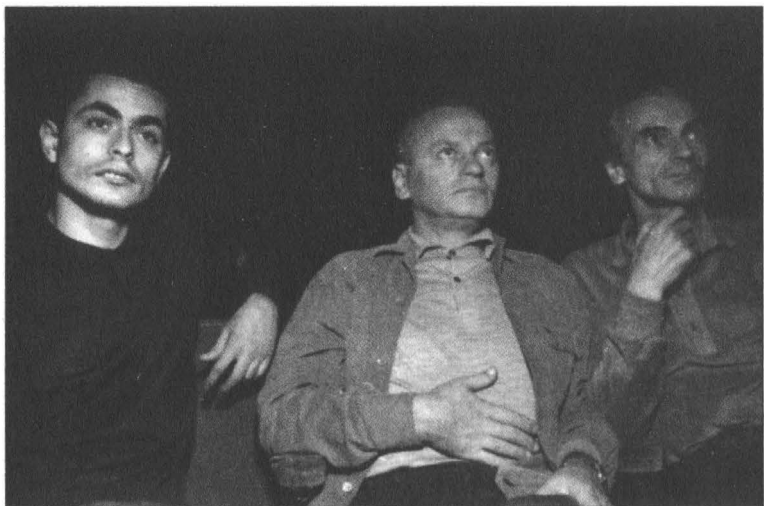
Scenă din *Peer Gynt*, Studioul Casandra.
Spectacolul de absolvire a IATC, 1937.
În centru: interpretul rolului titular, Florin Piersic.

Amza Pellea și Matei Alexandru în *Peripețiile
bravului soldat Švejk*, Teatrul Național, Craiova, 1959.

**Repetiție la *Gâlceville din Chioggia*, Teatrul Național,
Craiova, 1958: Dumitru Rucăreanu,
Ioana Bulcă, Silvia Popovici, Sanda Toma,
Madeleine Nedeianu, Aristide Teică.**

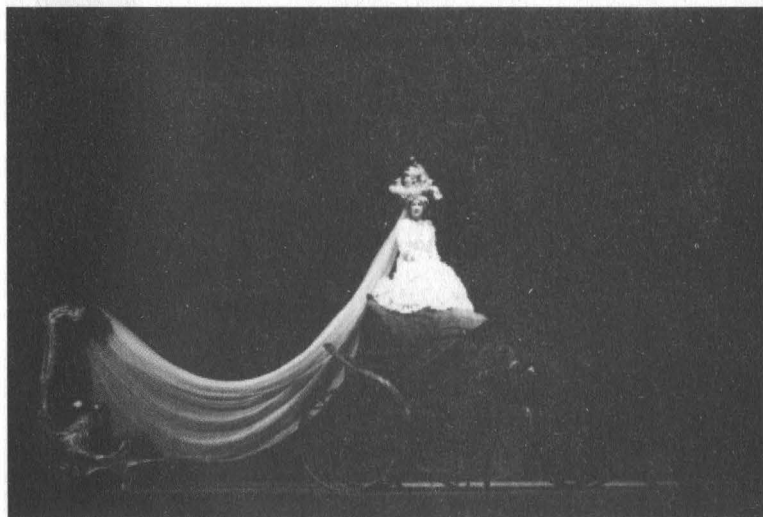
Urmărind o repetiție la *De Pretore Vincenzo*,
alături de Jules Perahim, semnatarul scenografiei,
și Nicolae Tomazoglu, Teatrul Tineretului, 1961.

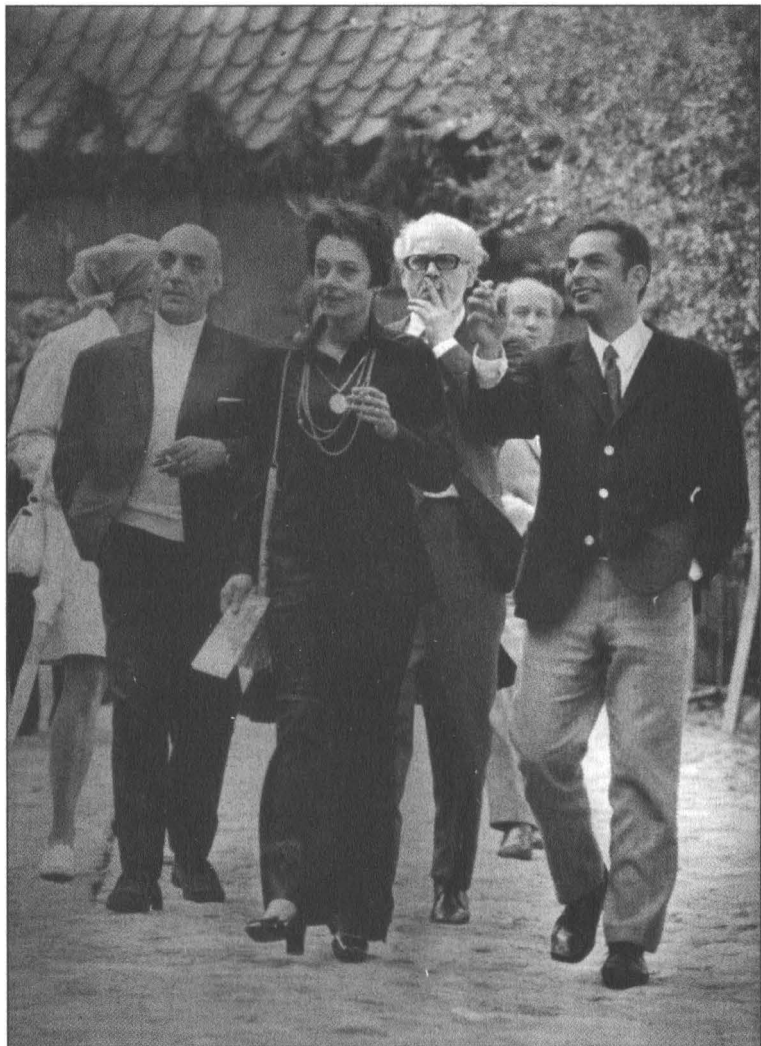
Octavian Cotescu și Tatiana Iekel în *Amoor*,
Teatrul Mic, 1966.

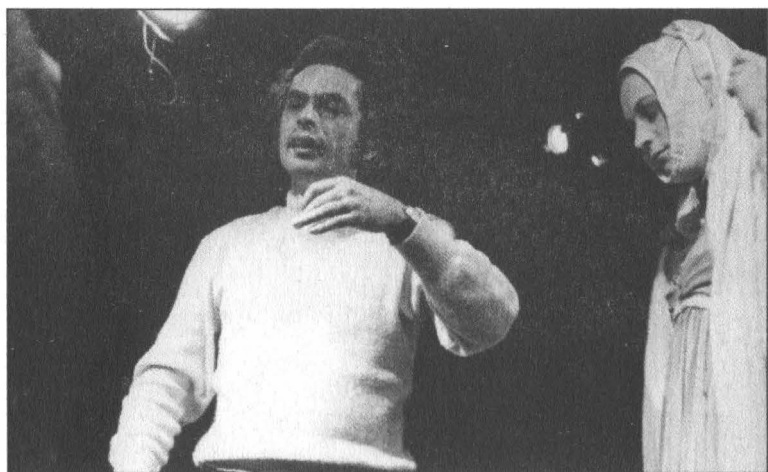
În perioada repetițiilor la *Vizita bătrânei doamne*, Brașov, 1963. Împreună cu Mișu Fotino, Stela Popescu și Sică Alexandrescu.

Jeni Moruzan în rolul principal din *Vizita bătrânei doamne*, Teatrul de Stat Brașov, 1963.
Scenografia: Paul Bortnovski.

**Cu Horia Lovinescu și Dana Crivăț la Aarhus,
Danemarca, în timpul Festivalului de Teatru, 1970.**

Repetând *Magie Roșie*, Teatrul Boldhus,
Copenhaga, 1971.

Cu interpreții spectacolului *D-ale carnavalului*,
Teatrul Municipal, Praga, 1970.
A patra de jos: scenografa Adriana Leonescu.

Mariana Mihuț (*Mira*)
și Silviu Stănculescu (*Manole*)
în două momente
din spectacolul *Meșterul Manole*,
Teatrul Giulești, 1971.

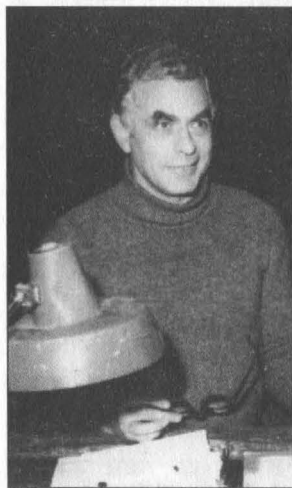
**Eu și... Lenin, „călăuziți” de lozinca vremii: „Trăiască
măreța și indestructibila unitate a partidului și
poporului”. Moscova, 1973.**

**O plimbare pe faimosul bulevard Arbat, Moscova,
martie 1973. Delegația culturală română:
Sică Alexandrescu, Ion Brad, Natalia Stancu,
Aurel Baranga, Horia Lovinescu, Radu Popescu
și subsemnatul.**

Cu Franco Zeffirelli și Virginia Zeani, Roma, 1973.

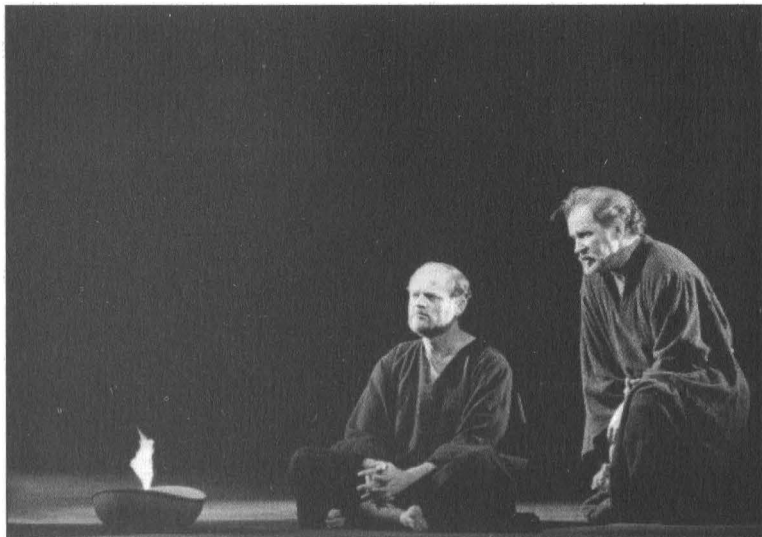
La o repetiție, împreună cu Alexandru Darie, 1987.

Ștefan Iordache (în rolul titular) și Gilda Marinescu (*Regina*) în *Hamlet*, Teatrul „Nottara”, 1974.

Anda Caropol (*Ofelia*) și Ștefan Iordache în *Hamlet*.

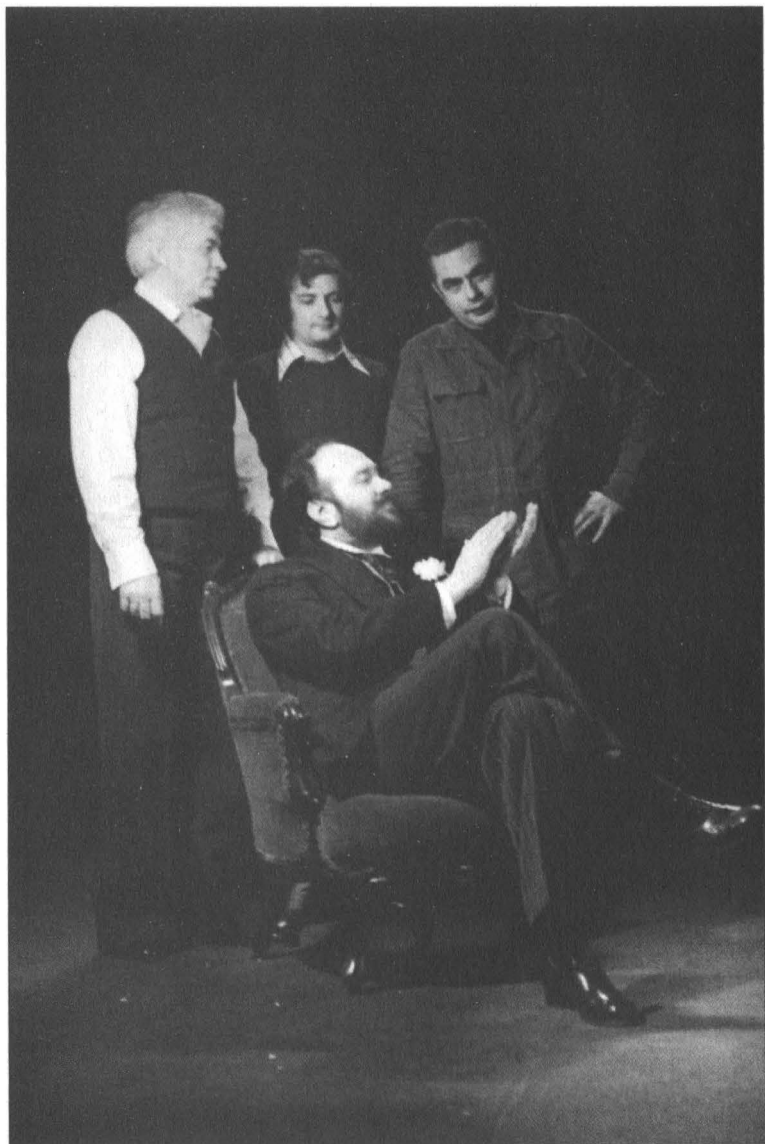
Ion Vâlcu și Corado Negreanu în *Zamolxe*,
Teatrul Giulești, 1976.

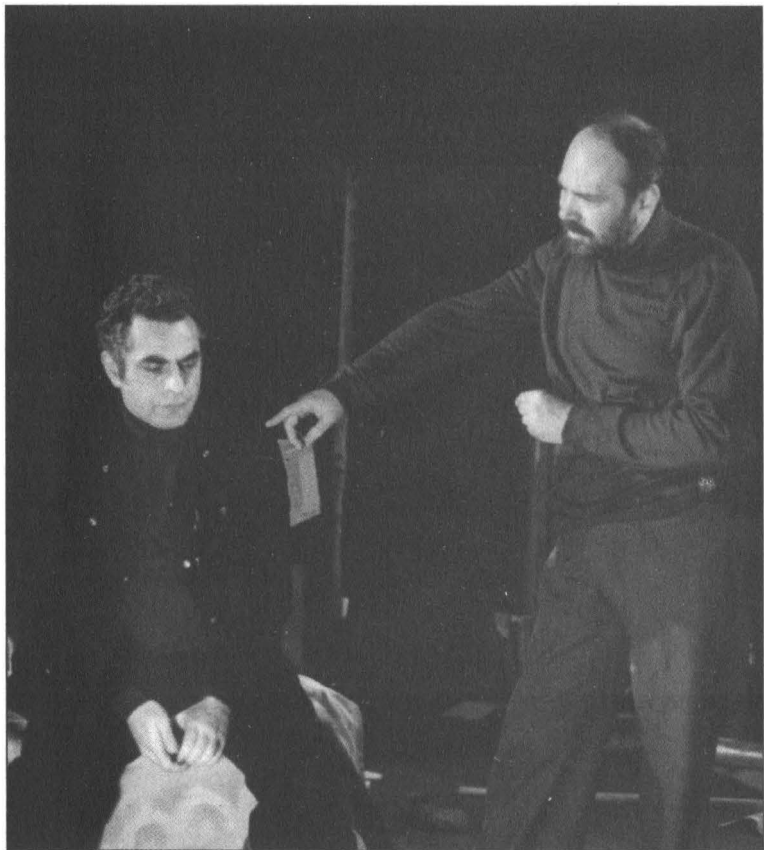
Cu studenții mei de la Academia de Teatru a Olandei,
Maastricht, 1977.

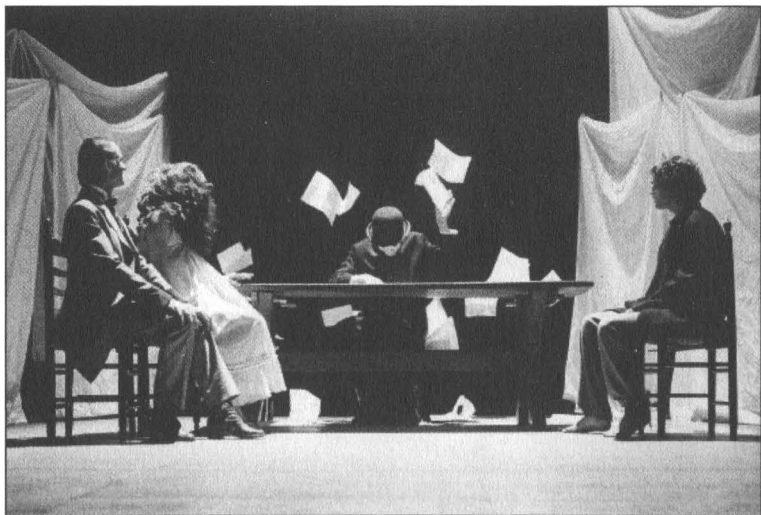
Eliza Petrărescu în *Oamenii cavernelor*,
Teatrul Mic, 1977.

**Repetând *Timon din Atena* cu George Constantin
și Ștefan Radof, Teatrul „Nottara”, 1978.**

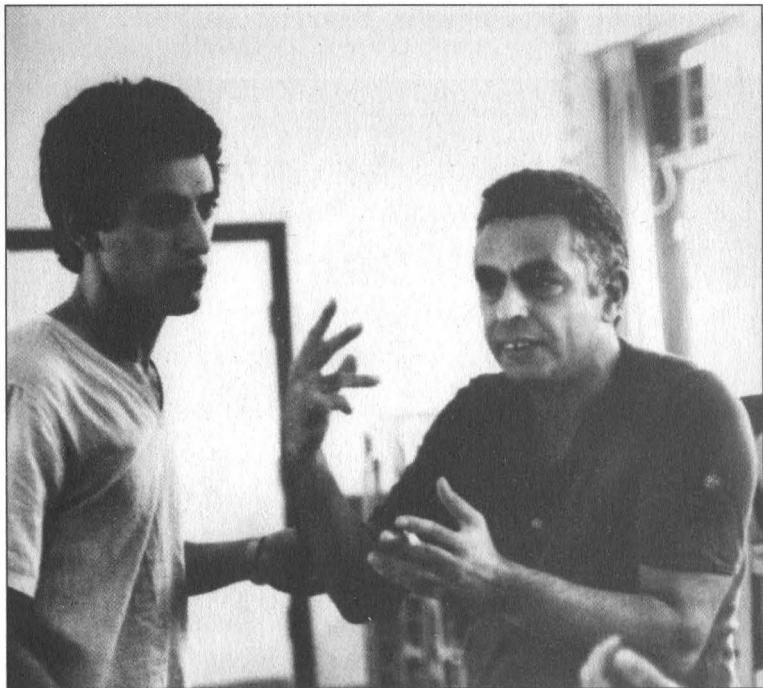
La o altă repetiție a piesei *Timon din Atena*,
cu George Constantin (în rolul titular), 1978.

*Spectacol Arrabal, Academia de Teatru a Olandei,
Maastricht, 1979.*

Matca la Teatrul de Stat, Dortmund, 1977.

**Repetând *Hamlet* cu Moshe Becker, Teatrul Național
Habima, Tel Aviv, 1983.**

Trei scene din *Pericle*, Teatrul Giulești, 1981:

Ion Caramitru și Anca Neculce

Gelu Nițu și Dorina Lazăr.

**Ion Caramitru, în rolul titular.
Scenografia: Daniela Crăsnaru.**

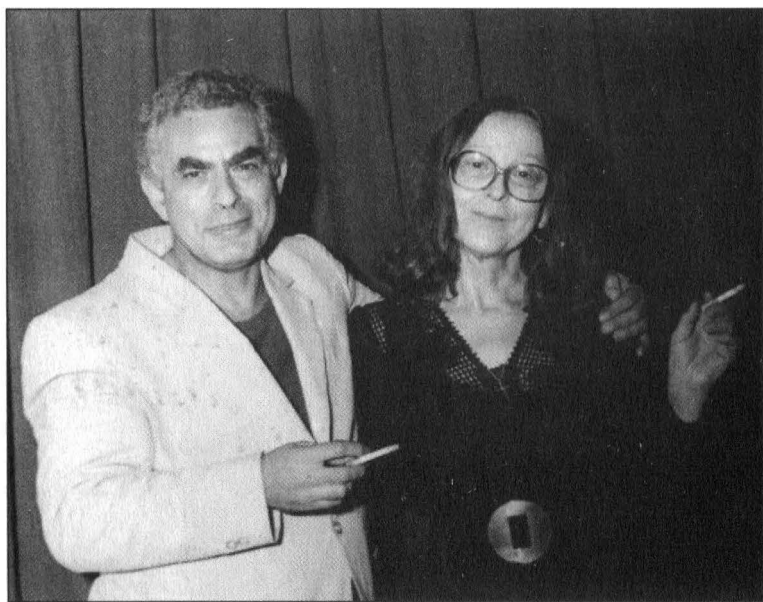

Echipa care a realizat în 1990 ...*Escu* la Televiziunea Română.

www.cimec.ro

Cu Fănuș Neagu în biroul directorial de la Teatrul Național „I. L. Caragiale”, București

Cu Leopoldina Bălanuță.

**Scene din *Mamouret*,
Teatrul „Bulandra”, 2006:**

Tamara Buciuceanu (în rolul titular) și Manuela Ciucur.

Portret de familie...

**Tamara Buciuceanu, Domnița Constantiniu
și Teodor Daneti.**

**Tamara Buciuceanu, Dumitru Anghel
și Domnița Constantiniu**

Protagoniști ai spectacolului *Voiajul Domnului Perichon*, Teatrul „Bulandra”, 2010:

Manuela Ciucur (*doamna Perichon*)

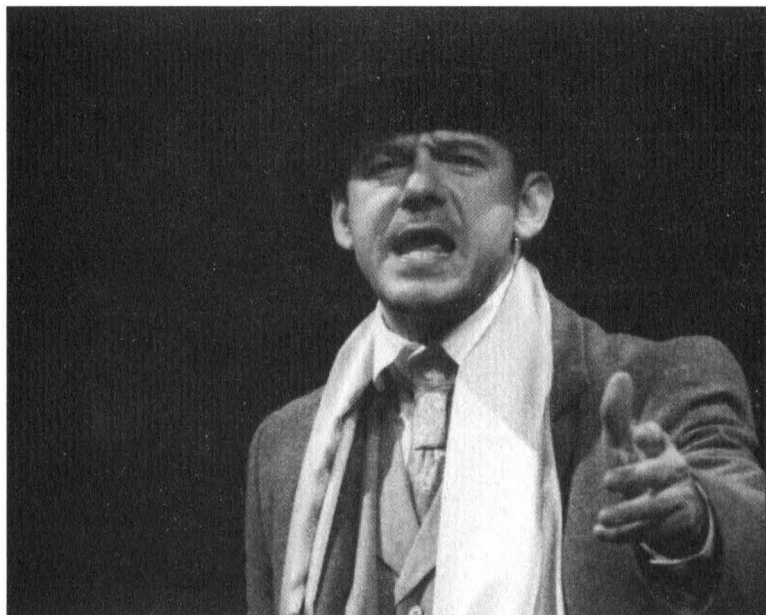

Ilinca Manolache (*Henriette, fiica*)

XXX

Virgil Ogășanu (*domnul Perichon*)

Vlad Zamfirescu (*Daniel Savary*)

Scenă de ansamblu din același spectacol.
Decorul de Maria Miu.

I s-a dat drumul foarte repede pentru că era bolnav, foarte bolnav și nu după mult timp a murit, pe jumătate nebun, la un azil, căutând bani pe jos.

Pe Simion Ismailciuc l-am cunoscut întâmplător din timpul liceului, când împreună cu patru colegi am închiriat cu anul o casă țărănească la Snagov, în satul Ghermănești, la nea Mitică și coana Stanca. Într-o seară, la început de noiembrie, într-un Snagov pustiu, stăteam cu niște prieteni în restaurantul aflat vizavi de „casa noastră”. De pe lac, numai ce apare un tip scund, blond, tuns scurt, cu fața bronzată și brăzdată de riduri. Avea niște mâini mari și se simțea că este musculos pe sub un tricou spălăcit. Atârna pe el un pantalon de trening cam decolorat; iar în picioare avea șlapi. Deși restaurantul era gol, a venit la masa noastră și a cerut voie să ni se alăture; părea un tip inofensiv, așa că l-am invitat să ia loc. Am început să stăm de vorbă și, la insistențele noastre, să aflăm cine este, ne-a spus că este un fost sportiv. Se cunoștea cu chelnerii, care-l serveau cu respect. Tot de la ei am aflat că „domnul antrenor” care a venit la masa noastră este marele campion mondial și olimpic Simion Ismailciuc. S-a bucurat când a aflat că știm cine este și că ne-a păcălit cum că așa și pe dincolo. Casa închiriată de noi era gard în gard cu baza nautică a Clubului Dinamo. Așa că ne-am văzut de multe ori. Odată m-a luat în șalupă și m-a dus la el acasă. Avea la „coada lacului” o căsuță mică de bun gospodar, cumpărată cu banii strânși din zecile de titluri cucerite în toată lumea. Era o mare personalitate sportivă, care

se comporta ca un țăran din Deltă strămutat la Snagov. I-am cunoscut familia, nevasta, copiii, am fost des la ei și am devenit prieteni. Am petrecut ore minunate, foarte rar împănate cu poveștile lui despre victoriile sportive. Era un om de o rară modestie, egală doar cu bunătatea și generozitatea lui. Viorica, nevasta lui cea blondă, era „sclava campionului”. Se iubeau frumos și după ce făcuseră patru copii. „Cu ei nu a fost greu, că sunt cumiți” îmi spunea Viorica; „cu cantonamentele a fost mai greu, 30 de ani de cantonamente, nici nu știi ce greu a fost”. Păreau împliniți, viața lor curgea lin între cei patru copii, antrenamente și apartamentul din București. Într-o zi, însă, a venit ordin de la Gospodăria de Partid ca toate casele și vilele de pe malul lacului de pe partea unde avea vilă Ceaușescu să fie confiscate și dărâmate. Tot atunci au fost omorâți cocoșii și câinii din Snagov Sat, ca niciun sunet să nu deranjeze somnul „marii familii”. Lumea a plâns, dar a tăcut. Singur Ismailciuc s-a suit în barcă, a vâslit în fața casei lui Ceaușescu și a început să protesteze, urlând în auzul întregului sat adevăruri pe care nimeni nu îndrăznea să le spună. Bineînțeles, a fost arestat și închis. Bătuse „puțin” și pe milițienii veniți să-l aresteze, așa că se crease tot ce trebuie pentru o condamnare foarte grea. Am aflat de „aventură” de la Viorica și de la Bebe, băiatul cel mare, cu care mă vedeam destul de des. Întreaga familie era dezorientată și speriată. Nu știau ce să facă. Cei de la Dinamo, unde el era antrenor, erau într-o situație dificilă; nu voiau să-l acuze, dar nici nu puteau să-l apere. Întreaga poveste era un coșmar care nu prevestea nimic bun. Noroc, însă, cu colegul meu de la Teatrul Giulești, Cornel Dumitraș care era proaspăt

căsătorit cu o jună avocată – Rodica Stănescu – despre care se spunea că face minuni. Greu vom uita toți cei care am fost la proces emoția declanșată de doamna avocat. Senia fusese adus în zeghe și cu cătușe la mâni. Înainte să înceapă judecata propriu-zisă, Rodica – avocata – a cerut instanței ca „mâinile care au ținut pagaia în ele aducând titluri olimpice și mondiale României, făcând să se ridice drapelul țării de atâtea ori, să fie libere în timpul dezbaterilor”. Sala a tresărit emoționată, ca lovită de o pală de vânt. Completul, emoționat și el, a dispus imediat să i se scoată cătușele lui Senia. Pledoaria a fost scurtă, mergând pe latura sensibilă a personalității lui Ismailciuc. Fără rușine, recunosc că și eu am plâns alături de toți cei din sală și, după câteva ore, Rodica Stănescu obținea imposibilul – doi ani cu suspendare! A doua zi, Senia era liber. Avea un singur defect când se îmbăta, îmi dădea telefon – în special noaptea – și voia să stăm de vorbă. Dacă simțea că mi-e somn sau că nu mai vreau să vorbesc, mă amenința că se suie în mașină și vine la București „așa băut cum sunt, ca să fac accident și după aia să te simți vinovat de ce-am făcut”. Senia era mai tot timpul la Snagov, pentru că trebuia să-și demoleze singur casa și acareturile. Cumplită invenție comunistă, la care erau supuși toți cei care aveau o bucățică de agoniseală acolo. Doar niște doctori s-au „bucurat” de mai multă apreciere. Cele două vile le-au fost demolate cu buldozerele, nemairămânând nimic din ele. Acum era liniște în jurul vilei prezidențiale.

Nu după mult timp Viorica, nevasta lui Senia, a murit de un cancer la plămâni. Au găsit loc de veci undeva lângă București între niște noroaie cumplite.

Înmormântarea a fost teribilă. Senia mergea ca un automat alături de Bebe, băiatul cel mare, care se ținea de coșciug. Se apropia de maică-sa și-i spunea șoptit câte ceva la ureche. Era o înmormântare fără niciun sunet, fără strigăte, fără plânsete. Bărbații aceea doi, unul matur și altul tânăr, alături de ceilalți copii, mergeau mecanic și doar șoaptele lor se auzeau din când în când. Liniștea lor era greu de suportat. Am plecat buimac și m-am întors pe străzile pline de zgomot. Era pentru prima oară când gălăgia îmi făcea bine.

Nu a trecut bine un an și Simion s-a îmbolnăvit și el. După două luni de investigații, diagnosticul a căzut ca un trăsnet. Către sfârșitul bolii, a cerut în mod expres să mă vadă. Era internat la Spitalul Filantropia în clinica unui mare profesor, la intervenția lui Gogu. O infirmieră m-a dus la el, la etajul II sau III, nu mai țin minte, într-un salon cu încă 7 sau 8 bolnavi, toți în fază terminală. Mă aștepta! Am început să vorbim ca și cum urma să plecăm a doua zi la Snagov. Încercam să ne mințim. A început să-mi spună încet și rar, că ne despărțim, că a iubit apa, și viața și femeile și vodca și... lista era lungă. Și că mă roagă să am grijă de copiii lui. Vorbea încet, reținut și pe obraz îi curgeau lacrimi tăcute. Când a văzut că și eu plâng a început să mă îmbărbăteze. După câțva timp, am tăcut amândoi. Am tăcut mult timp. Am reușit să mă rup și am plecat. Peste trei zile mergeam din nou alături de Bebe pe drumul noroios al cimitirului. De data asta Bebe a reacționat rău la moartea lui Senia, a început să bea și să se înconjoare de câțiva băieți din cartier care-l ajutau să-și ducă la îndeplinire o dorință sinistă și stranie. Aproape noapte de noapte, săptămâni în șir,

Bebe se ducea la cimitir cu o sticlă de vodcă – „să beau cu tata” spunea el. Prietenii rămâneau în mașină și el sărea gardul și se ducea să stea câte un ceas la mormântul lui Simion. De vreo două ori băieții s-au dus după el și l-au găsit adormit peste mormânt.

După aceea, Bebe a lăsat anii să curgă. S-a însurat, a făcut doi copii, a început să conducă un centru nautic. S-a lăsat adulat de o hoardă de fătuci care așteptau să fie măcar o noapte cu el, ducându-l prin localuri scumpe. Și Bebe trecea din zi în noapte și din noapte în zi cu zâmbetul lui fermecător, împărțind plăceri și bucurii cât puteau să-l țină puterile. Și când rămânea singur, venea la mine și începea să plângă: „Nu mai pot trăi aici, mă sufoc, trebuie să plec din țara asta! În America! Pricepi?” Venea, plângea, după care pleca din nou cu zâmbetul lui fermecător și cu durerea lui în suflet.

Într-o seară, am venit târziu acasă și am găsit o sticlă de șampanie pe masa din bucătărie. „A fost Bebe, te-a căutat și a lăsat asta pentru tine.” – mi-a spus mama. Am avut o presimțire care s-a adevărat.

După o săptămână, Bebe mi-a telefonat de la Atena. Traversase Dunărea înot și peste două zile se îmbarca pentru America – visul lui. „Nu am luat nimic cu mine, doar medaliile lui tata ca să le arăt lumii”.

A fost ultima oară când am vorbit. Au trecut ani mulți de atunci. Bebe a lăsat în urmă tot – casă, nevastă, copii, frați, prieteni, mormintele părinților, tot. A plecat singur către visul lui...

Plecând însă mi-a lăsat în amintire un nume: Ismailciuc. Și numele ăsta este aici în inima mea.

După ce am așteptat 15 ani, după ce am făcut nenumărate memorii, abia când noul Ministru al Tineretului a intervenit pentru mine, am început să circul în întreaga lume. Și am tot umblat cu năduful săracului care găsește o pungă cu bani și începe să cheltuiască. Nu mi-am refuzat nicio posibilitate de bursă, de contract, de turneu, de vizită etc., etc., până la saturație. Deși eram liber să circul unde voiam, știam că sunt într-o „libertate atent supravegheată” și că oricând, dar absolut oricând, această libertate poate fi retezată de la rădăcină. În momentele când mă simțeam extraordinar, când iubeam tot ce vedeam și tot ce mă înconjura – prieteni și prietene, câmpuri sau mări minunate – atunci mă chinuia problema de bază a vieții mele: să rămân sau să mă întorc? De fiecare dată mi-a fost greu să decid, dar de fiecare dată am luat aceeași hotărâre – să mă întorc. Nu din patriotism sau dragoste de glie, strămoși, Traian și Decebal etc. Nu! Foarte simplu: nu am avut curajul să reîncep de la zero, să lupt din nou pentru confort și meserie.

Unul dintre cele mai grele momente a fost la Paris, în mai 1969, când mă întorceam după spectacolele cu *Viziuni flamande*. Eram de două luni la Paris, avusesem succes, îmi, revăzusem prietenii de care fusesem despărțit; era grozav! Cel mai greu fusese la plecarea din București, despărțirea de ai mei la aeroport, când tata m-a strâns în brațe și mi-a șoptit la ureche „profită și fă cum crezi tu mai bine, nu te gândi la noi.” Minunatul meu tată îmi spunea să fac ce vreau, să nu mă gândesc la ei... el, care ar fi murit în clipa în care ar fi aflat că nu mă mai întorc. În vremurile acelea, când

te despărțeau, te despărțeau definitiv. Acel „nu te gândi la noi” m-a urmărit ani de zile și poate de aceea m-am întors, deși o parte din sufletul meu, din dorințele mele, din aspirațiile mele erau acolo, în Parisul atât de mult timp refuzat mie. La întoarcere, la plecarea din Paris, m-a condus la aeroport vechiul și bunul meu prieten Camillo Ossorovitz. Îmi cumpărase ca amintire un trenuleț cu câteva vagoane. Până am ajuns la punctul de graniță mi-a tot spus: „Nu pleca. Rămâi, ești un prost!” Și îmi dădea câte un vagon al trenului cumpărat mie. „Lasă-mă în pace”, îi răspundeam și băgam vagonul în geanta de umăr, care era plină cu cărți tot de Camillo cumpărate. Așa m-am despărțit de Camillo și de Paris: el se făcea că se joacă și eu mă făceam că nu aud.

În seara de dinaintea reîntoarcerii am vrut să fiu singur, să mă despart de Paris în felul meu. Am luat la rând câteva poduri peste Sena și câteva bistrouri. Probabil că am încurcat ritmul podurilor cu cel al bistrourilor, sau invers, în orice caz, pe ultimul pod, târziu în noapte – eram beat. Dat fiind că acest lucru mi s-a întâmplat doar de câteva ori în viață, se poate înțelege cât de extraordinar era momentul. Stăteam așa, privind Sena și lumina ireală a orașului. La un moment dat, nu am mai putut și am început să vomit, să golesc din mine toate fricile, toate spaimile care mă înghesuiseră de când mă hotărâsem să mă întorc. De abia acum mă simțeam liber de orice dorință și de orice frică. Puteam să mă întorc, orice ar fi să fie. „Nu te gândi la noi” îmi suna în urechi șoapta tatălui meu. Ei bine, mă gândeam la ei când m-am întors prima oară. După aceea a devenit rutină. După Paris am plecat de mai multe ori cu avionul, cu trenul, cu mașina și am „tras”

de mine cât de mult s-a putur. Pentru mine trecerea frontierelor a fost întotdeauna cumplită. Deși aveam mereu toate actele în regulă, momentul apropierii de frontieră îmi declanșa în suflet o emoție aproape paralizantă. Începeam să transpir, să privesc în stânga și în dreapta peste umăr, ca un om care este urmărit, pașii mi se făceau greoi, genunchii mi se înmuiau. Culmea este că eram conștient de aceste transformări și mă simțeam suspect chiar în propriii mei ochi. Obişnuiți cu cele mai ciudate manifestări, vameșii nu au reținut niciodată pe „cetățeanul suspect” care eram eu. Senzația de vinovăție o aveam atât la București, la Aeroportul Otopeni, cât și în fața oricărei frontiere pe care o aveam de trecut.

În 1989, începusem *Măsură pentru măsură* la Teatrul Național al Belgiei și, după o mică vacanță acasă, mă întorceam la Bruxelles să reiau repetițiile. Cumpărasem de la un prieten un Ford Mustang foarte frumos și foarte puternic. Venisem în țară cu mașina, mă fudulisem cu ea și acum mă duceam din nou la treabă. Știind că vreau să merg la Bruxelles, prietenul meu, tenorul Vladimir Deveselu, care avea acolo o audiție, mi-a cerut să-l iau cu mine. În doi, orice drum este mai plăcut și kilometrii trec mai ușor. Când am depășit frontiera ungară către Austria, Vladimir s-a dat jos din mașină și a început să alerge către granița austriacă strigând: „sunt liber, sunt liber, sunt liber”, în timp ce eu îl urmam încet cu mașina. Niște austrieci, care erau chiar pe graniță, s-au speriat crezând că o mașină, adică eu, urmărește un cetățean care fuge, căutându-și libertatea. Ne-am lămurit repede și am plecat mai departe, bine dispuși.

Altă dată, eram cu Gheorghe Harag în casa unor prieteni din Bruxelles. Veneam amândoi de la Londra și făceam o escală de două zile, în drum către casă. Günter, un prieten din trupa lui Béjart, organizase o mică petrecere în cinstea noastră. Mai era un cuplu de polonezi, el și ea, amândoi dansatori la Compania „Béjart”, era Reli, prietena românilor bineînțeleș, și încă vreo doi pictori belgieni. În mijlocul bunei dispoziții, cade ca un trăsnet, în mijlocul nostru, știrea că *Revizorul* – excepționalul spectacol al lui Pintilie – a fost oprit prin Decret Prezidențial! Atât Harag cât și eu știam ce va urma. Ce „strângere de șurub” ne aștepta pe amândoi. A urmat o noapte cumplită. Toți cei de față ne explicau de ce trebuie să rămânem. Noi, însă, eram doar cu gândul acasă. Cu cât se înainta în noapte, toți deveneau mai amețiți și, când au ajuns beți bine, Harag și cu mine ne-am retras tiptil. Cei rămași nici n-au observat, cred, lipsa noastră, pentru că se certau între ei dacă să rămânem sau nu. Solidaritatea lor naivă era însă un gest de mare frumusețe.

„Auzi” – mi-a spus Harag – „O să ne descurcăm și de data asta. La noi orice minune ține trei zile.” Minunea a ținut mai mult de trei zile, dar până la urmă tot ne-am descurcat pentru că ajunsesem liberi în interiorul nostru, acolo unde nu mai puteam fi controlați.

În cariera mea de privitor la teatru am avut momente care m-au marcat: *Slugă la doi stăpâni* al lui Strehler sau *Regele Lear* al lui P. Brook, *Revizorul* lui Pintilie, *Scrisoarea pierdută* a lui Sică Alexandrescu sau *Tragedia optimistă* montată de Vlad Mugur. Sunt o mică parte a bagajului de frumusețe scenică, frumusețe ce mi-a însoțit anii în teatru. Am avut și

întâmplări nedorite. Acum câțiva ani eram cu un prieten tocmai venit din America. Am plecat să vedem pe scena Operei un spectacol „modern” montat de însuși autorul piesei! De cum am intrat, am mirosit că „ceva” nu este în ordine. Începuse moda gradenelor – așa că ne-am așezat și noi – unde s-a putut. Având totuși o „bănuială”, i-am spus prietenului meu „uită-te dacă avem pe unde ieși în caz de nevoie”. „Fii liniștit” – mi-a răspuns – „în partea mea sunt două uși”.

În decor era o masă. La ea erau adunați actorii. Erau patru sau cinci. După o binevenită concentrare, s-a spus prima replică. „Căcat!” „Căcat” au răspuns partenerii. Începutul era promițător. După vreo 20 de minute, la același nivel ideatic – un actor și-a dezvelit pieptul și partenerii au început să-i pună pe el viermi vii aduși într-o cutie.

Îngrozit, am luat-o cu americanul după mine spre cele două uși salvatoare. Dar, prima era închisă. A doua ducea către o scară care cobora sub scenă și neavând altă soluție am luat-o pe un culoar aproape neluminat ce se pierdea undeva în întuneric. De sus se auzeau bubuituri, replici neinteligibile și din când în când „căcat!” Înaintam pipăind pereții – băjbâind în întuneric. În stânga și în dreapta erau ori uși închise cu lacăte ori uși care dădeau în camere goale. Luminați doar de licărul unui radio vechi care mergea încet, am descoperit doi mașiniști care dormeau pe două baloturi. I-am trezit. Ne-au întrebat dacă „sus” s-a terminat. Am spus că nu. „Atunci ce căutați aici?” ne-au întrebat supărați. Am explicat ce se întâmpla „sus”. Au râs – cu suficiența celor trecuți prin multe încercări estetice – după care ne-au îndrumat către o ieșire.

În stânga noastră se auzea o divă care făcea vocalize – dinspre scenă se striga „căcat”; dar în față era scăparea: ieșirea de incendiu.

Afară era cald. De la un grătar venea miros de mici, de bere și de urină. Scăpasem. Eram în România profundă...

După 1989, am plecat din teatru și m-am angajat la televiziune. Eram încă salariatul lor când am ajuns pentru prima oară la clubul care cred că se numea „Ilie Năstase”. Fusese al lui Ceaușescu și acum era al unor șmecheri. Un club extraordinar, cu piscină și teren de tenis acoperit, saună, restaurant și un mic apartament pentru... odihnă. La acel club am luat contact pentru prima oară cu efectele capitalismului românesc. Era prin 1990 sau 1991 și un responsabil de acolo, care era și șeful restaurantului, mi-a propus să pregătesc un spectacol pentru revelion. Am primit cu plăcere. Nu m-am gândit că ar trebui să semnez un contract și m-am apucat de lucru. După ce spectacolul a avut loc, nu mi s-a mai dat banii promiși ba chiar la insistențele mele de a-i recupera mi s-a spus pe un ton iritat: „Dacă mai vii pe aici după bani, pun chelnerii să te ia la pumni.” N-am mai cerut banii și nici chelnerii nu m-au bătut, dar de atunci prima mea grijă când am ceva de făcut este un contract ferm cu un avans substanțial. A fost totuși, o lecție de care nu am ținut prea mult cont, pentru că la un simplu telefon dat de coregrafa și prietena mea Adina Cezar să o ajut la lumini și alte detalii tehnice la Cazinoul Victoria, unde ea pregătea un spectacol; m-am dus imediat plin de idei

și entuziasm. Totul era aproape gata, mai trebuia pusă lumina și ordonat spectacolul. Cu lumina a fost simplu, mai complicat a fost cu schema de spectacol care trebuia îmbunătățită ca să se câștige în atractivitate. Păstrez și acum în memorie plăcerea de a fi colaborat excelent cu Adina. La final, amândoi eram bucuroși de spectacolul care ieșise. Tibi, unul dintre patroni ne-a propus să ne angajeze, eu ca regizor artistic al cabaretului și Adina Cezar, ca coregrafă. Eram entuziasmat și în mintea mea înfierbântată făceam planuri și vedeam idei de spectacol. Puțini știu că de ani de zile îmi doream să montez un spectacol de cabaret. Entuziasmul meu era fără margini. Am profitat chiar de un salt la Paris ca să iau legătura cu mai marii de la „Lido”, „Crazy Horse Saloon”, „Moulin Rouge”. Așa că am venit cu o valiză plină de prospecte, fotografii, afișe, și chiar scenarii de spectacole. Dar la Cazino Victoria toată „agoniseala” mea pariziană nu a interesat pe nimeni. Ba chiar, am fost suspectat de noul general manager, un ridicol orgolios și etern ratat, că vreau să obțin o promovare. Așa că, după câteva zile, timp în care am înghițit cele mai murdare porcării, Adina și cu mine am fost dați afară. Dar cum câteodată un șut în fund înseamnă un pas înainte, după nici două săptămâni am fost numit director artistic la Teatrul Național. Fănuș Neagu fiind director general. Am fost numit eu, pentru că, probabil, alți colegi mai precauți au refuzat. Mircea Albulescu, care era pe atunci Ministru subsecretar de Stat la Ministerul Culturii, a insistat – și eu am primit. Mama era fericită, prietenii mei se bucurau, Florin Piersic anunța în gazete că revine la Teatrul Național, anumite actrițe organizau comploturi, Andrei Șerban trimitea faxuri, Adriana

Popescu demisiona din solidaritate cu Andrei Șerban, bețivii din Național erau beți, mulți se bucurau sincer, Radu Beligan zicea că mă iubește, Academia Cațavencu mă înjura pe la spate, așa că am ajuns, pentru puțin timp, director artistic la Teatrul Național.

Nu pot uita marea scenă a instalării: Constantin Măciucă, fostul director artistic, trebuia să îmi predea funcția. Eu trebuia să mă „înscăunez” pe ascuns și să aștept, pentru că ezitantul ministru Sorescu și minunatul poet Sorescu întârzia să semneze ordinul de numire. Întâlnirea dintre mine și domnul Măciucă trebuia să aibă loc la ora 10. Am venit la teatru la 9.30, Mariana Dorneanu, secretara, era emoționată. Ușa biroului era deschisă. Am făcut un pas și am privit în jurul meu. Biroul era mare, gol și, sub o enormă tapiserie, era... el, *scaunul*. Mult râvnitul scaun de director artistic al Teatrului Național. În fața scaunului era o masă, semănând cu o boabă de fasole uriașă. Era biroul domnului Sică. Am simțit un nod în gât. Urma deci să mă așez în scaunul domnului Sică...

„Domnule director – mi-a spus Mariana – a sosit domnul director”. Eram doi directori în cameră! Unul era în plus. Și decizia încă nu fusese semnată de ministrul Marin Sorescu. Trebuia să mă „autoinstalez”. În timp ce stăteam de vorbă cu domnul Măciucă, el, în mod firesc, se așezase pe scaunul mult râvnit, și el își dăduse demisia – din loialitate față de Andrei Șerban. Trebuia să „întorc mizanscena”. Am început să mă uit prin dosarele teatrului, schemă, proiecte de repertoriu și am făcut ca domnul Măciucă, în timp ce îmi dădea explicații, să ajungă în fața biroului. Acum eu eram în dreptul „scaunului directorial”. M-am așezat și am crezut,

prostul de mine, că SUNT DIRECTOR!! După exact 350 de zile de la instalare, mi-am înaintat demisia. Eram căpitanul unui *Titanic* care se lovise de un aisberg. Acel aisberg era realitatea crudă a unui teatru: spectacole, spectacole, bune, rele, roluri, roluri pentru toți, roluri pentru orgolii, orgolii, orgolii, găști, pile (de sus, de jos, de peste tot), bârfe, bârfe etc., etc... trebuia să fug înapoi la TV. Noroc că fusesem doar împrumutat.

Totuși, acele aproape 365 de zile de la Național au fost o experiență deosebită. Cel mai important câștig – ciudat cuvânt, dar așa a fost, un câștig – a fost să-l cunosc bine pe Fănuș Neagu. Îl știam de la Casa Scriitorilor, mai exact de la restaurantul de acolo. Îmi arătaseră locul diverși prieteni și, de fiecare dată când vizitam clădirea, îl întâlneam și pe Fănuș. Odată, nu știu cum s-a întâmplat și am stat la masă cu el. A povestit că, atunci când era mic, la țară, părinții lui, pentru că erau foarte săraci, îi puneau picioarele între două bucăți de lemn ca să nu-i mai crească labele și să fie nevoiți să-i cumpere pantofi noi. Eu am crezut povestea și am fost foarte impresionat de ea și de fiecare dată când îl întâlneam pe Fănuș, îl salutam cu mult respect, amestecat cu milă pentru copilăria chinuită în care crescuse. Printre primele lucruri pe care le-am discutat cu Fănuș ca șef al meu a fost să îl întreb despre bietele lui picioare ținute în menghinele sărăciei din copilărie. „Da de unde, ce lemne, ce picioare, era o poveste inventată pentru fraieri ca tine” mi-a răspuns. Am descoperit, în acel urs șugubăț care a fost Fănuș, un om de o bunătate rar întâlnită, cu o înțelegere de necuprins pentru cei din jurul său și cu o sete de iubire care putea fi concurată doar de setea lui de vin alb, sec, rece și gratis, cum îi plăcea lui să spună.

Am stat de vorbă de nenumărate ori, de dimineață până seara târziu, când era o premieră în teatru sau venea vreun oaspete față de care trebuia „să facem frumos”. Rămâneam singuri pe tot etajul, și, înfundați în două fotolii, stăteam de vorbă. Adică Fănuș vorbea și eu îl ascultam. Atunci am descoperit omul de cultură care era Fănuș. El adora să facă pe golanul bătrân și să ascundă cu candoare sutele de cărți citite și zecile de poezii pe care le știe pe dinafară. Era un împătimit al cuvântului scris și am văzut cât de aspru judeca orice frază a cărei gramatică i se părea strâmbă. I-am văzut ușurința cu care scrie un articol sau un pamflet și ce limbă românească curată știe și cultivă. Ne-am ciondănit de câteva ori, că de certat nu ne puteam certa, și el era primul care găsea un cuvânt sau un gest ce aducea împăcarea. Pot spune cu mâna pe inimă că am avut un mare noroc să fi fost zi de zi alături de Fănuș. Era o bucurie pe care o trăiam fără să știu. Mi-am dat seama că a fi director artistic înseamnă să abandonez pentru o perioadă orice altă preocupare, și eu nu voiam asta. I-am explicat lui Fănuș dorința mea de a rămâne, totuși, regizor. A fost de acord cu mine, mi-am prezentat demisia și m-am întors la televiziune unde eram atât de liniștit.

Teatrul Național avea un spațiu în partea din spate a clădirii, unde, ani de zile, înainte de '89, a funcționat cantina salariaților teatrului. După '89, cantina a fost desființată și spațiul a fost închiriat unui medic stomatolog din Germania, care era obsedat de un singur vis – să aibă un restaurant. Așa a luat ființă restaurantul „La Premiera” și așa Doctorul

Tudor Olteanu, pentru că neamțul era român, a devenit patronul unuia dintre cele mai bine cotate locuri ale gastronomiei bucureștene. „Doctorul” – căci așa-i spunea toată lumea – a reușit, cu un bun gust deosebit, să transforme vechea cantină într-un local de lux. Mai mult, când numele localului a devenit la modă, Doctorul veghea personal la intrare și refuza persoanele care i se păreau nepotrivite cu localul lui. Așa se face că în „La Premiera” puteai întâlni, în deplină lejeritate, pe regele Mihai, pe unii membri ai guvernului, ziariști importanți, diplomați și mulți, foarte mulți străini. Era întotdeauna un zumzet internațional care plutea în aerul plăcut, liniștitor al restaurantului. Un timp a cântat „Café concert” Marin Voicu, iar după plecarea lui la Operetă, domnul Crețu, fratele lui Johnny Răducanu. Totul era făcut în așa fel, încât părăseai pe loc Bucureștiul în clipa când intrai în „La Premiera”. Și ca pasiunea să-i fie pe de-a-ntregul satisfăcută, Doctorul a aranjat o zonă discret separată, unde oamenii Naționalului, dar și alți artiști se bucurau de prețuri speciale (un prânz costa doar un dolar). Restaurantul avea un bar unde șef era Gabi. Meseriaș de mare clasă, el știa să combine fericit alcooluri perverse, să facă o cafea dumnezeiască. Era omul de încredere al Doctorului, încredere ce nu i-a înșelat-o niciodată. Prieten cu toți, știind cât valorează fiecare, Gabi oficia de la înălțimea barului său, privind și comentând tot ce mișcă în restaurant – clienți și personal. Seara târziu, când se termina vânzoleala, Gabi cobora de la bar și, cu un pahar în mână, se așeza la masa unor întârziați – de obicei, mai mult actori. Când Gabi se așeza la masa cuiva, era semn de mare

prețuire la care trebuia să știi să faci față, răsplătindu-l cu o bârfă monumentală în primă audiere.

Doctorul își construise un fel de refugiu, cât o cămăruță, cu tablouri și mobilă stil, de unde supraveghea orice mișcare a clienților. Acolo, în cămăruță, își primea diferiți „fidei” importanți, cu care făcea planuri nestingheriți. Gurile rele spuneau că în local erau microfoane. Adevărul e că mai venea prin local și un vechi securist pe care-l știam din „vremurile bune”, care venea și stătea cam mult de vorbă cu Doctorul, în cămăruță. Oricum, cu microfoane sau nu, atmosfera era extraordinară și serviciul excelent. Mă împrietenisem cu Gabi și marea mea distracție era să stau cocoțat în scaun la bar, și să-l ascult croncănind câte ceva despre fiecare care-i trecea prin față. Seara, când veneau clienții „la greu”, era de neoprit; despre fiecare obișnuit al localului avea ceva de zis, și despre fiecare chelner sau picol care-i trecea prin față găsea câte o replică acidă sau chiar o poveste. O făcea însă cu haz și fără răutate. Serile erau minunate „La Premiera”.

Unul dintre chelnerii de bază era Nicu, zis Nicoleta, pentru că avea acest băiat o bucurie când dădea pe gât puțin alcool. Se retrăgea la bucătărie și, după vreo zece minute, apărea îmbrăcat femeie, cu perucă blondă și pantofi cu toc înalt și drept machiaj își puneă o mustață. Apariția era absolut șocantă; mulți clienți erau uluiți de faptul că la felul întâi discutaseră cu un chelner simpatic și la felul doi apărea o femeie cu mustăți ca să le aducă comanda. Toată lumea se amuza, deși au fost câteva familii cu copii, care păreau înfricoșați de apariție. Doctorul îl dojenea, apoi îl ierta și Nicu recidiva după o săptămână sau două.

Momentul de glorie, dar și de final al Nicoletei, a fost o dată când Doctorul era plecat din București și în restaurant își serbau ziua numelui mai mulți colonei, care erau prieteni cu Doctorul. Coloneii erau din nu știu care minister, dintre cei cu funcții înalte. Veniseră la restaurant cu neveste, copii și colegi de birou. Când a apărut Nicoleta travestită, cei de la masa coloneilor au „făcut un fel de hâc”, ca un șoc luat chiar în plex. Văzând asta, Nicoleta a început să îl mângâie pe sărbătoritul principal și dintr-o pompiță mică pe care o ținea în sutien a început să-l stropească cu lapte – pe el, și pe ceilalți comeseni.

Între timp, a venit Doctorul, Nicu a fost dat afară în șuturi, și mesenii au primit șampanie gratis de la doctor, în semn de scuze.

De multe ori, seara – târziu în noapte – când agitația zilei se liniștea, Doctorul aduna câțiva chelneri, preferații lui, în jurul unei mese, unde se aduceau tot felul de bunătăți și vinuri scumpe. Chiar dacă nu toți împărtășeau plăcerile Doctorului, mesele acelea aveau „ceva” de ritual al libertății de moravuri.

Era ceva nou pentru București, erau etalate moravuri ascunse cu grijă timp de zeci de ani.

După un timp, un fost director de la un alt teatru a devenit Director general la Național și a strâmbat din nas la „bucuriile” Doctorului care mai adunase și datorii către nobila instituție. Așa că Tudor Olteanu, de voie de nevoie a cam luat calea Germaniei, unde s-a reapucat de stomatologie. A lăsat în urmă o dâră de parfum scump, datorii neachitate și o amintire de neșters.

Într-o zi, Fănuș Neagu mă cheamă urgent pe terasa restaurantului „La Premiera”. Acolo, prezida o masă de vreo opt persoane, despre care am aflat că reprezentau „Teatrul Național al Albaniei”. Impresionat de ideile lor generoase dar și de marea lor sărăcie, Fănuș decretează: „Bine, o să înfrățim Teatrul Național din București cu Teatrul Național al Albaniei”. Ca de obicei, se ciocnesc pahare, se spun vorbe calde, Fănuș plătește și promite că vom veni la Tirana pentru a semna această înfrățire. Exact când și uitasem de această „înfrățire” a venit invitația oficială pentru a pleca în Albania. Nefind cursă de avion către Tirana, am plecat cu mașina spre Macedonia, unde am petrecut o noapte la ambasadă la Scopje, apoi direct spre Albania. Macedonia era splendidă, cu drumuri minunate – cu vile și debarcadere pe lângă lacul Ohrid și chiar un festival de poezie. Șoseaua curge – panglică de asfalt – care brusc se oprește și începe un drum de pământ bine bătătorit. Suntem la granița cu Albania. O mică gheretă și în mijlocul drumului doi vameși joacă table așezați pe două scăunele. Suntem singura mașină care dă semne că ar vrea să treacă granița. Însă partida de table este probabil într-un moment de grea cumpănă, pentru că cei doi vameși nici nu ridică capul când mașina s-a oprit la câțiva metri de ei. La un moment dat, Fănuș se enervează și mă trimite să văd ce se întâmplă. Le cer scuze pentru deranj vameșilor, explic cine suntem și, din fericire, avem o hârtie de la ambasadă în care se spune că suntem o delegație oficială. Vameșii sunt foarte puțin impresionați de calitatea noastră oficială, dar catadicsesc să mute jocul

de table, așa că putem trece. Începe o lungă călătorie plină de un farmec pe care îl doresc altora, cu drumuri nemarcate, când pe vârfuri de munte, când pe lângă văi înguste și neprimitoare, fără kilometraj, fără parapeti de protecție, fără niciun semn indicator. Șerpuind de ore bune, am trecut pe lângă mai multe fabrici enorme goale. Suntem priviți cu interes de tineri și vârstnici, bărbați și femei care stau pe scăunele la marginea drumului și privesc mirați cum o mașină cu număr românesc trece pe acolo. Ai impresia că asisti la o continuă mirare și că oamenii se odihnesc privind la șoseaua pe care nu trece nimeni sau la calea ferată unde trece un tren o dată pe săptămână. Peisajul este splendid, însă îl simți ostil, ascuns, secret și nu te-ai mira dacă după niște pietre ar apărea câțiva băieți frumoși cu puști și mitraliere în mână care te-ar lăsa dezbrăcat. Senzația ți-o dau și zecile de buncăre – clădite din nebunia ideii de apărare a lui Enver Hodja. După un drum lung, care a devenit greu de suportat și datorită zăpușelii care ne apăsa și ne îngreua respirația, am ajuns la Tirana. O primă surpriză au constituit-o puținele semafoare la care stăteau, într-un frățesc amestec, Mercedesuri, oameni cu cărucioare pe două roți încărcate cu saci, autobuze pe jumătate prăbușite și măgăruși încălecați de copii mici pe post de conducători. Dar cea mai mare surpriză a fost când am constatat că nimeni nu știa unde este Teatrul Național. Am dat telefon la ambasadă și ni s-a spus că „este undeva în centru, pe o stradă care nu știm cum se numește.” Atunci am hotărât să ne ducem la poliție. Ajunși acolo, am dat de un june polițist care rupea câteva cuvinte franțuzești. „Sunt nou aici, nu știu ce să

vă spun”. Și, în timp ce vorbea cu mine, văd că începe să râdă și-mi arată o firmă exact vizavi de el „Uitați-vă acolo, scrie Teatrul Național, acolo trebuie să fie.” Un fel de hangar, lung, terminat cu o clădire ca o școală. Acesta era „Teatrul Național al Albaniei”. M-am dus la mașina lăsată după colț, l-am luat pe Fănuș și am intrat în ciudata și mizera clădire de vizavi de poliție, și de care nu știa nimeni. Acolo, înăuntru eram așteptați de un grup de actori și de conducerea teatrului. După ce ne-am dus la hotel, unde ne-am spălat turnându-ne apă, pentru că între anumite ore apa nu curgea în oraș, ne-am reîntâlnit cu oamenii teatrului la un restaurant foarte plăcut din împrejurimile orașului. În orele care au urmat am descoperit un grup de artiști de o mare deschidere sufletească, amabili, generoși, plini de har. Dar triști, foarte triști, impregnați de tristețea pe care o trăiseră până la eliberarea de sub nebunia lui Enver Hodja. Unii dintre ei erau actori mari, importanți care ar fi putut să arate ce sunt, dar fuseseră ținuți cu toții într-o sclavie de neînțeles chiar și pentru noi. Niciunul din ei nu văzuse o altă țară, cărțile străine erau aduse pe ascuns și casetele cu filme ajungeau rar la ei, controlul vameșilor fiind draconic. Toată aroganța cu care pășisem în „Hambarul-teatru” se transformase acum într-o duioșie aproape penibilă, lacrimogenă și jenant iubitoare. Concret s-a semnat înfrățirea între cele două teatre și după un timp totul a rămas ca la început – adică nimic, cu excepția unui bursier, un tip antipatic care a venit și care a stat într-o cabină a Teatrului Național, ziua umblând să-și întâlnească conaționalii și seara să tragă o băută demnă de o ocazie mai bună. La întoarcere, am trecut printr-un moment

de comic absurd, când mașina a fost oprită pentru că într-o piață goală nu am trecut prin stânga unui băț înfipt acolo. Ni s-a explicat că acel băț simbolizează un semafor care acum nu mai este, dar care trebuia respectat, trecându-se prin stânga bățului. Fănuș a înțeles cel mai repede semnificația bățului, s-a dus la polițistul care ne confiscase actele, i-a dat câțiva dolari, după care am fost salutați cu mult respect și prietenie. Tot la înapoiere, la frontiera dintre Macedonia și Bulgaria, s-a mai consumat un episod comic. Așteptam de aproape trei ore să trecem granița. Stăteam la coadă cu 100 de mașini înaintea noastră. Mai aveam pe atunci legitimația de la televiziune și m-am dus cu ea la șeful vameșilor și i-am spus că aveam de filmat un material care trebuia să intre la actualități chiar în acea seară (orice om normal și-ar fi dat seama că este o minciună, pentru că era aproape ora 18 și ne găseam la sute de km de țară). Vameșul a fost foarte amabil și ne-a trecut mașina în primele 15 locuri. Eu nu am fost suficient de mulțumit și i-am spus șoferului să tragă mașina mult mai în față. Vameșul s-a supărat, ne-a scos din rând, ne-a luat actele, Fănuș a început să fabuleze că vom rămâne acolo peste noapte, că vom fi atacați de bandiți, că ni se va fura mașina etc., etc. și toate astea din cauza mea care sunt cu nasul pe sus, pentru că lucrez la televiziune. Nu puteam să mă lupt cu un asemenea torent de fantezie și atunci, știind că Fănuș este antiregalist, am început să cânt „Trăiască Regele”. Era de vină și o anume sticlă care era acum goală în mașină. Scena era grotescă, scoasă parcă dintr-un film. Fănuș, care perora despre bandiții care ne vor fura mașina, eu care cântam „Trăiască Regele” și vameșul,

care, cu pașapoartele noastre în mână vocifera și el într-o limbă pe care nu o înțelegea niciunul dintre noi. Nemaiputând „suporta” ridicolul, șoferul a început să râdă. În clipa aceea, ca trei mecanisme scoase din priză, Fănuș cu mine și cu vameșul am tăcut. Ne-am uitat unii la alții și am început să râdem și noi. Inutil să spun că am trecut primii și că vameșul ne-a salutat cu mult respect. Seara eram la Sofia și a doua zi la București. Așa s-a terminat înfrățirea dintre Teatrul Național din București și Teatrul Național din Tirana.

(Cele mai sus scrise se întâmplau în anul 1994. Sper că astăzi găsim alte imagini acolo.)

Am fost fascinat de America. Am visat preriile cu indieni și cei șapte magnifici. Am visat clădirile care ajung până la nori ca să-i zgârie. Mi-am închipuit fabricile care scot orice produs – de la cârnați la mașini – în câteva minute. I-am visat pe gangsterii cu pistoale lucitoare și pălării *melon* chiar la ei acasă, la Chicago. Mi-am dorit să fiu „Nașul” unei părți din New York și să conduc gașca siciliană. Dar câte n-am mai visat despre America...

Primul meu contact cu marele popor a fost în 1944, când armata lor ne-a bombardat casa. Noroc că a fost o bombă „prietenoasă”, care a căzut dar care nu a explodat și a distrus doar o treime din apartament. Cu aviația americană am mai avut contacte când, în refugiu fiind, tatăl meu m-a dus să văd un avion enorm aterizat forțat pe un câmp, după o manevră grozavă a unui pilot excepțional. Ca pradă de război m-am fotografiat ieșind din carlingă victorios, așa

cum se fotografiază nemții când omoară câte un leu în Africa. Între timp, acasă au venit rușii și ne-au luat cu japca mașina. Eu am intrat în liceu și toată familia mea a început să-i aștepte pe americani. „Nu se poate să ne lase așa! O să vină ei!” – spunea tata, mama și o țară întreagă. Dar n-au venit. Tot așteptându-i, am terminat liceul și am intrat la facultate și am continuat să-i aștept până când am devenit regizor. Între timp, m-am lămurit că americanii nu vor veni. Atunci m-am apucat serios de teatru și n-am mai avut timp să-i aștept. După mulți ani de meserie, când aproape toți colegii mei fuseseră în America, m-am dus la Consiliul Culturii și am cerut și eu o bursă. De necrezut, dar mi s-a aprobat pe loc. Am fost atât de mirat încât nu am observat în prima clipă că era o bursă doar de 30 de zile. După o așteptare de aproape 30 de ani primeam 30 de zile în țara tuturor posibilităților. Dar calul de dar nu se caută la dinți, așa că în 24 octombrie 1984 stăteam așezat comod în coada unui avion al Companiei Pan Am, care trosnea din toate încheieturile, plecând să descopăr America la ea acasă.

La New York am fost așteptat, salutat, împachetat și repede îmbarcat pe o cursă internă spre Washington D.C. Recunosc că atunci, când am coborât din avion am fost emoționat. Eram în America! Pășisem pe pământ american! Este un moment care, oricât de nesimțit ai fi, tot te tulbură. Repede, la hotel. Bagajul aruncat nedesfăcut, puțină apă pe ochi și... haidem în stradă, pentru că strada este pulsul unui oraș, și voiam să simt cât mai repede pulsul american. Greșeam, pentru că ritmul american nu era acolo. Washington este un enorm „oraș european” și cred că se mândrește cu asta.

Are o eleganță și o lentoare în gesturile străzii pe care nu le-am mai regăsit nicăieri în America. Nu pot să uit acea zi când, după trei săptămâni de stat în America am ajuns la New York într-o seară și, după o oră de cutreierat străzile, am fugit și m-am închis în camera de hotel, trăgând perdelele – atât de puternic a fost șocul orașului. În primul rând pentru ochi: mă orbiseră „exploziile” miriadelor de reclame luminoase; după aceea, urechile au refuzat să mai primească mulțimea de sunete; și, la sfârșit, mirosurile mi-au ocupat creierul și înțelegerea a ce este în jur. M-am simțit lovit în plex ca de un mare luptător, mult mai puternic decât mine ascuns după case, mașini, mulțimi, difuzoare și, ca să mă termine, lovind cu verticala arhitecturii. Se spune că Zaharia Stancu, aflat în S.U.A. cu ani în urmă, în fruntea unei delegații de scriitori, văzând New York-ul ar fi exclamat: „Tovarăși, acest oraș nu există. E propagandă capitalistă!”. El se comporta exact ca acel țăran care vedea pentru prima oară o girafă la circ și care spunea, la rândul lui, „animalul ăsta nu există”. Nu știu ce propagandă este New York-ul, știu însă că, atunci când te obișnuiești cu el, începi să-i descoperi farmecul unic și să-ți placă verticalele care la început te-au speriat. Recunosc, nu am iubit America, dar am fost fascinat, uluit, dominat. Din tot periplul american, cartierul francez din New Orleans a rămas în sufletul meu. S-ar putea ca drumul meu, mereu grăbit de un program făcut astfel încât să văd cât mai mult, să-mi fi creat această impresie a unei Americi reci, stăpână, dominatoare, unde nu este timp decât să alergi după bani, de când te naști și până când ajungi în coșciug. La toate întâlnirile am fost îngrozit de ce auzeam în jurul meu: bani, bani

și iar bani. Nicăieri în lume nu am văzut să existe o mai mare obsesie a muncii producătoare de bani ca în America. Sigur că ea se transformă în haine, pantofi, nevastă, cățel, copil, asigurări, mașină și toate celelalte. Stau și mă întreb: cu excepția pădurarilor, cine mai are timp în America să privească pădurile, lacurile sau apusurile de soare.

Chiar și cu fuga zilnică, – avion, hotel, program, hotel, avion, – am avut și momente minunate. La Minneapolis m-am întâlnit cu Liviu Ciulei și am văzut *A douăsprezecea noapte* de Shakespeare, pusă în scenă de el, la Guthrie Theatre pe care îl conducea. Am stat două zile binecuvântate cu Liviu, vorbind, povestind, lăsându-mă învăluit de farmecul lui; căutând să înțeleg cât mai exact ce este America. Foarte ușor descopri că marea democrație americană și toate libertățile se bazează pe niște reguli foarte clare și stricte, foarte puternice și de neschimbat, și că orice abatere de la ele te aruncă în afara societății fericite americane, făcând din tine un tip azvârlit într-un gulag al societății de consum.

La Los Angeles, între alte programe, am fost oaspetele unei familii americane bogate. Doamna și domnul Michael Fasman. M-au așteptat ca în filme, la clubul de sport din Beverly Hills. Domnul Fasman este unul dintre avocații de tradiție din Hollywood, iar doamna este voluntar în acțiuni de binefacere. În hârtiile oficiale figuram la Bonaventure Hotel, stabiliment de superlux, unde dormisem doar o noapte dar de unde, a doua zi, atât eu și însoțitorul meu ne-am mutat pe o stradă alăturată, la un hotel curățel, cu mai puține stele, unde plăteam însă de cinci ori mai puțin. Banii pentru hotel nu îi decontam și nu trebuia

să dăm nicio explicație ce făceam cu ei. În prima zi petrecută în Hollywood la Bonaventure Hotel, am trăit ca o mare vedetă, dar cum ajungeam în cameră doar pentru câteva ore, noaptea, schimbarea acelui loc mi-a adus o economie de 150 de dolari pe zi. Când mașina trimisă de domnul avocat Fasman a venit să mă ia, eu m-am făcut că stau acolo, ieșind pe una dintre ușile hotelului. La Beverly Hills Club, unde era întâlnirea, toată lumea venea de pe terenurile de tenis sau de la piscină. Familia Fasman mă aștepta îmbrăcată în treninguri de comandă pe care erau brodate numele posesorilor. El avea șaiszeci de ani, ea patruzeci – erau un cuplu care părea fericit și care voia să-și completeze cultura generală stând de vorbă cu un „animal ciudat”: un regizor venit din Est, adică eu. Vorbeau franțuzește cu un adorabil accent american, așa că dialogul nostru avea parfumul unui spectacol boulevardier de la Paris în care erau prezentați doi americani. Când au aflat ce cred eu despre comunism, m-au iubit foarte mult, așa de mult încât m-au lăsat să fac meniul. Probabil a fost un test, pe care însă l-au plătit scump, pentru că au avut parte de o masă începută cu caviar Beluga, homar, vinuri franțuzești și terminat cu trufe de ciocolată și șampanie Moet et Chandon Brut Imperial. Uluiți de alegerile mele, m-au întrebat de unde știu toate rafinementele culinare și modest le-am răspuns, gândindu-mă la cozile de la București: „Mi-am făcut studiile gastronomice la Paris.” Domnul Fasman mi-a povestit multe momente memorabile din istoria Hollywoodului, mi-a arătat fotografii cu vechile studiouri, unde tatăl și unchiul lui au creat cele mai respectate firme de avocatură ale acestora. După masă

m-au invitat la ei acasă, ceea ce era un supliment la programul oficial – o splendidă vilă, simplă, fără ostentație, dar plină de tablouri fabuloase, iar în grădină troneau sculpturi de Giacometti. Trăiau simplu, munceau enorm tot timpul anului, cu excepția unui scurt concediu, cu toată familia, în Europa. Începută ironic de ambele părți, întâlnirea noastră s-a terminat sentimental și nostalgic, și pot spune cu mâna pe inimă că acum am doi prieteni în plus în America.

Tot la Los Angeles, am avut parte de o întâmplare amuzantă. Când Petru Popescu a plecat din România, ne despărțiserăm prieteni. Ne vedem aproape regulat, la fiecare zece zile, și mâncam împreună la Capșa. Petru știa că îl admir și, la rândul lui, nu părea indiferent față de spectacolele mele. Dovadă, cărțile lui, pe care mi le oferise cu dedicații care mă flatau. Ajuns la Los Angeles, m-am bucurat că am reușit să aflu numărul lui de telefon și m-am grăbit să-l sun. După ce am apucat să-i spun cine sunt, m-a întrerupt cu un ton speriat: „De unde ai numărul meu de telefon?” I-am spus. „Ai venit să rămâi, sau pleci înapoi?” m-a întrebat din nou. I-am spus că mă întorc. „Atunci nu avem ce discuta!” și mi-a închis telefonul. Ar fi trebuit să nu mă mir, pentru că mi se spusese că se poartă ciudat, de fapt cel mai mult m-am mirat când, după ani, revenit în România, a scris o broșurică – *Supleantul* – în care îi înjura pe cei care îi facilitaseră cariera și în special pe o biată fată, care avusese ghinionul să-l placă, pentru că era – să recunoaștem – băiat frumos și deștept. Nu mi-au plăcut niciodată servitorii care, după ce au fost dați afară, își înjură foștii stăpâni, așa că l-am lăsat în morala lui de copil răzgâiat și îmbătrânit prematur.

Nu puteam să ajung la Los Angeles și să nu văd măcar un singur studio de la Hollywood. A fost o experiență fascinantă. În primul rând, drumul. Pentru că părea simplu, l-am rugat pe însoțitorul meu să mă lase să conduc eu mașina, o parte din drum. Deși nu avea voie, mi-a dat totuși mașina pe care o închiriasem. Eram foarte mândru că sunt la volan spre Hollywood, pe o șosea de șase benzi și am apăsât la un moment dat, pe un buton care credeam că acționează ștergătoarele. Și, când colo, m-am pomenit brusc cu capota ridicată în fața parbrizului, blocându-mi toată vederea. Speriat, am semnalizat dreapta și am început să merg către banda de siguranță. În clipa aceea, toate mașinile din dreapta mea au încetinit, lăsându-mă să ajung cu bine pe acea bandă, realizând că am o defecțiune la mașină. Am fost uimit de gradul de civilizație al celorlalți șoferi. Rușinat de aventura mea, l-am lăsat pe însoțitorul meu să treacă la volan. După o jumătate de oră de drum am ajuns la CBS Fox Studios, unde se aranjase să fim primiți. O surpriză: parcajul de lângă studio, era gol, dar nu aveam voie să lăsăm mașina acolo. Erau locurile de parcare ale unor vedete, care tocmai aflasem că filmează în Europa. „Nu are importanță”, ni s-a spus, „este locul lor, și trebuie respectat”. Obligați, am lăsat mașina destul de departe și priveam furios cât drum aveam de făcut până la ușa studioului, când a apărut, ca din senin, un puștiulică într-o mașinuță ca acelea pentru golf și ne-am dus fix la ușa pe care trebuia să intrăm. După primii pași, am intrat într-un spital, coridoare, saloane, recepție, tot ce prezintă un spital. Era decorul unui serial TV. Spațiul era gol, toată lumea, actori, figuranți, tehnicieni stăteau afară la niște mese lungi,

bând cafele și mâncând sandvișuri. Nimerisem într-o pauză. Delegatul P.R. al Studioului ne-a așezat și pe noi la o masă, ne-a dat o cafea și ne-a explicat despre ce este vorba: subiect, actori, regizori, a câta serie se filmează etc. În jurul nostru era o atmosferă ca de recreație la un liceu, cu gălăgia și veselie unor tineri fără probleme. Deodată, cineva, probabil un asistent, a spus ceva într-o portavoce; în clipa aceea, într-o liniște mormântală, toată acea mulțime a devenit o armată precisă și atentă, fiecare la locul lui. A apărut operatorul-șef, apoi regizorul. S-au mai schimbat în șoaptă câteva vorbe și când s-a spus magicul cuvânt „Motor!” – totul a decurs milimetric. După două duble, filmarea s-a terminat și în nici zece minute se schimbaseră locul filmării și se puneau luminile. Nu era rău deloc!

Partea finală a periplului american a fost New York-ul. După ce am stat două zile la Edison Hotel, m-am mutat la vechiul meu prieten Camil Petrescu. El nu înceta să-mi repete că, și datorită mie, a reușit să plece din România. Mi-a amintit o discuție care am avut-o cu ani în urmă la Sinaia înaintea unui revelion. El și fratele lui ezitau să plece, dar nici în țară nu mai voiau să rămână. Voiau să trăiască altfel, dar le era frică. Se pare că eu, enervat de atâtea ezitări, de atâtea „dacă”, am spus destul de violent: „Dacă vrei să pleci, pleci, nu ai nevoie de nimic, doar o pereche de bocanci și două perechi de ciorapi de lână. Atât, și nu te poate opri nimeni.” La două luni după discuția noastră, Camil și fratele lui erau în Germania și prezentau la *Europa Liberă* „Topul muzicii tinere.” Firesc, după aceea, a urmat America. Camil și nevasta lui nu se scăldau în bani, în schimb revărsau atâta bunătate și

bucurie de a fi împreună, încât reușeau de multe ori să mă facă să cred că acolo este casa mea.

După ce am luat la picior mai toate muzeele din New York, câteva musicaluri și, în special, cele mai perverse și deșucheate cluburi de noapte, am făcut și eu ca Fram Ursul polar, care s-a așezat în barcă stând cu spatele la civilizație și a plecat spre pământurile înghețate, care erau țara lui. La fel și eu, într-o seară, m-am așezat într-un avion, cu spatele la America și am plecat spre țara mea, chiar dacă, în acea perioadă, acasă vremurile erau reci și înghețate.

Mulți și-au găsit fericirea funcționând la Teatrul Mic – sub conducerea lui Dinu Săraru. Eu nu. Așa că am profitat de libertățile anului 1990 și am trecut ca regizor artistic la Televiziune – la Departamentul Teatru. Președinte al TVR era Răzvan Teodorescu, care îmi dorea prezența și îmi înlesnise transferul. Cornel Todea, Silviu Jicman, Domnița Munteanu, Lucia Hossu-Longin, Dan Necșulea, Ioana Prodan, Constantin Dicu, Doina Teodoru, Olimpia Arghir, Eugen Todoran, Tudor Mărăscu erau noii mei colegi; redactor-șef era Octavian Sava. Trebuie să le mulțumesc și pe această cale pentru primirea prietenoasă și caldă care mi-au făcut-o și cât de repede m-au adoptat. În cei opt ani cât am fost împreună nu a existat nici cel mai mic conflict între noi – nu ne-am deranjat niciodată, ba chiar ne-am ajutat de câte ori a fost posibil.

Televiziunea nu era un loc nou pentru mine. După eșecul avut în încercarea de a colabora cu

cinematografia în 1964, am încercat o colaborare cu Televiziunea. Ea s-a numit *Neînțelegera* după Albert Camus. Încercarea s-a soldat cu succes – chiar cu mare succes – o spun fără falsă modestie. A fost o reușită pentru că s-au adunat în jurul piesei tot ce era mai bun în televiziune la acea oră, plus o distribuție excepțională. Unul dintre directorii televiziunii, arhitectul Armand Crintea, era și scenograf – așa că el a realizat scenografia, ba mai mult, a făcut și o machetă a decorului – pe care el și operatorii mi-au dat primele noțiuni despre o emisiune de teatru TV. Eu eram primul regizor colaborator venit din teatru, care monta un spectacol pe platou.

Nae Niță, George Grigorescu, Mircea Gherghinescu erau operatori-șefi care conduceau propriile lor echipe. De această dată, fără niciun fel de orgoliu, toți acești mari operatori, din prietenie, s-au adunat în jurul piesei *Neînțelegera* – având grijă ca debutul meu să fie un debut reușit; cu atât mai mult cu cât, în anul 1964, emisiunea nu era înregistrată. Se transmitea în direct! Cea mai mică greșală – sau ezitare – nu mai putea fi corectată și era văzută de toată țara. Pe atunci, consumul nervos la o emisiune de teatru în direct era enorm, atât pentru partea tehnică cât și pentru actori. De regizor nici nu mai vorbesc. Eu stăteam în cabina de montaj unde auzeam toate comenzile și mă rugam lui Dumnezeu să treacă timpul mai repede, fără nicio greșală. Când a apărut genericul de final, am crezut că pot zbura – atât de ușor devenisem. După Mircea Dan și Victor Videriu, la emisiunile care au urmat am avut marele noroc să colaborez cu Emilia Andreescu și cu Marga Niță – ca regizori de montaj. În afară de intuițiile mele, am avut

cea mai bună școală de televiziune: operatorii și regizorii de montaj. Dacă am învățat și dacă mai știu „teatru de televiziune” o datorez acestor excepționali profesioniști – care, probabil, plăcându-le să muncească împreună cu mine – nu mă lăsau să greșesc. Dintre toți nu pot uita „dictatura” prietenei mele Marga Niță – care din cabina de montaj turuia amenințător până când obținea rezultatul maxim dorit de ea. Îi mulțumesc, o dată în plus, și pe această cale. În distribuție le aveam pe Eliza Petrăchescu și Olga Tudorache, îi aveam pe Emmerich Schäffer și Gheorghe Dinică.

Țin minte că una dintre întâmplările care m-au impresionat în mod deosebit la doamna Eliza s-a petrecut chiar în prima zi de repetiții: stăteam cu toții adunați în holul Televiziunii și o așteptam să vină. Nici unul dintre noi, cei care lucram la piesa asta, nu ne mai întâlniserăm cu Eliza Petrăchescu până atunci. Dar toți știam tot felul de povești despre dânsa.

Emoțiile mele erau mai mari ca ale celorlalți pentru că, cu câteva zile înainte, se anunțase în presă că se va monta la TV *Neînțelegerea* și se publicase și distribuția. Și am primit, imediat, atât eu, cât și cei din conducerea de atunci a Televiziunii, tot felul de telefoane anonime care ne avertizau că facem o mare greșală apelând la această actriță „terminată”, nedisciplinată, acest om pe care „nu se poate conta”... Deci, emoțiile mele erau îndreptățite.

Am început să citim la masă textul. La un moment dat, în actul al II-lea, este o scenă de un mare dramatism, atunci când personajul Elizei – mama – își dă seama că, de fapt, și-a omorât propriul copil. Eliza, ca și ceilalți de altfel, citea pentru prima oară textul.

Citea perfect. Intuise situațiile rolului cu o exactitate extraordinară. La scena de care vorbeam – a început să plângă. În text se cerea – „foarte reținut”. Însă ea a izbucnit în hohote de plâns, și-a pus capul pe text și a spus: „Nu se poate! Este ceva îngrozitor! Eu nu pot să joc așa ceva!” Nu știam ce să fac. Eram și eu foarte tânăr pe atunci, nu avusesem ocazia să mă întâlnesc cu asemenea reacții la actori. Și Eliza plângea, plângea amarnic. Era chiar mama din text, era intrată total în această situație, dar se dedubla totuși, pentru că plângea durerea acelei mame, iar – pe de altă parte – comenta cruzimea scenei.

Era manifestarea sensibilității extraordinare și a unei puteri de concentrare și de trecere, imediat, în priză directă, în stările dramatice ale rolului.

Legat de această situație, îmi amintesc că, după două săptămâni, în momentul când spectacolul era gata, urmând să se transmită imediat pe post – fiindcă atunci încă nu exista niciun sistem de înregistrare, totul, inclusiv spectacolele de teatru, se transmiteau în direct – deci atunci, în ultima clipă, au fost aduse ghetele cu care trebuia să joace doamna Eliza. Abia atunci le-a încălțat, cu câteva minute înainte de emisie. Începuse, prin urmare, emisiunea și la un moment dat am observat că se auzeau niște scârțâituri pe platou. Am început să căutăm, cine merge și face zgomotul acela. Nu era nimeni. Curând ne-am dat seama că scârțâiau ghetele doamnei Eliza. Și atunci am hotărât să folosim un procedeu foarte vechi, pe care îl știe oricine. Am făcut repede rost de un lighean cu apă și știind că, după vreo două pagini de text, doamna Eliza iese din cadru și că are cam două minute pauză, am pregătit un scaun, am

pus ligheanul lângă el și i-am așteptat ieșirea. Pe șoptite, i-am explicat repede ce se întâmplă. Ea ieșea din cadru îndurerată, plânsă, dar în clipa în care i-am spus despre ce e vorba, s-a amuzat grozav și, așa, pe înfundate a început să râdă. Situația o distra teribil. Atunci mi-a fost dat să văd unul dintre lucrurile cele mai extraordinare din cariera mea de regizor: între locul unde era așezat acel scaun și locul care era vizibil camerelor de luat vederi, adică locul de joc, era o distanță cam de un metru și jumătate. Ei bine, în clipa când i s-a făcut semn că trebuie să reîntre, de la acea exuberanță reținută pe care o avea privindu-se cum stă cu picioarele încălțate în ligheanul cu apă, în acel metru și jumătate a îmbătrânit dintr-odată cu 30 de ani și a intrat perfect în situație, cu ochii șiroind de lacrimi, continuând exact starea în care ieșise cu două minute înainte de cadru. Eram, cu toții, efectiv uluiți. Nimeni nu văzuse o asemenea putere de concentrare și o trecere atât de perfect făcută de un actor de la o stare la alta.

Eliza Petrăchescu a fost unul dintre profesioniștii cei mai extraordinari cu care eu am avut fericirea să lucrez. Avea o putere ieșită din comun de a se confunda cu rolul.

Mi se spusese că trebuie să fiu foarte atent la tot ce face ea în cadru, pentru că nu ține minte. Nu era adevărat. Ținea minte – pe secunde – cât dura o pauză, sau o privire, pe care trebuia să o îndrepte exact spre o anumită cameră. Ei bine, făcea milimetric totul. În ciuda celor ce mi se relataseră despre ea, am constatat că doamna Eliza era o actriță în plină putere de muncă.

Avea obsesii, obsesii ciudate, bineînțelese. Îmi amintesc că am terminat o repetiție foarte târziu, seara. Și

președintele de atunci al Televiziunii i-a oferit mașina să o ducă acasă. Era un „ZIM” foarte mare, de culoare neagră. Și doamna Eliza a refuzat, spunând că nu merge cu o mașină neagră atât de lungă, pentru că asta îi amintește de ... moarte; îi este pur și simplu frică să meargă cu o „mașină mortuară” care aduce „sigur” – moartea!

Relațiile Elizei cu Olga Tudorache au fost extraordinare: simțea că Olga o admiră și ea, și că – în plus – fiind o mare actriță „are cu cine se lupta”. Și, într-adevăr, contactul lor în scenă la *Neînțelegerea* era la cea mai înaltă tensiune. Pentru ea conta enorm calitatea artistică a partenerului, a regizorului, a oricui făcea parte, alături de ea, din echipa de lucru.

Emisiunea a plăcut, așa că aproape în fiecare an am făcut câte o montare la Televiziune. A urmat *Don Juan* de Molière, *Oamenii cavernelor* de Saroyan, *Prometeu* de Eschil, *Moartea guvernatorului* de Kruczkowski, *Pogoară iarna* de Maxwell Anderson, *Matca* de Marin Sorescu.

În spectacolele pe care le-am montat după 1989, am colaborat cu marii noștri actori de teatru Ștefan Bănică, Ștefan Mihăilescu-Brăila, Dorina Lazăr (*Escu* de Tudor Mușatescu), Ileana Predescu (din nou *Neînțelegerea* de A. Camus). În: *Titanic vals* de Tudor Mușatescu, cu Tamara Buciuceanu, Dem Rădulescu, Mișu Fotino; *Patima de sub ulmi* de O'Neill, cu Mircea Albulescu și Adriana Trandafir; *Ultima oră* de Mihail Sebastian, cu George Constantin și Traian Stănescu; *Amadeus* de Peter Shaffer, cu Radu Beligan, Răzvan Vasilescu, Irina Mazanitis.

În redacție a fost întotdeauna o atmosferă prietenoasă, pentru că fiecare dintre noi căuta texte cât mai

valoroase și actori cât mai buni. Într-un cuvânt, se căuta *calitatea* deosebită a emisiunilor. Astăzi – din toată munca noastră de atunci au rămas doar reluările, care plac și interesează chiar după atâta timp. Nu știu să fi apărut, de ani buni, vreun spectacol nou care merită menționat, iar această absență este o mare pierdere a televiziunii.

Dintre președinții care i-au urmat lui Răzvan Teodorescu – cel care a uimit cel mai mult a fost Paul Everac. Scriitor cu zeci de piese scrise și unele chiar jucate, reușea foarte des, în ciuda culturii sale, să pară și să fie ridicol. Una dintre măsurile radicale ale conducerii sale a fost legarea cu lanțuri a scrumierelor înșirate pe culoarele televiziunii – scrumiere înalte și grele – care nu au tentat pe nimeni niciodată. A fost și un revelion organizat de Everac. Toți regizorii am primit dispoziții să realizăm câte unul dintre subiectele propuse de domnia sa – mie mi-a fost hărăzit un miniscenariu scris de el. Un tânăr își caută iubita prin diferite restaurante. Ele fuseseră alese și hotărâte în funcție de sponsorizările făcute Televiziunii. La fața locului trebuia să improvizăm noi o acțiune – care nu trebuia să depășească două minute. Așa că, noapte de noapte, am trecut pe la clubul „Transilvania” (azi desființat), „Odobești”, „Parc Herăstrău”, „Debarcader” și „Cotroceni”. Ajunsesem să dorm ziua și seara să ne adunăm toată echipa pentru că se filma noaptea. Constantin Chelba, excepționalul operator, a acceptat să filmeze cu mine. Când am terminat de filmat și am intrat la montaj – singurul meu regret a fost că nu mă mai întâlnesc în fiecare zi cu Chelba.

La finalul filmulețului, am adăugat un epilog. La mine în cartier cunoșteam doi lăutari. Erau persoane simpatice și stăteam de multe ori de vorbă cu ei.

Am filmat acasă la unul dintre ei, cu Chelba suit pe un dulap pe post de macara, într-o atmosferă de nedescris: cu patru puradei care urlau, cu țiganca țipând la ei și cu cei doi lăutari care cântau îndrăciți: „Noi suntem români, noi suntem români”.

Everac a făcut o criză când a văzut „realizarea” și a tăiat filmul în mai multe bucăți, „lipindu-le” de alte momente – așa că totul a fost distrus prin diseminare. După „Revelionul Everac”, el a fost schimbat pentru incompetență – și chiar a doua zi, scrumierele au fost „eliberate” de lanțurile cu care fuseseră legate...

Cu excepția zilelor când se lucra pe platou, când fiecare oră trebuia bine chibzuită și ziua de muncă începea pentru regizor la 8 dimineața și se termina la 10 seara – în rest îmi creasem un program de lucru „flexibil”.

Lunea nu mă duceam niciodată la studio – pentru că luni vine după duminică și duminica, de obicei, nu se întâmplă nimic important pentru redacție. Maximum se dă un telefon de politețe.

Marțea dădeam întotdeauna un telefon, „preocupat” de noutățile ivite – deși știam bine că noutățile importante nu pot apărea marțea.

Miercurea era evident că nu avea rost să mă duc la redacție și nici să-i deranjez cu un telefon.

Joia, în schimb, pe la prânz treceam 2-3 ore, îmi revedeam colegii, beam o cafea, eventual o bere. Semnam condica și pentru celelalte zile, în caz că nu fusesem semnat de colegi, apoi îmi luam rămas-bun de la simpaticul George Mladin – secretarul de redacție – pentru că în week-end nu aveam ce să caut în redacție. Era săptămâna de lucru ideală. În schimb, n-am lipsit niciodată în zilele de salariu. Exista și partea

nevăzută a muncii: căutarea de texte, adaptarea lor pentru televiziune, pregătirile întregi cu scenografii Gabi Gheorghe sau Bobi (Teodora) Dinulescu. De asemenea, repetițiile în detaliu cu actorii însemnau ore și ore de lucru care nu erau contabilizate nicăieri. Una peste alta, a fost foarte bine la Televiziune.

Înainte de 1989, pentru noi, cei din teatru „marea evadare” din cenușiul cotidian era turneul în străinătate. Cu luni de zile înainte să se producă, viața turneului începea să agite spiritele actorilor și tehnicienilor. Se făceau liste, se refrișau decoruri, se căutau lăzi noi pentru costume, recuzită, peruci, machiaj. Acasă fiecare scotea de prin debarale costume nepurtate, valize gigantice și în special cutii pentru pus mâncarea. Acesta era un capitol important. Socoteala era simplă. Cine mănâncă din pachet economisește diurnă și are mai mulți bani pentru cumpărături. În toate familiile fericiților puși pe lista de plecări se țineau „ședințe organizatorice” în care se stabilea ce să cumpere pentru neveste, copii etc. Și, în secret, pentru o eventuală amantă. Dar, de cele mai multe ori, planurile dădeau greș. N-am să uit episodul din Germania – eram în turneu cu *Hamlet* – când un geamantan întreg cu șnițele a început să miroasă la nici o săptămână de la plecare, și cum nefericitul posesor umbla din om în om să ofere cadou câteva șnițele. În geamantan erau peste 50. După încă o zi, când mirosul ajunsese pe culoarul elegantului hotel în care stăteam, am asistat cum posesorul lor, foarte îndurerat, a aruncat șnițelele cu valiză cu tot.

A ieșit demn din hotel, urmat de doi colegi și, undeva în spatele hotelului, a abandonat produsele mirosind a cadavru...

Am mai asistat în Bulgaria – tot cu *Hamlet* eram – la un episod comic. Ca de obicei, eram cazați la un mare hotel și, tot ca de obicei, se aduseseră cantități serioase de cârnați, pui fripți etc., etc. Marea majoritate a camerelor în care fuseserăm cazați erau la etajul întâi, iar ferestrele dădeau spre o curte interioară puternic luminată. Era plafonul restaurantului de la parter. Pe acesta au fost puse la „aer” cele mai multe pachete cu mâncare. Eram în local la o masă cu Horia Lovinescu când, pe neașteptate, plafonul a început să se deschidă și, în timp ce se deschidea, cădeau de acolo cârnați, pachete cu mâncare, pui fripți, salamuri de Sibiu și câte o conservă... Horia și cu mine știam despre ce este vorba și râdeam cu lacrimi. Însă lumea din local era îngrozită și nedumerită. Plafonul a fost oprit, posesorii au venit în fugă și și-au recuperat averea... Așa ne-am făcut de râs la un mare hotel din Sofia.

Turneele pentru mine au fost prilejuri să-mi confrunt cu un public diferit spectacolele. Totodată am avut norocul să întâlnesc oameni remarcabili: Salvador Dali, Monica Lovinescu la Paris; Vittorio de Sica, Virginia Zeani, Federico Fellini, Franco Zeffirelli, Giorgio De Chirico la Roma; Melina Mercouri la Atena; Eugenio Barba în Danemarca și alții.

Cele mai minunate momente erau când stăteam ore în șir împreună cu Lovinescu, Iordache sau Repan, așezați la o măsuță de cafenea privind „spectacolul străzii”, indiferent unde ne găseam în Paris, Roma sau Copenhaga. Turneele au fost întotdeauna un spațiu de timp care a

unit oamenii teatrului. Mi-e dor de *Viziunile flamande*, de *Hamlet*, de *Măsură pentru măsură* și altele. Mi-e și mai dor de Lovinescu, de Iordache, de doamna Deleanu, de George Constantin și de mulți alții...

Nu pot încheia fără să nu spun câte ceva despre doi oameni care au jucat un rol foarte important în cariera mea.

Primul este Ștefan Iordache. L-am cunoscut chiar când termina Institutul de teatru. Aurelia Marcu, regizor tehnic la Studioul Casandra, m-a chemat într-o seară „să văd un student excepțional”. Într-adevăr, Iordache era excepțional în spectacolul *Ascensiunea lui Arturo Ui poate fi oprită* de Brecht. După reprezentație, l-am așteptat la ieșire și am cunoscut un tânăr timid, subțire ca o trestie și care tăcea mai tot timpul. Avea însă niște ochi care păreau că te împung, niște ochi care aveau în ei un fel de nebunie. Acolo trebuia să cauți cheia marelui talent al puștiului timid. După puțin timp, Horia Lovinescu, directorul Teatrului „Nottara”, l-a angajat și acolo Iordache, cu mine și cu Ileana Predescu am realizat *Tigrul* de Murray Schisgal. Primul spectacol al lui Ștefan în București. Au urmat *Viziuni flamande* de Michel de Ghelderode, *Don Juan* (la televiziune), *Hamlet* și *Timon din Atena* de Shakespeare. Am fost împreună la Nancy, la Paris, Aarhus, Copenhaga, Helsinki, Sofia, Mexic. Și am devenit foarte apropiați; nu chiar prieteni, pentru că Ștefan era încântător, și când voia știa să fie cald, ospitalier și plin de haz.

Anii au trecut, băiatul din Rahova s-a cizelat, iubea muzica, citea mult, devenise un „domn”. În tot ce a

jucat aducea întotdeauna cu el un aer de mare clasă, de noblețe ereditară. Avea o etică profesională perfectă, de el stabilită și de la care nu se abătea niciodată. Studia rolul în cele mai mici amănunte, citea despre epocă, căuta imagini, muzici, era un perfecționist. Nu accepta orice rol, nu juca cu orice parteneri și își alegea cu grijă regizorii. Nu a făcut niciodată nicio reclamă și nu a participat niciodată la un spectacol de varietăți TV.

La Paris, înainte să joace *Hamlet*, trei zile nu a ieșit din hotel ca să nu-i răcească vocea. Era superstițios până la ridicol și nu puțini exploatau maniile lui. La Teatrul „Nottara” era o femeie de serviciu care, din întâmplare, i-a ieșit odată în drum cu o găleată cu apă și imediat Iordache i-a dat niște bănuți. De atunci, femeia stătea la fereastra ce dădea spre strada pe care venea Ștefan și, când îl zărea, înarmată cu găleata cu apă cobora scările ca din întâmplare și de fiecare dată primea ceva bani.

Ne vedeam destul de des iarna de sărbători, de ziua lui și de ziua Mihaelei Tonitza, soția lui. Vara ne întâlneam la casa lui de la țară, la Gruiu. În ultimii ani îl interesa din ce în ce mai puțin ce se întâmplă la București. Voia să știe totul despre via lui, despre pământ, despre ploaie, despre animale. Devenise un fel de țăran-filosof care juca din când în când teatru. Când i-a venit sfârșitul, știam cam de șase luni ce-l așteaptă și totuși mult timp nu am putut să cred că este adevărat. La înmormântare a fost o scenă desprinsă parcă din *Moromeții*: doi țărani din Gruiu stăteau în dreptul coșciugului și vorbeau între ei: „Ai văzut, a murit domnul Ștefan”, zicea unul. „Ce, ești prost!” răspunde celălalt. „Face un film, nu vezi câți actori și regizori sunt în jurul lui?”

În jurul lui cât a trăit au fost mulți actori și regizori, însă importantă a fost doar o singură persoană: Mihaela. În 1969, la Mamaia, exact ca în *Pisicile aristocrate*, fata uneia dintre familiile cele mai exclusiviste din Craiova – nepoata marelui pictor Nicolae Tonitza – cunoaște un tânăr golănaș, slab ca o pisică nemâncată, înarmat doar cu niște izmene tetra negre care-i atârnau, dar care avea un farmec fascinant. Tânăra este subjugată de strania apariție și după un an îi devine nevastă, iubită și sclavă pentru restul zilelor ei. Mihaela a fost pentru Ștefan întruchiparea devotamentului dus până la limite neînchipuite. Mihaela nu era numai nevasta lui Ștefan, era și admiratoarea lui, dar și criticul cel mai exigent. El a avut norocul să aibă în femeia de lângă el pe cea care i-a corectat gusturile și apucăturile, care a știut întotdeauna să găsească o ieșire elegantă din orice situație neplăcută. Și, slavă Domnului, o lungă perioadă, Ștefan a fost un maestro în a se băga în situații imposibile, ca atunci când la o recepție de gală a vrut să-i rupă rochia doamnei Christine Valmy, în semn de protest față de noii snobi ai Bucureștiului; sau când a fost găsit dormind pe acoperișul unui bloc fără ceas și fără pantofi. Mihaela a încasat, a digerat și, încetul cu încetul, tactul ei deosebit dar și fondul de aur al lui Ștefan au făcut să apară după un timp domnul care aducea cu el noblețea rolurilor.

Da, Mihaela Tonitza-Iordache este a doua persoană care a jucat un rol important în cariera mea. Profesor universitar, șef de catedră – foarte iubită și apreciată de studenți –, Mihaela era un intelectual de primă mână. O rugam să scrie cărți pentru că avea talent și o făcea cu ușurință. Când insistam – tăcea și

zâmbea obosit. Și-a neglijat toate calitățile, pentru a putea fi numai cea care-l ocrotește pe Ștefan. Gazdă și gospodină desăvârșită, Mihaela a știut să adune în casa lor actori de primă mână, mari și importanți doctori, critici renumiți și, câteodată, chiar politicieni care știau să folosească cuțitul și furculița...

Pentru mine, Mihaela a fost un sfătuitor excelent, care avea darul de a-și spune observațiile clar, dur și direct despre o piesă, despre un spectacol sau o carte. Întotdeauna voia mai bine, mai mult.

Știam cât este de bolnavă, că nu mai poate să meargă și că rinichii ei de-abia mai funcționau. Ca iubită desăvârșită nu a înțeles să-i supraviețuiască lui Ștefan și refuza doctoriile. S-a stins înconjurată de mari doctori care nu puteau totuși lupta cu cineva care nu mai voia să trăiască.

Vor rămâne un cuplu rar întâlnit. Ștefan și Mihaela.

PAGINĂ DE FINAL

Am scris rândurile acestea ca să-mi aduc din memorie personaje și fapte între care a trebuit să trăiesc, să lucrez și să încerc să fiu fericit. O lume amestecată. Știu că putea să fie și mai rău și că am avut noroc. De multe ori am surâs în fața unor nemernici și chiar am plecat capul de multe ori, dar am făcut-o numai ca să trec puntea, să pot să-mi lucrez spectacolele. Am fost martor la multe orori, dar am tăcut pentru că știam că sunt șantajabil cu viața mea personală.

Aș fi nedrept să nu spun că am avut în preajmă și oameni admirabili de care m-am agățat cu disperarea celui care luat de ape își găsește un sprijin.

Știu un singur lucru important. Am fost cinstit în tot ceea ce am întreprins în viața de zi cu zi și în munca mea din teatru. Că nu a ieșit întotdeauna bine... se întâmplă. Dar am fost întotdeauna cinstit chiar și când am greșit.

Acum, când adun și scad, sper că am fost un regizor bun. Dacă da – restul nu mai are nicio importanță...

OPERA TEATRALĂ A AUTORULUI comentată de el însuși

- 18 octombrie 1935**, moment important – mă nasc în București, în strada Arhitect Ion Mincu, unde astăzi este o circă de poliție. Mama era profesoară și tata aviator.
- 1953** – Teatru de amatori la Liceul Sfântul Sava. Între alți elevi îi am ca actori pe cunoscutul avocat de azi Sergiu Andon și pe viitorul consilier prezidențial Eugen Mihăescu. Sergiu Andon a jucat un băiat de prăvălie îndrăgostit și Eugen Mihăescu un venal ziarist american.
- 1957** – Termin I.A.T.C., Secția regie teatru. În anii de institut a trebuit să „fur” meserie de la Marietta Sadova, Vlad Mugur, Soroana Coroamă, Ion Șahighian, cărorale-am fost asistent. Profesorii titulari de regie erau excepționali vorbitori doar în ședințele de marxism-leninism... Montez *Peer Gynt* de Ibsen. Spectacolul se joacă la Studioul Casandra care-și începe activitatea cu el. Debutază strălucit Florin Piersic și Leopoldina Bălănuță. Sunt coleg cu David Esrig, care prezintă și el un excelent *Scapin* de Molière. Piersic este din nou cel mai bun din distribuție într-o compoziție comică.

- 1958** – De șase luni fac parte din colectivul Teatrului Național din Craiova, condus de Vlad Mugur. Pun în scenă *Gâlcevile din Chioggia* de Carlo Goldoni. Joacă toată echipa tare a teatrului: Sanda Toma, Silvia Popovici, Ioana Bulcă, Madeleine Nedeianu, Margot Boteanu, Amza Pellea, Titi Rucăreanu, Mircea Bohoreanu, Richard Rang. Inventez rolul unui drăcușor care încurcă pe toată lumea. Așa a apărut pe scenă viitorul mare jurist și profesor de drept Emilian Stancu. Spectacolul se joacă chiar și pe lacul din Parcul Bibescu.
- 1959** – Actorul Matei Alexandru este dat afară de la Teatrul Național din București ca „dușman al poporului”. La intervenția lui Zaharia Stancu și a lui Vlad Mugur este angajat la Teatrul Național din Craiova. Profit de prezența excelentului actor și montez cu el *Peripețiile bravului soldat Švejk* după Jaroslav Hašek. Drept mulțumire, Jean Grosu, autor al dramatizării și mare prieten al Cehoslovaciei, îmi face un mare cadou: o invitație la Seminarul Internațional de Teatru de la Karlovy Vary. Aici îl cunosc pe Grotowski. Vorbim ore și zile în șir și devenim prieteni pentru restul vieții.
- 1960** – Sunt angajat la Teatrul Național din București, unde montez *Judecătorul din Zalameea* de Calderón de la Barca, spectacol oarecare ca și piesa.
- 1961** – La Teatrul Tineretului (Teatrul Mic de astăzi) pun în scenă *De Pretore Vincenzo* de Eduardo de Filippo, cu Florin Vasiliu în

rolul titular. Exceptional era decorul lui Jules Perahim, decor care a ridicat mult nivelul spectacolului.

- 1962** – Părăsesc Teatrul Național și mă despart cu regret de domnul Sică Alexandrescu, dar îl urmez pe Vlad Mugur la Teatrul „Barbu Delavrancea”. Cu un an înainte, Victorița Dinu, actriță fără valoare a Teatrului din Galați dar înarmată cu o poftă de parvenire egală doar cu nulitatea ei, îl cunoaște pe Gheorghe Apostol și se lasă dusă de el între cearșafuri roșii de partid și așa obține direcția unui fel de cămin cultural al Bucureștiului – Teatrul Regional. Vlad Mugur aduce actori, regizori și scenografi din toată țara și transformă hardughia regională în Teatrul „Barbu Delavrancea”, unde câteva stagioni se face teatru de bună calitate. Teatrul își începe activitatea cu un spectacol Alecsandri în regia mea și cu scenografia lui Paul Bortnovski. A urmat *Mielul turbat* de Aurel Baranga, tot în regia mea, cu decorurile și costumele lui Camillo Ossorovitz.
- 1963** – La Teatrul de Stat din Brașov, cu doamna Jeny Moruzan în rolul titular, montez *Vizita bătrânei doamne* de Friedrich Dürrenmatt, tot în scenografia lui Paul Bortnovski.
- 1964** – 14 iulie, o dată importantă pentru mine: prima colaborare cu televiziunea – *Neînțelegerea* de Albert Camus. În rolul mamei, Eliza Petrăchescu, una dintre cele mai mari actrițe ale României.
- 1965** – Primul meu spectacol cu Ștefan Iordache: *Tigrul* de Murray Schisgal, la Teatrul

„Nottara”. Este începutul beneficei noastre colaborări, care se va întrerupe peste ani doar când el va pleca de la Teatrul „Nottara”. Fug îngrozit de la Teatrul „Delavrancea”, nemaisuportând atmosfera de suspiciune și paranoia instaurate de nemernica directoare. Teatrul Giulești prin doamna Elena Deleanu mă primește cu brațele deschise. Găsesc liniște, calm și profesionalism. Începe un nou moment regizoral pentru mine. Așteptând să se termine lucrările de modernizare ale Teatrului Giulești, montez *Amoor* de Murray Schisgal la Teatrul Mic, cu Octavian Cotescu și Tatiana Iekel, *Don Juan* de Molière, la Televiziune, cu Iordache în rolul titular și Matei Alexandru în Sganarel. Mai montez două piese pentru deplasări la Teatrul Giulești și alte două la Teatrul Tineretului din Piatra Neamț.

1968 – An foarte important, deoarece montez *Viziuni flamande* de Michel de Ghelderode la Teatrul „Nottara”, cu Ștefan Iordache și Ștefan Radof. O premieră de bun augur, pentru că, peste un an, spectacolul va reprezenta România la Festivalul Internațional de Teatru de la Nancy. După încă un an, același spectacol se va juca în Danemarca la Aarhus, Odense, Copenhaga, Holstebro și în Finlanda la Helsinki. Anul 1968 îmi este fast în continuare, fiind invitat la Opera din Iași să montez *Povestea soldatului* de Igor Stravinski; ocazie cu care o cunosc pe coregrafa Mihaela Atanasiu. Devenim prieteni apropiați și colaboratori nedespărțiți

până când o boală nemiloasă o va învinge. În decembrie, se redeschide sala refăcută a Teatrului Giulești cu spectacolul meu, *Meșterul Manole* de Lucian Blaga; în rolurile principale: Silviu Stănculescu și Mariana Mihuț (*Mira*). După ce fusesem de mai multe ori la Praga și o dată la Moscova, fac prima mea mare călătorie. Sunt trimis de Ministerul Tineretului în Japonia.

1970 – Realizez două spectacole jucate cu mult succes: *Mandragora* de Niccolo Machiavelli, la Teatrul de Comedie, și *Nunta lui Figaro* de Beaumarchais, la Teatrul Giulești. Stela Popescu în *Mandragora* și, respectiv, Ștefan Bănică în *Nunta*, obțin aplauze de adevărate vedete. Anul este important pentru că realizez la Teatrul Municipal din Praga *D'ale carnavalului* de I.L.Caragiale, spectacolul fiind prima mea montare în străinătate. Anii buni continuă și se adună, după cum urmează:

1971 – Are loc primul turneu în străinătate al Teatrului Giulești, cu două spectacole în regia mea: *Meșterul Manole* și *Nunta lui Figaro*, cu Mariana Mihuț și Silviu Stănculescu în primul spectacol și, din nou, Mariana Mihuț, dar cu Ștefan Bănică, în al doilea. După ce pun în scenă la Teatrul de Comedie *Somnoroasa aventură* de Teodor Mazilu, cu Gheorghe Dinică în rolul principal, sunt chemat la Copenhaga la Boldhus Theatre, unde montez *Magie roșie* de Michel de Ghelderode. Anul se termină cu premiera *Măsură pentru măsură*

de W. Shakespeare la Teatrul Giulești. Spectacolul este considerat ca una dintre cele mai importante realizări ale mele.

- 1972** – Poate fi socotit un an de respiro, cu comedia *Escu de Tudor* Mușatescu. Spectacolul creat de echipa comică a Teatrului Giulești s-a jucat 11 stagiuni, avându-i în frunte pe Ștefan Bănică și pe Mihăilescu-Brăila. De asemenea, am avut marea șansă ca decorurile să fie făcute de Liviu Ciulei. În septembrie, o vizită în Anglia m-a pus în fața celui mai bun teatru din Europa.
- 1973** – Două mari turnee: primul în Italia, la Roma, și, după câteva luni, celălalt, în U.R.S.S., la Moscova și Leningrad, cu *Măsură pentru măsură* și *Meșterul Manole*.
- 1974** – După o lungă perioadă de pregătiri, ezitări și lucruefectiv, la 8 februarie, la Teatrul „Nottara” are loc premiera mult așteptată: *Hamlet* de Shakespeare, cu Ștefan Iordache în rolul titular. În același an, la Teatrul Mic, după luni de vizionări și amânări: premiera cu *Matca* de Marin Sorescu; în rolul principal, Leopoldina Bălănuță. Peste un an, spectacolul va reprezenta România la Festivalul Teatrului Națiunilor de la Varșovia și, exact în aceeași perioadă, *Hamlet* va fi jucat la Bonn, Paris și Lisabona în cadrul unui mare turneu european. Turneul cu *Hamlet* a continuat și în anul următor, 1976, când spectacolul s-a jucat la Salonic și Atena. Academia de Teatru a Olandei mă cheamă ca profesor invitat, pentru trei luni, la Maastricht. Teatrul Giulești obține un nou spațiu – Sala

Comedia (peste ani se va numi Teatrul Odeon) care se deschide, pentru simetrie, tot cu o piesă de Lucian Blaga, *Zamolxe*, și, evident, tot pentru simetrie, în regia mea.

- 1977** – Premiera cu *Oamenii cavernelor* de William Saroyan la Teatrul Mic. Cu acest spectacol am reluat piesa pe care o realizasem la televiziune în 1969, bineînțeles tot cu Eliza Petrăchescu. Din păcate, doamna Eliza n-a apucat să joace decât câteva spectacole, murind în cutremurul din martie acel an. Directorul de atunci al teatrului, fără să mă consulte, a înlocuit-o imediat cu Dina Cocea, care era nepotrivită în acel rol. În R.F.G., la Dortmund, montez *Matca* de Marin Sorescu la Teatrul de Stat, cu un colectiv nemțesc în sensul cel mai rău al acestui cuvânt: actori amorfi, fără imaginație. Am fugit din Germania în noaptea premierei. O bucurie: un nou curs de trei luni în Olanda la Maastricht și o nouă vizită la Londra, de data aceasta împreună cu marele regizor Gheorghe Harag. Între renumitele personalități artistice ale Transilvaniei, Gheorghe Harag mă obseda prin refuzul continuu de a veni să monteze un spectacol în București. După Londra, la Stratford, așteptând să se facă ora de spectacol, stăteam amândoi pe un pod și aruncam bucățele de pâine unor lebede care pluteau pe Avon, celebrul râu. Când pâinea ajungea în apă, de nu știu unde, apăreau câteva rațe măcănind oribil, goneau lebedele și le mâncau pâinea. „Vezi, așa trăim și noi” mi-a spus Harag.

- 1978** – Din nou Shakespeare. Montez la Teatrul „Nottara” *Timon din Atena*, cu George Constantin în rol titular și cu Ștefan Iordache în *Apemantus*. În spectacol, un debut: Horațiu Mălăele în rolul poetului. La Haagse Comedie, care este Teatrul Național al Olandei, pun în scenă *Coriolan*. Turneu cu *Timon din Atena* la Budapesta; presa ungară îl consideră un eveniment.
- 1979** – Reiau *Coriolan* la Teatrul „Nottara”, cu Ion Dichiseanu în rolul titular. Făceam mai bine să mă abțin. Dichiseanu rămâne un băiat frumos cu fulare de mătase. În luna mai plec din nou la Academia de Teatru din Maastricht pentru trei luni.
- 1980** – Aventura Blaga continuă la Teatrul Varszhaz din Budapesta, unde montez *Zamolxe*. Revin acasă; doar îmi schimb hainele și plec repede, chiar a doua zi, la Bruxelles, unde la Teatrul Național al Belgiei, montez *Măsură pentru măsură* de Shakespeare. Cumpăr o mașină și mă întoc acasă încet, prin Paris, Bienne (Elveția), Budapesta, împreună cu Mihaela Tonitza-Iordache, venită la Bruxelles ca invitata mea.
- 1981** – Devin profesor de regie la LATC, București. În iunie, plec la Riccione (Italia) cu spectacolul *Paracliserul* de Marin Sorescu, pus în scenă de cel mai bun student al meu, Alexandru Darie. Ne întoarcem la București după ce am mers, timp de o lună, pe drum ocolit, trecând prin Pisa, Florența, Paris, Bruxelles, Frankfurt, Budapesta. Așa am crezut

întotdeauna că este normal să trăiască și să învețe studenții. Însă în acea vreme o asemenea călătorie părea o nebunie. La Teatrul Giulești, premiera *Pericle* de Shakespeare, cu Ion Caramitru. Un rol pe care regret că nu a vrut să-l reia la Teatrul Național. Câteodată prea multă modestie strică. Realizez pentru Televiziune *Matca* de Marin Sorescu. Spectacol ce va rămâne nedifuzat până în 1990, din motive pe care nu le înțeleg nici astăzi. Mai montez, tot la Televiziune, *Pogoară iarna* de Maxwell Anderson.

1982 – Îmi îndeplinesc o mare și veche dorință: la Teatrul Majestic, repet cu Radu Beligan *Amadeus* de Peter Shaffer. Zilele și orele cât am fost împreună nu le voi uita niciodată și vor fi începutul unei sincere prietenii ce mă va lega de meșterul Beligan, căruia îi datorez iubirea de echilibru și indiferența față de mizeriile vieții cotidiene. Spectacolul a fost unul de excepție și datorită lui ca interpret al lui Salieri. Apare printre noi și un mai tânăr actor minunat, Răzvan Vasilescu, în rolul lui Mozart.

1983 – Primul meu spectacol de operă, rămas și singurul: *Falstaff* de Giuseppe Verdi la Opera din Cluj. „Fur” cât pot meserie de la Cristian Mandeal, dirijor de aur, care se lasă „furat”, ba chiar îmi explică logic secretele regiei de operă. Chiar dacă nu am mai realizat nicio punere în scenă a unei opere, am câștigat atunci, la Cluj, doi prieteni: pe Cristian Mandeal și pe Livia, soția lui.

Plec în Israel, unde stau aproape zece luni și montez *Lear* a lui Eduard Bond la Teatrul Municipal din Beer Sheva și *Hamlet* la Teatrul Național Habima.

1984 – Prima și singura mea vizită în America. Nu iubesc locurile, sunt doar uluit. Importantă doar întâlnirea mea cu Liviu Ciulei. În rest, abia aștept să mă întorc acasă, adică în Europa.

1985–1986 – Montez *Bărbierul din Sevilla* de Beaumarchais, întâi la Teatrul Giulești și după aceea la Teatrul Municipal din Beer Sheva (Israel).

1987 – An nefast. Fac cea mai mare greșală a carierei mele și plec de la Teatrul Giulești, unde mi se părea că este prea multă liniște, și mă angajez la Teatrul Mic, unde pentru mine a fost un coșmar. Poate pentru alții a fost un loc minunat. Reușesc să evadez de-abia în 1989, când, profitând de noile timpuri mă transfer la Televiziune.

1994 – Sunt numit director artistic la Teatrul Național din București, director general fiind Fănuș Neagu. Bucuria colaborării cu Fănuș a atenuat simțitor frecuşurile cotidiene ale unui teatru celebru, dar cu greu guvernabil în acea vreme.

1995 – Revin la Televiziune, de unde, în 1998, sunt pensionat.

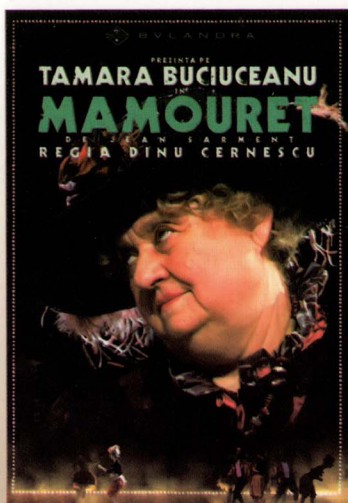
Mă întâlnesc întâmplător pe stradă cu Adrian Lupu, directorul Teatrului „Fani Tardini” din Galați, și, ca urmare a întâlnirii noastre, montez în orașul dunărean, chiar și după moartea lui, trei spectacole: *Escu* (1998), *Norocul* (2000) și *Copacii mor în picioare* (2001).

- 2002–2003** – Montez la Teatrul „Nottara” *Titanic vals* de Tudor Mușatescu și *Sărbători fericite* de Jean Poiret.
- 2005** – Primesc Premiul „UNITER” pentru întreaga activitate (cam târziu, mi se pare mie...).
- 2006** – Alexandru Darie, numit de ceva timp director al Teatrului „Bulandra”, nu uită că mi-a fost student și că suntem prieteni și, cu un gest rar întâlnit în lumea noastră de șacali, mă invită să montez un spectacol la teatrul condus de el. Aleg *Mamouret* de Jean Sarment, care permite excepționalei actrițe Tamara Buciuceanu o revenire pe scena Teatrului „Bulandra” după mai mulți ani. Actriță de comedie, de dramă, de operetă, de film și televiziune, Tamara este o bucurie artistică pentru regizor și colegii de scenă. Căldura și prietenia cu care am fost primit de actorii de la „Bulandra” a făcut ca astăzi să consider acest teatru a doua mea casă.
- 2007** – La Naționalul bucureștean, Ion Caramitru îmi oferă șansa să montez *Sâmbătă, duminică, luni* de Eduardo de Filippo, cu Cecilia Bârbora și Costel Constantin în rolurile principale. Piesa o mai montasem cu ani în urmă la Teatrul Național din Cluj cu Silvia Ghelan și Dorel Vișan. Pot să mă laud, fără falsă modestie și cu egoistă bucurie, că aceste două spectacole, de la „Bulandra” și Național, se joacă de șase stagiuni cu casa închisă.
- 2009** – Apare, la Editura Semne, primul meu volum memorialistic, intitulat *Regizor*.

- 2010** – Tot la „Bulandra”, montez un Labiche, *Voiajul domnului Perichon*. Virgil Ogășanu creează un Perichon și trist și comic, aducând cu el câte „ceva” din marea tradiție actoricească a Teatrului „Bulandra”.
- 2012** – Acum stau ca un motan care pândește la gaura șoricelului, așteptând să pun mâna pe un text de mare clasă pe care să îl „ciopârțesc”, după cum spun dușmanii mei, sau să-l fac să fie jucat de zeci și zeci de ori, după cum ar spune prietenii. Voi încheia cu o învățătură a meșterului Beligan: „*Să nu te intereseze cei care te înjură, însă ai grijă să-ți scrie numele corect.*”

CUPRINS

<i>Dedicatie</i>	5
MARTOR	7
<i>Foto-istorie, suită de ilustrații</i>	65
	(I-XXXII)
<i>Pagină de final</i>	109
Opera teatrală a autorului comentată de el însuși	111

Autorul acestui volum memorialistic, DINU CERNESCU, cunoscut regizor de teatru și de televiziune, s-a născut la 18 octombrie 1935 în București.

În anul 1957 absolvă Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L.Caragiale”, punând în scenă *Peer Gynt* de Ibsen, spectacol ce marchează și debutul actorului Florin Piersic.

Realizează spectacole în toate teatrele Capitalei și în câteva teatre din țară, care s-au bucurat de apreciere deosebită din partea criticilor de specialitate și a publicului. Printre acestea se numără: *Hamlet*, *Viziuni flamande*, *Meșterul Manole*, *Matca*, *Amadeus*, *Neînțelegera*, *Mamouret* ș.a.

Este invitat să monteze în Danemarca, Cehoslovacia, Germania, Olanda, Belgia și Israel, obținând succese marcante.

Profesor de regie la I.A.T.C. București și la Academia de Teatru a Olandei. În perioada 1994–1996 este director artistic al Teatrului Național bucureștean.

În anul 2006 a fost distins cu Premiul UNITER pentru întreaga activitate.

Continuă activitatea de regizor și astăzi.

